

Suum cuique
Johannis Barclaij Icon Animorum
J P Thelott f

BI
749.1

Digitized by Google

Joannis Barclaii

ICON ANIMORUM.

Editio indice, Capitum, rerum & verborum, auctior.

Francofurti & Marburgi
Sumpt. Chriſtiani Hermsdorſſii.
Typis Pauli Hummii.

M. DC LXVIII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Sereniſſimo & Potentiſſimo
Principi,
LUDOVICO XIII.
Franciæ & Navarræ Regi Chriſtianiſſimo,
Euphormio
Felicitatem, Victorias, Triumphos.

MOrtalium Animos ſeria contemplatione deprehendi, Ludovice Rex Chriſtianiſſime, & veluti oculis ſubjici poſſe, ille ſciebat qui in Oraculi modum edidit, ut ſe quiſque cognoſceret. Sed privatum bonum eſt, ad ſuæ unius mentis notitiam pervenire. Plurimorum autem varios genios, impetuſque Animorum, curioſa diligentia poſſe diſtinguere, res adeo publicæ utilitatis, ut nec indignum duxerim munus, quod Tuæ Majeſtatis adoleſcentiæ traderetur, hanc mentium morumque picturam: In qua, ut potui fideliſſime, Naturæ lineamenta ſequutus ſum, & aliquot diſcrimina adumbravi, quæ in hominum Animis eadem Natura conſtituit, ſive terrarum, ubi

oriuntur, ſpiritu, ſive Fortunæ, in quam naſcuntur, aut perveniunt, ſorte; ſive etiam variarum ætatum diſcrimine, aut illorum affectuum, qui pene diverſi ſingulos agunt. Non indulgeo, Rex Sereniſſime, intempeſtivæ, & ſuperbæ ſapientiæ, ut his ſcriptis informare adoleſcentiam tuam ſtudeam, & inter diſciplinas, quæ jam primam tuæ Majeſtatis ætatem feliciter exercent, non rogatæ ſententiæ ſuffragio audiri. Habes Juventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, niſi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriuſque parentis ſacratiſſimum genium, o Rex, illumque præterea qui à Numine eſt, vobis ſuæ Majeſtatis vicariis incubantem. His, tu Optime, indolem tuam credes. Nobis tamen, in parendi ſortem genitis, ſi templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipſos ingenii noſtri cenſus, velut in ſacram Numinum veſtrorum ærarium, ingenua devotione conferimus? At quid (inquies)

quies) externæ gentis homo divertit ad peregrini Numinis cultus ? Nunquam erit (Rex) ut meo Regi domeſticus me apud te ducam externum. Tuæ enim fortunæ magnitudo non in Galliarum adeoque nec terrarum finibus hæret. Tranſit quoque maria, obtinetque amicitiæ jure Britannias, quod perſæpe eſt ipſo ſervorum & civium ſacramento validius. Fœdus dies, ſeculoque pudendus, qui parricidio ſupra omnem atrocitatem horribili inclytum tuum Patrem Orbi ademit, tibi fidem tuorum amicorum approbavit certiore experimento, quam etiam ipſi vellent. Inter omnes nemo Regum Principumve Sereniſſimo meo Rege, aut verius, defuncto Henrico ingemuit, aut ſincerius timuit viventi Ludovico. Neque vero cunctatus eſt, dum cognito rerum eventu poſſet perfunctoria & ſecura pietate ſe jactare. Sed cum adhuc in tanto rerum articulo extrema timerentur, in hanc vocem ad immortale amicitiæ exem-

Digitized by Google

plum erupit, Se tecum communicaturum pericula, venturaſque in ſortem Britannias quamtumque ille turbo tuis Galliis feciſſet. Nec deinde degeneravit Rex maximus à ſuorúm verborum ſanctitate, affectu anniſque tibi Pater, & autequam velles, Frater communione dignitatis. Hac tanta animorum utrimque mixtura, & Gallica decet in Britanniis vota fervere, & noſtra apud vos exaudiri. Et ea mihi publica ratio (nam privata tacuerim) nuncupandi Tuæ Majeſtati donarii. At nunc quidem Iconem Animorum, Rex potentiſſime, tibi vovi, mox quoque Tui Animi & Majeſtatis imaginem Poſteritati paraturus, cum te ad illa, quæ Orbis expectat purpura tuà digna, major ætas propulerit, ſpiranſque in oculis atque ingenio tuo Maximi Patris virtus, qui bello ac pace mirabilis, æmulorum invidiam vicit, & amicorum fidem. Galliam ſuam agentibus fatis inſanam armis fregit; quid in Cæſaris laudibus majus? Suum deinde in victoria animum clementia exar-

mavit:

Digitized by Google

mavit; nec id potuit Alexander. Tu tanti Patris hæres, tu ſpes metuſque populorum: jam famam implevisti quantamcumque capere tam teneri anni poſſunt. Dum creſcis, dum in vires ſummis rebus maturas exurgis, Tuæ Majeſtati in hæreditatis interim partem laus Parentis, triumphique, & cæteræ dotes erunt, quibus æternitatem emit. Sed & hæc ipſa; licet patria, aliena eſſe cenſebis; voleſque tuis titulis niti, ubi eoſdem poteris per ætatem meruiſſe.

Vale.

Index Capitum.

1. Caput. *Ætates hominis quatuor, pueritia, Adoleſcentia, ætas virilis, & ſenectus.*
2. Caput. *Secula penè ſingula ſuum genium habere, diverſumque à cæteris. Eſſe præterea cuilibet regioni proprium ſpiritum, qui animos in certa ſtudia & mores quodammodo adigat. Hos ſpiritus inveſtigari operæ pretium eſſe.*
3. Caput. *Galliæ dotes, & ingenium incolarum.*
4. Caput. *Britannicæ Inſulæ: in quibus diverſi populi, Angli, Scoti, Hyberni.*
5. Caput. *Germaniæ ritus, & Belgii, cui hodie Germaniæ inferioris nomen.*
6. Caput. *Italiæ & Italorum indoles.*
7. Caput. *Hiſpanorum genius, mores.*
8. Caput. *Hungari, Poloni, Moſci, Gentes reliquæ ad ſeptentrionem poſitæ.*
9. Caput. *Turcæ, Iudæi.*
10. Caput. *Præter Patriæ indolem, dari cuique mortalium ſuos affectus, atque ingenium. Præcipua inveſtigari poſſe, non ſcribi omnia. De ingeniis ad ſubitos jocos*

jocos aut ſententias valentibus. De aliis, qui ſpontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentioriſque prudentia. Perfectos demum eſſe, qui inter hac duo genera ſunt poſiti. Vtrum ſint præſtantiores animi, qui literis idonei, an qui adminiſtrandis rebus publicis. Delicata ingenia aſſiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depreſſa.

Caput XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, ſuperbis, ſordidis, Languidis & reconditis, Hilaribus & Exertis. De inconſtantibus Ingeniis, omnia acriter, ſed non diu, volentibus.

Caput XII. *De animis Amoris obnoxiis. Hos affectus ſingulorum temperari, & interdum mutari, à Fortuna, & vel ſplendida vel obſcura vita conditione.*

Caput XIII. *Diverſos affectus eſſe, Tyrannorum, & Legitimorum Principum: Rurſus Regum qui ſucceſſionis jure, & eorum qui ſuffragiis ad regnum perveniunt. De procerum, qui apud Principes gratioſi ſunt, ingenio.*

Caput XIV.

Digitized by Google

De ſtudiis aulicorum. De diverſis generibus & affectibus egenorum, itemque divitum.

Caput *XV*.

De Magiſtratibus: de cauſarum Patronis.

Caput *XVI*.

De divinarum ſcientiarum peritis: deque præfectis Religionum.

Icon

Digitized by Google

Icon Animorum.

CAPUT I.

Ætates hominis quatuor, pueritia, adoleſcentia, ætas virilis, & ſenectus.

HUmani generis, ſicuti ceterorum omnium, præcipua in cunabulis cuſtodia eſt. In arboribus rami naſcentes obſequuntur Agricolæ: cujus ductu vel in altum enituntur, vel ad terram proni deflectunt. Ita puerorum animi, parentum velut obſtetricum manibus fingi poſſunt, certa & in ſequuturam ætatem manſura imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu inſinuanda ſunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio eſſe, facilique præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti inſolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta ſuſpiciendam. Et hæc ipſa non atroci aut moleſta ratione urgenda ſunt. Nam quæcumque ſuppliciorum metu colimus, eadem triſti faſtidio ſolemus averſari: & concepta à puero odia, neſcio qua horroris conſuetudine, ad ſenium quoque deducimus. Sed aſſiduis ſermo-

Digitized by Google

nibus imbuendi ſunt de faſtigio præmiiſque virtutum: flagitia cum ſupercilio ac verecundia apud illos nominanda; quæ omnino neſciant ſæpe publice nec jam cũ infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia virtuteſque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ diſciplinæ initia accedent, parentum magiſtrorumque auſpicio, quorum ſententiis veluti divinæ mentis oraculis, detinẽtur imbecilli in illis animi, nec dũ judicandi ambitione ſolicitati. Accedit, quod non emitur promiſſis adulantiũ vitiorum haud intacta modo ætas, ſed incapax voluptatis. Itaq; rem turpem judicio ſuorum, & ſibi nullis lenociniis commendatã, facilime proſcribunt. Neque hic pueritiam initiamus ad ſuperſtitioſæ & anxiæ pietatis ſupplicium, ſed ad virilem cautamque virtutem. Nam, cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, neceſſe eſt adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu ſuo redeuntes medium inter naturam & inſtitutionem teneant.

In hac autem puerorum diſciplina, gloriæ quoque ſtimuli paſſim infigendi ſunt ſentientibus animis, ut jam tum ſuos honores aſſueſcant ſuſpirare, &, ſive ſcholis ſive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulciſſimo contendant. Præterea, cum ætate ſenſim veluti ex captivitate deducendi ſunt, ut & mitior majeſtas parentum ſit, & illi etiam non ſubito aut improviſo libertatis incremento laſciviant. Suis etiam ſtudiis relinquenda eſt pueritia,

titia, ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecillem eſſe juſſit, & intempeſtiva ſemente ſapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia laſciviendi venia, ſtudium literarum magis ad mutationem ludi, quam ad faſtidium, minuſque ſupplicii ex ſupercilio parentum, quam timoris: fruantur denique adhuc miſerantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium ſupplicia, quam meruerint, tolerent. Niſi forte putamus in levibus malis eſſe, cum pueri à ludo in totum prohibentur, omnemque ſtrepitum faſcium cum illius Stolonis conjuge exhorrent: & ſapientiæ, quam nondum capiunt, acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui ſenſus eſt ad miſerias acerrimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem regere poſſunt, & pejus de incognitis malis judicant. Ac, ut viri quos Fortuna ingentibus malis fregit, quã capaces animos habent, totos implent ſuarum miſeriarum contemplatione, atq; ſenſu: ſic & in pueris, dum incidit quod miſerrime expaveſcunt, omnis vis timendi dolendique conſumitur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaſerat, quo animo expectaſſet mortem; quo, inquit, olim puer flagrum expavi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas ſuccum abſorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adoleſcentiæ, exundare voluerat. Non enim ſuam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præſidiũ igne, neq; actu lætitiæ diffunditur

nibus imbuendi ſunt de faſtigio præmiiſque virtutum: flagitia cum ſupercilio ac verecundia apud illos nominanda; quæ omnino neſciant ſæpe publice nec jam cũ infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia virtuteſque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ diſciplinæ initia accedent, parentum magiſtrorumque auſpicio, quorum ſententiis veluti divinæ mentis oraculis, detinẽtur imbecilli in illis animi, nec dũ judicandi ambitione ſolicitati. Accedit, quod non emitur promiſſis adulantiũ vitiorum haud intacta modo ætas, ſed incapax voluptatis. Itaq; tem turpem judicio ſuorum, & ſibi nullis lenociniis commendatã, facilime proſcribunt. Neque hic pueritiam initiamus ad ſuperſtitioſæ & anxiæ pietatis ſupplicium, ſed ad virilem cautamque virtutem. Nam, cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, neceſſe eſt adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu ſuo redeuntes medium inter naturam & inſtitutionem teneant.

In hac autem puerorum diſciplina, gloriæ quoque ſtimuli paſſim infigendi ſunt ſentientibus animis, ut jam tum ſuos honores aſſueſcant ſuſpirare, &, ſive ſcholis ſive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulciſſimo contendant. Præterea, cum ætate ſenſim veluti ex captivitate deducendi ſunt, ut & mitior majeſtas parentum ſit, & illi etiam non ſubito aut improviſo libertatis incremento laſciviant. Suis etiam ſtudiis relinquenda eſt pueritia,

titia , ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecillem eſſe juſſit, & intempeſtiva ſemente ſapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia laſciviendi venia, ſtudium literarum magis ad mutationem ludi, quam ad faſtidium, minuſque ſupplicii ex ſupercilio parentum, quam timoris; fruantur denique adhuc miſerantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium ſupplicia, quam meruerint, tolerent. Niſi forte putamus in levibus malis eſſe, cum pueri à ludo in totum prohibentur, omnemque ſtrepitum faſcium cum illius Stolonis conjuge exhorrent: & ſapientiæ, quam nondum capiunt, acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui ſenſus eſt ad miſerias acerrimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem regere poſſunt, & pejus de incognitis malis judicant. Ac, ut viri quos Fortuna ingentibus malis fregit, quā capaces animos habent, totos implent ſuarum miſeriarum contemplatione, atq; ſenſu: ſic & in pueris, dum incidit quod miſerrime expaveſcunt, omnis vis timendi dolendique conſumitur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaſerat, quo animo expectaſſet mortem; quo, inquit, olim puer flagrum expavi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas ſuccum abſorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adoleſcentiæ, exundare voluerat. Non enim ſuam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præſidiū igne, neq; actu lætitiæ diffunditur

ſanguinis impetus, qui omni interpellatione triſtitiæ marceſcit Ita hæc ingenia, inter ægræ cuſtodiæ vincula, vel territis vel exhauſtis viribus ſic ſubſiſtunt, ut, qui ſupra pueros ſapuerant, poſtea infra decus virilis prudentiæ delirent. Equis certe, juvenciſque, in primorum annorum libertate incurioſos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enaſcens timeat ad vincula accedere. Adeo cæcæ mentes, quod in ceteris animantibus videmus, in noſtris pignoribus aut negligimus, aut neſcimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda eſt. Sit illis mediocris terror ſupplicii, ſumma parentum reverentia, & ſemper quantum ſibi liceat ignorent. Nam ſi procax eſt alicujus pueritia, nimiaque ferocia exuberat, tunc faceſſant lenitatis iſta præcepta; tumorque, naturæ vitio enaſcens, quem ſæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exſecetur.

Hoc modo lepida pueritia ſuæ & parentum voluptati relinquetur, &, poſtquam expleverit ſtultitiam innoxiarum cupiditatum, ipſa ætas paulatim ſtudia mutabit, radiceſque virtutum adoleſcent, quas ipſi jam non impetu, ſed judicio amabunt. Tunc afferent ad adoleſcentiam, & ad crepuſculum prudentiæ, mentem liberam placidamque, quæ ad illius lucis pulcritudinem vi ſuæ inſtitutionis obverſa ſit.

Sed ut omnis rectitudo diverſis vitiis oppugnatur plus inter ſe, quam cum media virtute luctan-

luctantibus: ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem ſtudiorum, non durius oportet accuſari, quam ignaros virium quas Natura ejuſmodi ætati conceſſit. Nam præterquam quod quibusdam eſt præcox ingenium, & Curiæ capax prætexta Papyrii, eſt etiam à natura illis annis dos ſua atque ſenſus; vis ſcilicet capacis faciliſque memoriæ; quæ in pueris ſumma eſt, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate ſervatura: ſed creſcentibus ſenſim annis hebeſcit, inſtar roris ad noſtrorum corporum ſalubritatem eximii, qui in ferventibus plagis ilicibus inhærens, niſi excipitur prima luce, ad ſurgentis Solis radios expirat. Multis ideo ſermonibus, mox uberi hiſtoriarum lectione, dum licet, ſerendus eſt ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis conſtat, ſurgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulcre accedit. Hæc ſcilicet minimi laboris opera, nulliusque judicii, ubertim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura judicio. Quod ſi areſcere ſiverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris faſtidio quærenda eadem, quæ tunc melius, & abſque nauſea, habuiſſemus. Nam quid miſerius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot ſcientiis artibuſque ſufficiens, in his etiam ſæpe conſumi, quæ vacua pueritia, ſi eam excoluiſſes, ita in receſſus memo-

Digitized by Google

memoriæ, ut in penariæ cellæ latebras, con-didiſſet?

Sunt autem in ejuſmodi quoque annis quædam omina creſcentium vitiorum aut futuræ virtutis; moliente jam Natura aptum unicuique indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui Perſarum imperium condidit, paſtore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti pene Orienti jugum impoſuit. Puer eum parium annorum cœtu ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in ſodales exercuit: contumaces verberibus cecidit, ſat ſuperque idonea majeſtate. Res ad Aſtyagem delata eſt ab eorum parentibus quos Cyrus verberaverat. Et is juſſit Cyrũ ad ſe perduci, qui ad ſolii tiaræque conſpectum non vili aut puerili timore emarcuit. Regem ſe ajebat à pueris conſtitutum, &, quod regium eſſet, egiſſe. Hinc majora ſuſpicatus Aſtyages, quam quæ præſens pueri fortuna jubebat, in illius genus & parentes quæſivit, mox ſuum ex filia nepotem agnovit. Cato autem, qui à fatali ſibi Utica nomen traxit, paulo ſupra infantiam erat, cum Legati Latinorum, ſuæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, adeuntque Livium Druſum Catonis patruum, apud quem ipſe educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogaſſent, ecquid illos juvare apud patruum precibus vellet, hæſit immotus, eos etiam acri vultu perſtringens. Et ipſi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis ulterius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum extorquent:

quent; tandemque correptum extra altioris triclinii feneſtram, ut in terram projecturi, aliquandiu verſant. Sed is timere dedignatus, pejus quoque ſupercilium arctavit. Tanquam in ſeveræ rigiditatis auſpicium, qua ipſe deinde tota vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui ex puerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam opportet grave eſſe judicium, & ſupra illius ætatis levitatem pertinax; quod ſit efficacis argumenti ad motus venturorum & flexilium animorum deprehendendos. Unum eſt quod vix fallit præſagium, ſcilicet lacrymarum profuſe excidentiũ facilitas. Qui enim ad primum perculſæ mentis ictum veris gemitibus madent, ſunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremque compoſitæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & ſimulantibus fletum, ſiccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri iſti plerumque, ſi adoleverint, aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec juſtos etiam timores admiſſuri.

In adoleſcentiam deinde productos, primamque juventutem, ipſe impetus ſanguinis, viresque jam ſe nimis cognoſcentes, prorſus immutant, & animum abripiunt per inconſultæ fiduciæ ac ſecuritatis æſtus. Tunc primum idonea deliciis ætas eſt, nec plus de voluptatum ſenſu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In poſterum conſulere ideo neſciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant ſe obnoxias eſſe Fortunæ: & præterea lætarum rerum ſpecies tunc animos ita implent, ut ſeveri-

ſeveriori prudentiæ, quæ primo aſpectu moleſta eſt, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut diſſimulato impetu, ſua quemq; natura in ſtudia abripit, ad quæ potiſſimum factus eſt. Nam quos ad vilia artificia ignobilis indoles ducit, ii deſtinatam ſibi artem monſtrantibus fatis agnoſcunt: tum quibus potior militaris diſciplina: tum quos ingenii vigor ſive Muſis ſive negotiis dicavit: omnis denique ſpecies animorum in ſuam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quæ niſi quemdam impetum ac ſuavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præſcribit, certe adoleſcentia juventuſque, vix ducta ratione nec durum aliquid in ſe audens, penè cum venia erraret.

Verum & in ipſa incuria eorum, qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad ſe vocantis induſtriæ: veluti herbarum ſemina per ſaxorum latera, quæ naſcentibus obſtant, exili cacumine enituntur, ut ſaltem ſe oſtendant enecari. Sive enim ignavia adoleſcentes perdiderit, ſive luxus, aut comeſſationum inſana dulcedo, quoties ſuis voluptatibus ludiſque laſſati recedunt interdum ad aliquam laboris ac induſtriæ ſpeciem, cui perfunctorie incubant, &, tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potiſſimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumq; acceperant. Adeo non poteſt in totum interire Fatorum ſtimulus in certa munera unumquemque pulſantium.

Ut vero arbores, quæ multo ac valido ſucco in inutiles ramos exuberant, tandē matureſcente

ſcente illa luxurie feliciſſimos proventus alere poſſunt; ita juvenis nimio æſtu exultantem liberumque animum nactus, aliquando juſta & ad ſapientiam ſufficiente moderatione reſidebit: quod ſi jam ab ipſa adoleſcentia maturam ſobriamque vim ſortiatur, certe languore inutili ante primam ſenectutem marcebit. Sed hoc maxime eſt ad judicium futuræ virtutis, ſi ipſe inter cætera ſtudiorum aut affectuum genera aliquid valde volet, id quicquid eſt, nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acris cupiditas ſaltem oſtendit illũ vero & per hoc laborioſo impetu, in ſua ſtudia poſſe ferri: ſine qua indole nemo virtutem vere colet, aut gloriæ litabit.

Ceterum quamvis adoleſcentiæ interdum ſint ingrata ſenectutis conſilia, tamen ipſa conſcientia ſapientiæ, nondum in ſuis annis maturæ, neſcio quid de iis altum ſentit, qui jam ante experti juventutem, per eam commeantibus iter oſtendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum; non diu eadem conſilia probare, aut exequi, facilis; etiam plurimum ſibi placet, nec ſatis amicitias poteſt eligere, nec poſtea adverſus ſuccreſcens faſtidium tueri. Quicquid autem ſubito mentis acumine inveniri aut perfici poteſt, non aptiores in mortalibus habes, quam in illo flexu annos. Ut videatur pueritiæ eſſe, facta majorum, vel dicta, indefeſſa memoria adipiſci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; ſequentis deinde ætatis, ſe ex utriſq; moderari.

Excipit

Digitized by Google

Excipit juventutem ſtata ætas ac virilis, media inter adoleſcentiæ præcipitia, ponduſque ſenectutis. In hac adeo cũ animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem eſſe credideris, datumque in illorum annorum gratiam quantacunque eſt mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerumque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in novum efformatæ cupiditates. Robuſtus animus, & veluti ab adoleſcentiæ caligine emiſſus, primum ſolet de anteactis erroribus atroci cenſura judicare; mirarique, ſe tam improvide potuiſſe peccare.

Illinc ſtatim utilis pœnitentiæ. & ruinas, quas juventus fecerat, emendantis ſedulitas, opum honorumque præcipuus amor eſt; & quaſi nunquam de vita deceſſuri, ita avide ad illam ſubſidium & ornamenta quærunt. Simulare amicitias, ſuiſque deſideriis imperare, non alii magis ſciunt. Veram quoque fortitudinem habent caſtigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adoleſcentia fervebat. Tunc demum vis integra ſolerſque judicii, in incitato torrente juventutis, non feſſi corporis ægritudine laborans: Cauta illis vitia, ac plerumque nec virtutem ſine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcerrimam vitæ partem ſenectus, velut aliquo æſtu ſenſim inundans, ſanguini primum, & mox ingenio, ſuum frigus inſinuat. Hæc diverſa habitu, affectibus, moribuſque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime inſidet, & aptam alioqui prudentiæ ſedem

ſedem infeſtat. Quippe ſenes hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inſpirat, nec aliter quam per ſua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia ſolent nimis anxia cogitatione verſare, tam quæ ipſi effugêre, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis conſilii, atque prudentiæ, quæ maximam ſenectutis dotem facit, ſæpiſſime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumſpicit, mavultque interdum malo otio vulnera tegi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo caſtrorum, velut clypeo, à pernicie Italiæ ſubmoverat. Ille Fabius penè Imperii Urbiſque aſſertor, quid abfuit, quin religioſa ſupra modum timidaque ſententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam conſilium impetumque ſumpſerat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de viſceribus Italiæ revocandus. Tam ſalubrem optimi ducis mentem, ſimulque incolumitatem Imperii, penè ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pericula anxie reputans: cum ad naturam ſua ſponte cunctantem ſenectus acceſſiſſet. Sed hunc in ſenibus nævum facile virtutes excuſant, maxime que conjiciendi futuri ſagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quaſi cōmunicato cum ſideribus conſilio proſpectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc ſapientia ſaluti fuerit, quanta etiam privatis homi-

nibu

nibus utilitas, qui ſe ſenum conſiliis permiſerunt, plena ſunt vetuſtatis monumenta, & quotidiano uſu unuſquiſque perdiſcimus. Et fortaſſe hinc ſenibus illa ingens & plerumque indefeſſa loquendi cupiditas, quaſi datus à Natura ſtimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime poſſent.

Sed plerique eorum non ſatis in hac parte modum tenent, ut quisque ſe juvenum illis applicuerit, per ſuorum annorum rerumque geſtarum ſeriem infinita oratione euntes; ac, quod moleſtiſſimum putes, ne una quidem & ſimplici vexatione contenti, quotieſcumque in eumdem inciderint rurſus, pari ſermoni aut invenient cauſam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi ſupplicium rapuerint, hoc miſerius eum plectent.

Nec audiri tantum amant: ſed ubi conſuluntur aut etiam ſponte monent, ſibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præſcripſerint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes: rati ab iis ſe contemptos qui abnuunt regi. Juvenum virorumque conſilia pervicaci faſtidio & veluti de altiori ſcena deſpiciunt. Tu, ſi dignus es, quem aliquando in ſenectute peccantem juventus, quæ ventura eſt, excuſet, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, faciliſque dicentibus, fronte ſaltem ac luminum nutu, quicquid dixerint, lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus poteſt haberi,

quam

Digitized by Google

quam ut ſaltem ſimulemus probari à nobis quæ edicunt, facilique & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem ſuo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad ſenectutem deduxit, ſimulque eorum exempla, quos viderunt in egeſtatem labi, agere ſolent ad nimiam domeſticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidiſſime experi, cum nec diu manere, nec jam ſolicitare pretioſis deliciis effœtum corpus poſſint? Viget hoc tamen in ſiccis pectoribus malum, labenſque Natura timet ſcilicet ad inopiam pervenire, à qua non poſſit jam laſſis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in ſenectute hæc vitia, velut ſyrtes, effugiunt, nihil eſt ad omne conſortium commodius, res publicas atque privatas feliciſſime regere: deſpicere malos impetus, ac vincere, qui animos noſtros inconſulte diripiunt: & conſulere juventuti, & parcere; quid ipſi fuerint, quid tunc ſenſerint, nondum immemores: digni denique qui longa ſenectute ſua ſapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philoſophiæ diſciplina componant.

CAPUT II.

Secula penè ſingula ſuum genium habere, diverſumque à cæteris. Eſſe præterea cuilibet regioni proprium ſpiritum, qui animos in certa ſtudia & mores quodammodo adigat. Hos ſpiritus inveſtigari operæ pretium eſſe.

Digitized by Google

GRenovicum perveruſta Regum Britannicorum domus eſt, milliaria IIII ſub Londino, ad Tameſis ripas. Mons imminet Regiæ, modico ſupercilio ſubjectum oppidum fluviumque deſpiciens. Brevibus tumulis in illum aſcenditur: verticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Forte in eũ bene mane conſcenderam: & ſolitudo circum erat, ut nemo interpellare poſſet cogitationum ludũ dulciſſima libertate errantium. Sed memorabilis amœnitas penè citius animum quam oculos diffudit: aſpectu, non Britannia tantum, ſed fortaſſe tota Europa pulcerrimo. Ingens planicies aliquot ſuſpenſa colliculis, ruiſus montes in orbem effuſi, neq; cito caſtigabant oculos, neque illos per immenſum cœlum ſpargebant. Tameſis lætiſſima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeuntib' in gyrum fluctibus inſulam penè molitur. Paſſim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aſpicerem, cæterum longius ſtantes, aut ſub altiori ripa, ex malis antenniſque tanquam nudam & brumalem ſilvam cognoſcerem.

Nihil illa plaga viridius, Paſcuorum utilitas eam frugibus abſtulit: & vix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. Privatorũ quoque fundos, de more patrio, perpetuæ foſſæ & pleræque in marginibus arbores ſepiunt: Maxime vias publicas altiſſimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte deſpicienti perpetua facies hortorum videatur ſaltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præci-

pua eſt tam varia viriditas, penè in diverſos colores diſtributa. Nam quæ longius abſunt, velut cærula incumbentis cœli facies opacat: propiora, denſiore fronde in arboribus nigra ſunt, vel humi tenui herbarum virore nitentia. Sed pulcerrimum ſpectaculum præbebat ipſa urbs, inter eximias Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi ſui capax: Quippe ad alteram Tameſis ripam late effuſum eſt, viciniſque annexum oppidis, & penè continua ædificia per quatuor milliaria protendens. Per hoc ſpatium non privatæ tantum domus, ſed & fana crebro faſtigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mole diſtincta eſt.

Cum his ego nec proviſa voluptate deducerer, tandem revocare animũ cœpi, & ſic mecum reputare: quid eſſet quod incogitantẽ rapuiſſet: unde ille aſpectus ſic placeret: quæ occulta vis, quæ ratio meam mentem tetigiſſet? num ipſa urbs, num fluminis curſus, montesve, an campi, an imago ſilvarum? Horum omnium nihil unum: ſed tantarum varietas rerũ, & velut i Naturæ ſuas opes explicantis induſtria. Subiit inde cogitatio, nihil eſſe in mortalium rebus ad ſuã pulcritudinem ſic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, niſi, ad hunc quem intuebar modum, adverſarum dotium beneficio in aliã aliamq; venuſtatẽ mutetur, ſemperque laſſatos improviſa novitate reficiat: & quoniam ad omnis decoris faſtigiũ perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura eſt: Regiones aliquas mõti-

bus ſuſtulit, alias in planiciem deduxit: has æſtu torruit, has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio; temperavit.

Fœcunditatem, aut ſqualorem, non modo non ubique, ſed nec in perpetuum impoſuit; olim felices proventibus terræ, nunc ſterilibus arenis informes ac vaſtæ ſunt: & quæ quondam crudo aere horrebant, non tantum jam in fruges, ſed & in voluptatum inſtrumenta luxuriant. Adeo eſt ex totius Orbis pulcritudine, illius partes in multiplices habitus vultuſque tranſire. Neque aſtra, licet certis itineribus ſemper curſum tenentia, aëri motus eoſdem & effectus ſolent infundere: Ideoque quamvis iiſdem ſpatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur qui præceſſit, aut exemplum eſt ſequuturo.

Sed ille cujus gratia ceterarum rerum ornatus inſtitutus eſt, ille ad divinitatis memoriam ſpecimenque homo compoſitus, præcipue naſcitur in hujus varietatis venuſtatem. Nam nõ modo diverſos in corporibus habitus ſortiti mortales ſunt. ſed & animos adeo multis ſimul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus poſſit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum ſeries, quæ artium ſublimitas, quodve calliditatis ingenium, non eſt in hoc ſapientiæ penetrali à Natura reconditum? Nulla tamen quam magis admirere diverſitas, quàm in libertatem homines naſci (qui enim aliter ſe regere poſſent, laudemque.

vel

vel cum pœna infamiam, ex ſuſceptis ſtudiis mereri?) ſimulque ſervire, ad quoſdam ſcilicet affectus, ac vivendi penè normam, ſua indole vel temporum ſorte adacti. Nam omnia ſecula genium habent, qui mortalium animos in certa ſtudia ſolet inflectere. Quædam ætates præcipue armis exercitæ, mox omnia in quietem compoſita; tum Regnorum, tum Rerumpublicarum in populis amor: nunc veluti in barbariem homines naſci, deinde faciliori-bus animis manſueſcere, & poſt ſecula aliquot ad ſtipatum prima caligine ingenium redire. Ita ſæpius Orbis cultis hominum moribus enituit; ſubſidenſque deinde induſtria, velut quadam nube, ſubducta eſt. Florentibus Græciæ rebus, quid ad humanitatem, aut aſtum, illis gentibus defuiſſe exiſtimes? Artificiorum tanta vis, ut in auro, vel ſaxis, ſive hominum, ſive pecudum formas, penè etiam animarent: ea eloquentia, in Poëtis ſuavitas, ut illam ſibi ſumeret Romana ambitio, quam imitaretur, non vinceret. Inde in alias terras concedente Fortuna, nulli ipſis Græcis dolentius ad Majorum memoriam ſuſpirabant, à quorum ingeniis exciderant.

Sed Romani Imperii vices, & quæ inde propius ad nos ætates ſunt, multo certius illos mutabiles ſeculorum genios prodent. Sub Auguſto compoſita Roma omnis humanitatis cultu ſuam magnitudinem ornavit, ac inter cætera velut ad faſtigium Latinæ venuſtatis profecta eſt. Nihil vetat ab exiguis quoque rebus magna colligere, Unde tunc Poetarum examen

felicissimis numeris ludentium, niſi à quodam ſpiritu tum mentes agente, qui neque labores Poëtarum in Italia afflaverat, & paulo poſt in idem ſtudium incumbentes deſtituit? A Nerone in Trajanum, pauci anni multos quoque Poëtas habuerunt, ingenſque tunc numerus in Rhetorum arena ſudantium: in quibus jam labentis linguæ indicia, & pro nativi decoris, quod perierat, pompa, tumor obſcurus, & ad ſapientiæ ſpecimen ſubornatæ ſententiæ. Eadẽ tempeſtate ſub Nerone excuſſa pax, qua Orbis Romanorum in quietem componebatur: & mox turbo ubiq;, & in omnium animis bellũ, à Gallia, Germaniaque, ad ultima Orientis ſenſim infuſum, quid erat niſi arcana vis, quod propemodum Fatum appellem, ad certa & deſtinatas vices corda mortaliũ propellens? Quæ ſecuta eſt ætas, jam quidem plurimum exciderat de antiqua venuſtate dicendi: &, quod milites omnia poſſent, mores quoque ad feritatem recedebant. Tamen humanitas cum illis malis luctata eſt, donec externæ gentes in Imperium invaſerunt: & quod luctuoſiſſimũ fuit, extincta ſcientia vix ſui memoriam reliquit. Nati ſub hæc tempora homines velut ad barbariem facti, non illam quidem feram, ſed quæ obtuſa ingenia triſti nocte ſpiſſabat. At tunc plerique Majorum, quorum ſcriptis vel præcepta vetuſtatis vel geſta inerant, omiſſis per incuriam libris, ſecunda & pejore morte oppreſſi ſunt. Artificiorum quoque alia rudioribus præceptis procurata; alia in totum perierunt. Nec multo poſt ruſus hominibus

ſcien-

ſcientiæ amor increvit: Sed in illorum ſeculorum infelicitatem damnati, non quam optare; tam invenire ſcientiam poterant, ſi ſcientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, & acumen, non in ſcholarum modo argutiis, ſed altius ac nobilius ſpirans, denique eruditionem ejuſmodi, qualem veteres in ſui ſeculi literatis coluerant.

Erat tamen ſcientiæ quoddam genus, animis & temporibus illis aptum: Philoſophiam, reſque divinas, immenſo diſputandi ſtudio aut evolvere, aut miſerius impedire: tum in Jure reſponſa Prudentum, Imperatorumque reſcripta, vel quæ Pontificibus placuerunt, inſanis & inconditis voluminibus ad æternos diſcentium labores augere. Pluribus verò hæc ratio tunc ſcribendi, ut quodcumque argumentum ſibi ſumerent, priorum auctorum de eadem re verba atque ſcientias, tanquam ſua, lectoribus darent. Sic unius ſæpe error cæteris lubricum fuit, quo temere laberentur, viciſſimque de unius recta ſententia mutuam ſapientiam multi ſumebant.

Etiam quoſcumque titulos libris ſuis facerent, ad univerſa digredi tunc decorum Quæ illa tempeſtate hiſtoriæ à condito Orbe non exorſæ? Quæ pars rerũ humanarũ à rudibus ingeniis, quotieſcumq; ſcriberent, velut in chaos non coacta? At ut ſcias illos homines non defuiſſe Naturæ, ſed illam tunc anguſtam, & propemodum ægram; certe non parcebant laboribus, nec deerant in illis indicia ſinceræ prudentiæ, ubi eas ſcientiarum partes obibant,

quas tunc ſolas illi ſeculo Fortuna indulſerat. Hoc erat, in Philoſophis quædam arguta diſputandi ratio: in Juriſperitis autem, quid legibus caveretur potius noſſe, quam formularum vim, cauſaſque factionum aut ætates diſtinguere.

Iſto denique ſeculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis aſtum lucrumque compoſitis.

Nec tantæ mutationis indicium in literis tantum & ſcholis exiſtit. Regnorum, & rerum publicarum momenta multo callidius procurata; bella ingenioſius aut illata, aut repulſa; & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenuſtum ac rude eſt, id vel dignum eſſe, vel natum incultis majorum moribus. cum faſtu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab iſtius ætatis indole: cujus præſtantia, ubi poſt definita tempora expirarit, tradet Orbem alteri, ac, quod timeri poteſt, rudiori genio; fortaſſe & ipſa poſt aliquot deinde annorum ſpatium reditura. Ita ſeculorum ætatumque diſcrimina, non melius ex ſiderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac ſtudia deflexione, diſtinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere ſolet, certiſque affectibus addicere; ille nimirum ſpiritus, qui ſingulis regionibus proprius, naſcentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates ſtatim ingenerat. Nam, ut iidem cibi pro condientium arte ſaporem quidem mutant, ceterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur: ita

in

in omni gente per æſtus ſuccedentium ſeculorum, mores animoſque mutantium, hæret quædam vis inconcuſſa, quam hominibus, pro conditione terrarum in quibus naſci contigerit, ſua fata diviſerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ ſorte durantia, quæ totas in hiſtoriis gentes aut commendant, aut notant: ut iſtic naturalis levitas populos agat, turbidiſq; incerta conſiliis: illic pingues graveſque animi triſti ſuperbia, tanquam ſpecie arcanæ ſapientiæ, ferociant. illi ſitim non tolerent: alii in mutationem, nec proviſa conſilia, temporariis ingeniis incumbant: apud ceteros placari non poſſit ultionis ingenium: Rurſus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure ſancita, in quibuſdam ſimplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium ſic animum inſtruere, ut diverſus ſit cum diverſis, cognoſcatque quid à quaque expectandum, aut timendum: operæ pretium erit aliquot populorum præcipuos mores in conſpectum ita dare, ut, ex communi multorum hominum indole, privatam in ſingulis deprehendas. Nec invenietur, opinor, tam ſuperſtitioſus amator ſui ortus, cui grave ſit, in recenſione patriæ ſuæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortalium tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid deſideres, velut ultimam artificis manum; cujus ſupercilii eſſet, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari, ſe, ubi peccatur, id eſt inter homines, natum eſſe?

Faceſſat in omnibus ſuæ gentis præceps favor, ſimulque cæterarum averſatrix invidia: Et noſtra vitia fideliter agnoſcamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur ſequeſtro omni injecturi contemplationem in indolem Populorum, primum Orbem è ſpecula deſpiciamus, & quales ſive incolas, ſive dominos hac tempeſtate ſortitus ſit. Aſiæ Africæque ſub Barbaris Imperiis caſus, & Græcorum Thracumque calamitas, præcipua humanitatis commercia in ultimam Europam coegit; ut tot cladibus à Barbaris domiti; & veluti feliciori parte exſecti, noſtras vires poſſemus recognoſcere, aut timere alienas Nos verò ad malorum omnium ſenſus peſtifero ſopore torpentes, nec divinam vim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot Provinciarum quæ reſtabant valiturum citavimus robur. Etiam omni diſcordiarum genere laceravimus noſtras opes, indigno prorſus facinore, ut, quod uno corpore vix ſat erat, bellis odiiſque in diverſa diſcederet. Tandem ſive expirantibus tot motuum flammis, ſive per malam requiem pejora concipientibus, poſita penè ubique arma miſcent hodie mutuis conſortiis populos, qui ut ingeniis linguiſque diverſi, ita nec una arte poſſunt eſſe tractabiles. Hi ſunt Galli, Britannique, Itali, & Hiſpani, & quos jam immenſa Germania ſuo nomine occupavit, Pannonum quoque reliquiæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis ſupereſt; tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moſcoſque appellamus:

Cim-

Cimbri etiam, & quidquid ſub Danico aut Suevico ſceptro componitur. Nec adeo (proh dolor!) à Turcis receſſimus, ut pigeat mores illorum, vivendiq; conſuetudinem, cognoſcere.

In iſtorum populorum moribus licet utiliſſima contemplatione verſari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum ſimilitudine obtexit. Ceteras verò plagas eadem diligentia ſcrutari, minus fuerit ad conſortii uſum, quam ad curioſam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipſis litoribus, aut ſi forte nonnihil ulterius à fluminum oſtiis in regionem invehuntur, cum incolis ſubita nec ad amicitiam valida pacta jungentes? Perſas autem à nobis non ſuperſtitionis magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divortium diſcrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nautiſque luſtrata: ſi Luſitanos excipias, ibi pertinacius inhærentes. Chinenſes autem cum exteris conſortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus noſtris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum miſera gente miſceri. Americam, qua cultum animorum paſſa eſt, Hiſpani ſic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeare. Ita ſolis & licet, & eſt commodum, illarum gentium indolem pernoſcere. Qua verò in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit animos incolarum, nullis legibus, nulla induſtria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum ſpes à regionibus

Digitized by Google

noſtris trahit, inconditi populi ingenium noſtros cultus non capere, ad ſe advectos plerumque tanquam inſidiatores libertatis pro hoſtibus ducere, nec deeſſe tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non raro prudentiæ & fortitudinis loco eſſe.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuiſſe? Præſertim cum ſuis litoribus terriſque contenti ſint; neque ad ſe commeantes, niſi ſubacti, aut in ſolum ſubitæ mercaturæ uſum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque diſcrimine à noſtra familiaritate ſubductis; de noſtri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem ſupervacua diſceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cœloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT III.

Galliæ dotes, & ingenium incolarum.

GAllia penè provinciarum in Europa ampliſſima, ſi eam intra veteres terminos æſtimes, Romanorum quondam terror, Græciæ Aſiæque victoriis clara, jam in varia imperia moreſque diſtincta eſt. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibuſque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortiſſimi hominum Galli, cum in Italiam penetraſſent, capta incenſaque Roma tantum terroris attulere, ut deinde caveretur,

retur, ne, quoties Galli tumultum intuliſſent, ſacerdotibus ſenibuſve ab armis vacatio eſſet. Et domita quidem à Romanis viciſſim Gallia eſt, ſed per partes, & inter ſe domeſtica æmulatione commiſſa.

Neque integra aut agnovit ſuas vires, aut in Italiam experta eſt. Poſt hæc Franci è media prorupere Germania; & videbantur ad ſecundam ſervitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miſcuere ſe victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis viciſſe viderentur. Jam verò diviſis in pleroſque Principes terris, penè in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factiſque eximia, & quæ meruit, ut communis fabulæ vanitatem ad ſuæ ſtirpis præconium Scriptores uſurpent, dicanturque Trojanorum reliquiæ eſſe.

Hæc igitur omnium regionum, quæ ad Occidentem receſſerunt, feliciſſima, ſoli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti paſſim ferax: olea quoque inſignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Liguſticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro ſuis finibus tot incolis divitias indulſit. Adeo omnis generis clara, ut exterorum mercatorum commercia penè ad ſolam voluptatem exceperit. Nam & luxus Tranſalpino ſerico pretium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt. Britannicæ tamen merces, ſi non ne-

neceſſariis, utilitatis certe pleniſſimis navigiis ſubvehuntur, quæ plumbo atque ſtanno, ubere etiam croco, tam quotidianis uſibus, quam altiori elegantiæ miniſtrant. At Gallia præter meſſes, quibus ſolitudinem Hiſpaniæ levat, vina etiam in frigidiorem viciniam diſpenſata, multa carbaſo & cannabi dives, neceſſaria pleriſque gentibus vela, rudenteſque, & quæ cætera ex funibus in claſſium armamentis idonea, ſubminiſtrat. His & aliis dotibus, aurum, quod in venis ſuis vix habet, largiſſimo proventu excipit, ut, qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffuſa regione, tot provinciarum vario nexu compoſita, vix ſterilis aut inculti ſoli glebam indulgentia Naturæ omiſit. Nam & vaſta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem ſunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & ſucco fructibusq; pretioſis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis ſolent haberi: ut aeri illa plaga tantum debeat, quantum de juſto telluris officio arena ſubduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hiſpaniæ Africæque faucibus poſitas ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei ſitus, & qui claſſes per omnis nominis maria litoraque poſſit emittere, ſi Galli quam equis tam navali induſtriæ aſſueſcerent, ſpeſque, ut ſubitas, ita longas ferre poſſent.

Toti

Digitized by Google

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefaſque, quantum Regi liceat, dubitare. Gens armis ſtrenua; ſed equeſtri certamine melior, ignara perfidiæ, publico præſertim conſilio? indomitæ intra ſe molis; & ubi in exteros exundat ſtatim impetus ſui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & ſola eſt in exitium ſui potens. Longobardiam, Neapolim. Siciliam, & pleraſque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis ſubegere. Sed mox hoſtes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut ſimulantibus obſequium credere, inconſulta laxaq; bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem laſcivire. Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam ſuam reſpicere, cujus diu abſentiam ferre non poſſunt. Per hæc vitia ceſſere in prædam his ipſis de quibus triumphabant; læta ſemper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad ſpeciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motuſque, atque geſtus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco eſt, ac veluti naturali munimento, quo ſuam humilitatem abſcondant aut mitigent. Sic venuſte compoſiti qualemcumque veſtitũ de ſuæ mutationis infinita ſerie, tanquam inexhauſto penu deprompſerint, quocumq; ſalutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa inſtitutione convenire. Vicinæ

autem

autem gentes ridiculo errore deceptæ; ad illorum quoque mores, per earumdem veſtium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnulles hominibus uno genio cuncta placere, in aliis autem, in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non eſt, ejuſdem venuſtatis imitationem & curam ingratam ac ludicram eſſe. Nam virtutes & vitia, & quicunque alii motus ipſis animi receſſibus inhærent, poſſunt à nobis non multum operoſa ſimulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur noſtri ſenſus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem ſimulabis; ſic odium, amorem, pietatem. At verò quæ non magis imperio animi, quam uſu, & externo corporis obſequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris; ut eſt aptitudo corporis prompto habilique decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas & omnino eloquentia, non in præcordiis, ſed ſummo ore nata. Hæc autem cum in Gallia conſuetudine emineant, ægerrime te ad illius ſimilitudinem transferes; niſi ſe tuus genius huic indoli ſponte admoverit.

Ceterum nunquam Orbis dignas gratias hoſpitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo ſe omnium externorum fortuna conjiciat; Animum in hominibus, non patriam æſtimat. Neque communi ceterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, naſcendi ſortem punit. Ita

candido ſimplicique amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, ſine invidia miratur, & ſua opulentia gaudet augeri, & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem: tum etiam tot hoſpitum fortunam, aut famam, qui Gallico corpori non indigna aut inutili adoptione inſerti ſunt. Neque illic hoſpitibus dediſcendi ſunt patriæ ſuæ mores, aut ad Gallicam ſimilitudinem flectendi, dum ſuperbia abſit, aut inculta barbaries. Quippe, ipſa veluti profeſſione exteri moris, ſollicitabis curioſæ gentis ſtudia, ſimplicius peregrina, quam ſua æſtimantis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, ſi modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruiſſe; & grandis opinionem ſcientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera; nec ex metu, aut ſola inſtitutione, reverentia: Rurſus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed ſuperbiam faſtumque non ferunt. Si videris dominari, ſervire erubeſcunt. Comitas, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per ſermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipſe vilior honoribus ſanguis. Præcipue Patriciorum ſpiritus in ſuum aut patriæ damnum ſæpiſſime excreſcunt, dum nemini eorum mercaturæ

aut

aut artificiorum utiliſſimam diſciplinam capeſſere ipſa inopiæ experientia perſuadet. Æmulari præpoſtero ambitu magnitudinem placet avorum, & fædari gentilitium ſanguinem putant, ſi populum vivendi conſuetudine arceſſerint. Ita vanũ nobilitatis nomen, & magnifici otii improba ſpecies, ad patientiam triſtium curarum ſufficit, & in ſola exeuntium morte. Et hæc animorũ celſitudo, quamvis ſibi placeat, adeoque ab omnis generis ſordibus videatur abire, tamen interdum pene neceſſariis facinoribus corrumpitur, in miſerorum penatum anguſtiis turbulentam induſtriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis ſceleribus inopiæ ſqualorem repellat. Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem eſſe deceret, & quæ prima humanitatem per Orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, uſque ad nos fama durantium, illo commercio ſuas res tulerunt ad exteros, viciſſimque fecerunt ut exotica ſui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in illuſtribus familiis opes eadem induſtria late componens. Britanniaquoque ſanguinis claritatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non modo ſtirpes antiquæ aſpernantur; ſed & quaſi mercatores ſui puderet, ubi illis largius Fortuna indulſit, ſtatim in aliam diſciplinam filios ſuos agunt, jubentque majorem paterno faſtigio ſcenam ſperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum animorum nullibi efficacius videas, quam in ambitu

bitu Magiſtratuum, à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes excluſit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque conſumere, decorum; dum inter æquales emineas vel ſterili dignitate, vel pretio furtivorum munerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorũ, niſi ipſa ſe frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem ſit viliori ſanguine anguſtiſq; animis maculatura.

Quippe è ſordidiſſimis artibus multi compendioſius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate ſpectabiles, paterniſque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curiæ, aut præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, ſæpiſſime ii vincunt, qui ut ſanguine ſic & ingenio cedunt. Accedit, quod vetuſtarum ſtirpium viri non tam pervicaci ſtudio ſuas opes dignitatibus illis donant, quam homines adhuc novi, qui è latebris, quas auro condiderunt, eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam ſuæ genti emere, quam abſque ullo ſumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores ſordidiorum eſſe poſſunt, (ſi pecuniæ tantũ conceditur) & forſan aliquando, in ignobilitatis ſuſpicionẽ, eorum nominibus cenſeri. Neque ideo fiſci induſtria maligna criminatione carpenda eſt, qui ejuſmodi Candidatorum bonis excreſcit. Nam cui non ſatius videatur profeſſo pretio dignitates à principe molẽ publicã ſubeunte proponi, quam avaris Purpuratorum ſuffragiis in prædã concedere? qui, ubi hæc publica licitatio non eſt,

eſt, obtrudunt Regibus Candidatos, quos ſibi munere cariſſimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Ut nec meliore ſortitu delectos Reſpublica accipiat, nec interſit eorum qui ad tribunalia ſubvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis ſub Principe an ſub Optimatibus luant; utrumque pari ſidere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili inſtituta conſilio, jam ipſo furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris cenſus virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipſi tam immodicum pretium fecere.

Ut vero, quo generoſius vina adolitura ſunt, eo adhuc recentia turbulentius deſpumant; ita iſtius gentis, ad humanitatem &, cum ſenuerit; prudentiam factæ, adoleſcentia ac juventus inſano incautoq; impetu ut plurimum fervet. Vana in ejuſmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notoſque laceſſendi, & ubique titulos nimiæ ſecuritatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes otii, moxque tumultus. Oſtentatio libidinis ſupra naturæ deſiderium inepta, tum inconſulti riſus, neminique parcentes; vis etiam intra ſe irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & ideo majori ſpecie ſubornatam prudentiam: Veluti matura ſapientia compoſiti, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & aſtum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed

& vir-

Digitized by Google

& virtutis ſimulatio tunc eſt ingrata, nec diu tamen ſcientia perſonæ impatientem omnis veli levitatem abſcondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deeſt, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, eademum omni pretio major, & ad ſapientiæ ſimulque hilaritatis imaginem exacta eſt.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triſte, quod benevolentiam, quã in ſua regione hoſpitibus indulgent, extra patriam vix in ſuos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non ſatis convenire? Aves quoque in caveam deductæ roſtra & iracundiam vix ſtringunt, & ſocietas fati peregrinationem ferarum conciliat extra ſilvas quærentium prædam.

Soli Galli quocumq; in peregrino ſolo conſederint, præſertim ſi miſeri, & ad opem alienam converſi, ſæviſſima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum profeſſa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium deriſa improbitas Sic inter ſe certantes neſcio qua infamia apud imperitos inundant ſuam gentem, quaſi in invidiam nata ſit, exorſque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam ſuam labes. Adhuc autem fœdius in Galliarum viſceribus peccant, qui paſſim tanquam gladiatores ad arenam damnati, ſubitis odiis, armiſque privatis, ad ultima diſcrimina committuntur. Rem

imma-

Digitized by Google

immanem, & ad iſtius ſeculi probrum: leve jurgium, ſolaque altercantium ambitione increſcens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, ſæpe ad triſtiſſimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miſerorum parentum intercepta conſilia, ſpeſque occiſæ, & propemodum fruſtra pax in Galliis, & quæ vix minus patricii ſanguinis, quam ſi bello certatum publice eſſet, in hac arena hauſit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, ſed impetu injurias ulciſci, rerumque ſuarum judicium permittere penè ſcenicæ arti, fortunæque ſæpe fallenti ipſam artem, ut, quicumque felicius, ille & juſtius arma ſuſtulerit? Feræ gentes, & ab ipſa venientes barbaria, Orbem ſupra aliquot ſecula ſuis moribus polluerunt.

His auctoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta eſſent obſcura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimiſſi pugnabant, victus pro nocente habebatur: & inde veſaniæ origo hanc ætatem infeſtans, quæ jam auctis finibus cum olim in Magiſtratuum arbitrio eſſet, hodie ad privatorum libidinem delævit. Iſti tamen gladiatoriæ arti prætextus eſt, neſcias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere deſtinatos ſibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci Romaniq; & omnis gens armis ſtrenua, cũ ambitu quæſivit.

Nunc verò non tanquam in anguſtia ſeſe pre-

prementium cuneorum (ut in juſtis prælîis ſolet) ſed veluti in apertæ arenæ libertate, per curſus recurſuſque, per omnem corporis habitum, per longam & diſparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorũ odiorum crudelitatem erudire, quam publicæ pietati ſuam fortitudinem parare videatur? Et verò nihil jam ad amentiam aut impietatem reſiduum in propinquos amicoſque ſævientibus. Sive ſanguinis, ſive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, ſed inani ſuperſtitione verborum, & propemodum gratis, diſſociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter ſe quidem læſi, ſæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad ſe pertinentium odiorum ſeipſos & amicorum cariſſimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire ſoli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro ſubeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut carũ eſt, violare non dubitant, ineptiſſimo deſiderio famæ: ut jactentur magno vitæ contẽptu in arenam proceſſiſſe, id eſt, truculentiſſimum facinus auſi eſſe barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, &, ſi quæ præterea maculæ ſe Gallicæ indoli interſerunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel ſapientiæ pondus ita compoſuit, ne æſtu patriorum vitiorum diripi poſſint. In iis egregia comitas; non fucata, aut inſidioſe in hos ipſos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non

non ſecretis odiis vacant. Dignari ſingulos qui acceſſum aut notitiam petunt, & pro ſua ſorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum conſortium admiſſo ſatis erit, aperto ſcelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus ſis, cum maturis autem & caſtigatis Gallorum animis teipſum reſpicias. Nec aliquid in humana ſocietate felicius, quam conſuetudinis tam politæ erecta viriliſque ſuavitas.

CAPUT IV.

Britannica Inſulæ: in quibus diverſi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

BRitannia per tot ſpatia diffuſa, tam diverſis pulſata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis ſuæ fidem poteſt varios civium mores, quam tantorum litorum ſinus & nomina proferre Tanquã alium in Oceano Orbẽ faceret, omnis animi genera incolis inſevit. Non alia Inſula toto terrarum ambitu illuſtrior. Sicilia, Creta, Cyprus, viſæ regni fortunam ac nomẽ capere poſſe: non, ſi in unum corpus tranſeant, uni Britañiæ terrarum ſpatiis aut opibus pares ſint. Priſcis quoque temporibus, armis inclytis ſtrenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingeniis linguiſque vulgatæ ſunt. Quaſi nihil eximium fingi poſſet, quod non apte caderet in alumnos Britanniæ. Olim quidem inter novem Principes diſtributa.

Mox

Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines: donec tribus Dominis fortuna totius Inſulæ cederet: Saxonum coloniis, quos Anglos appellamus, ſub unius ſceptri felicitatem coactis; Britannorum verò reliquis, pertinaciter inſidentibus Cambriæ montes, (hæc nobis hodie Wallia eſt, & Scotis, quibus jam diu exciſorum Pictorum portio acceſſerat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ conſenſui impar fuit. At Scotia, ſpe quidem victoriæ minor, ſed cujus ſpiritus Anglia non domaret, velut in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diverſa ab Anglis indole pugnare ſuos juſſit; donec noxioſiſſimam æmulationem fata damnarunt: nunc utriſque impoſito Rege, cujus ſpiritu Inſula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus paſcuis, & ad multas variaſque arbores commoda humo, commeantium oculos pulcerrima viriditate mulcet; gratuitis etiam bonis plebis animos in ſegniciem exſolvens. Pabulum illic paſſim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejuſmodi animalium aviditatem explens: alibi autem ſiccioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, ſuper fidem multos greges educat, excuſatque utiliſſimam & ad ovilia factam ſterilitatem. Ne hiemis quidem rigor aſſueta libero aëri pecora (niſi forte ſupra morem inhorruerit) in ſtabula aut ovilia deducit. Iis ſufficere ſolent nuda ſub dio cubilia, herbæq; quas hibernus tepor alit.

 Quip-

Quippe hiemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia aſperæ, cum vehementer Gallicā oram quatiant, qua Britaniæ adverſa eſt, multoque rigidius Batavorum cœlo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis ſemina facile concipit atq; ſervat. Proceras habet lauros: Roriſmarini planta, apud multas gentes ipſâ cura qua educatur pretioſa, hic vulgaris, & nonnumquam in ſepes velut ad hortorum cuſtodiam ſtipata. Vitem alere poteſt, uvaſque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorſo ſuſpenſa, & Wintonienſis regio, cum ceteris ad Meridiem Ortumve ſpectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde paſcuorum utilitas, viliuſque redemptum ex Aquitania vinum, exemit. Lupi quoque ea inſulæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui moloſſo creditos, non infeſtant.

Nam diligentia antiquorum, cum graſſaretur luporum rabies, curamque paſtorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis ſedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita Fortuna per patientiam pecorum ſub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profuſas nec æſtimatas opes videtur indulſiſſe. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, populꝰ in otio, & plerumq; oblivione laboris, diteſcit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent; facili herba oblatas in floribus opes non in ullius curæ aut induſtriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenſo fato deſit, tranſmarinum militem ante aliquot æta-

ætates non viderunt Domeſtici autem motus hoc ſeculo rari; neque in Anglia, ut alibi terrarum, ſolent bella conſeneſcere. Sæpe octiduum ingentes ſimul turbas quam parit tam abſolvit. In homines ſæviunt, non in opes & tecta, & ſubiræ acies adhuc crudas ſurgenteſque lites dirimunt.

Tam ſpontanea felicitas ſecurum & opulentum vulgus non modico tumore ſuſtollit, ut neq; pro conſuetudine ceterarum regionum timida humanitas, & Patriciorum dignitatem reverita, mitiget mores plebis, & plerumque rudiora artificia tot divitiarum tantique otii crimen fiant. Nam artem aliquam profeſſuri, ſeptem annis, ut plurimum, tirocinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis in Collegium Artificum adoptantur, quaſi laboribus exempti, ſub ſe aliqs tirones aſciſcunt, edoctoſque breviter in officinis proſtituunt: Tunc ipſi non ſolennes modo dies, ſed & faſtos (quis credat?) ſi ſudum eſt, vario ludo in proximis campis exercent: nubilos in diverſoriis oblectant: prorſus ut artificia impolitius habeant, quippe diſcipulorum peritiæ credita, & eorum redemtores contumacius urgeantur ad pretium, quo & tironum labor, & deſidia magiſtri ali poſſit. Diligens tamen nonnullarum Operarum induſtria, exactis artificiis eminens, pretiumque per Orbem merentibus, ſatis prodit, in ea regione ejuſmodi ſtudia non ſtipatis cœli vitio animis, ſed nimia felicitate laborare. Ut enim ad exſtimulanda ingenia, arteſque fovendas, nimis cruda aut

avara imperia nihil juvant, depreſſis populi mentibus, & deſperatione ſolutis, ita fortuna laſciviens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis ſolertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal: non in urbibus pontiumve diſcriminibus publicanorum ſtationes: præterquam iis locis unde naves in exteras plagas ſolvunt. Nam importatas merces, aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos neceſſe eſt, qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis ſuperbia acerbior peregrinis quā in Patricios ſuæ gentis exerta eſt, qui opulentiam ſuæ patriæ luunt ruſticorum faſtidio, ſeipſos penè primis ordinibus ſtirpibuſque æquantium; & indignationis ſuæ tam pretioſam cauſam odiſſe interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum æſtimant, quos Dominos vocant. Hi ſunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones; Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis major natu. Illis quoque Epiſcopos, Majorum Pietas adjunxit. Apud hos, Proceres ad omnia obſequia deſcendere, non indignum; & ipſi velut in terram poſitos contemplantes ſuum faſtigium nō ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: ſed ſucceſſionis ſerie tranſeunt in hæredem; vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane

exi-

Digitized by Google

exiſtimes decus, multa publice conſtituta tam ambitioſo nomini reverentiam cultumque conciliant. Si contigerit æri alieno impares eſſe, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus eſſe poteſt, quamquam in Anglia debitores etiam in judicium non vocatos ſæpe carcer accipiat. Sed hoc illuſtrius, quod maximorum criminum accuſati, ſcilicet in ipſam rempublicam iniiſſe conſilia, de equuleo ſecuri ſunt. Veritatem ab iis per tormenta poſſe exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in ſe velut ad conſilium ſeductus; ſeipſos, & ſuæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur. Dum ſalutant, aut ſcribunt, deſcendere ad verba imaginariæ ſervitutis quæ iſtorum ſeculorum blandicies invenit, niſi forte externis moribus imbuti, non ſuſtinent. Populus rei maritimæ ſtudioſus, neque aliud tantæ Inſulæ validius munimentum quàm tot nautarũ ſedulitas. Nec in caſtris quam navibus pejor miles, præſertim ſi externo aëri aſſuevit, cibiſque, quos ſæpe inexpertos avidius Angli guſtant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non ſemel abſumſerunt, & claſſem Elizabethæ Reginæ auſpiciis Luſitaniæ litoribus applicatam, cum Angli ſtragem hoſtium & vaſtitatem feciſſent, nimius æſtus, & ſuavitas pomorum, ac baccarum, quas illa plaga habet, penè totam debellavit. Diſcrimina omnia, & adeo mortem, impetu plusquam judicio ſpernunt. Et hinc utiliſſimos militum dixeris, ubi ducum ſuorũ

conſilio reguntur; Sua autém ſponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de ſe ſæpius poſt funeſtos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum ſtudia partium nuper & arma ſævirent, milites Hiſpanicarum partium aliquot à Batavis capti erant, & ſuſpendio conficiendi: (ita viſum referre vicem hoſti, qui captivos eodem lethi genere perdiderat.) Sed in omnes ſævire non placuit Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum deſtinantur: ceteris incolumitas promiſſa eſt. Demiſſæ igitur in caſſidem ſortes, juſſique ſinguli ſuum fatum extrahere: qui teſſeram ſuſtuliſſet nulla nota inſignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impreſſam, ſtatim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hiſpanus votis lacrymiſque miſericordiam plurimorum, etiam aliquorum riſum, elicuit. Erat in illa ſorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu acceſſit ad caſſidem, & teſſeram nil cunctatus eduxit; favit ſors; erat illa ſalutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hiſpanum: adhuc fatali caſſidi manum cedere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis!) Judices rogat, ut, Hiſpano extra aleam miſſo, ſibi iterum liceat fortunam experiri. Furioſo, vitamque tantulis nummis æſtimanti, Judices annuerunt, & is rurſus felici teſſera evaſit. non hac gemina modo, ſed & ſimplici ſalute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, ſed veteri, & ab hoc ſeculo abhorrente, ii tradiderunt, quos Normannia ad eorum ſceptrum tranſmiſit. Paucæ illæ etiam, & plerumque ambiguæ. De cetero, conſuetudo & conſulta ſapientum ſufficiunt magno aditu ad lites, & infinitam judicum poteſtatem]: & arcanum populi ingenium, tanquam Neuſtricæ originis habitus retinens, ad ſubtilitates apertum eſt, quæ litibus forum implent. Et inde vulgatam fabulam crediderim, ineſſe Anglis caudas.

Conſuetudinum autem ac legum, quæcũque à majoribus inoleverunt, adeo patientes ſunt, ut jam olim ſancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum ſanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis ſit. Unde enim niſi ab hac majorum incauta bonitate lex viget, ut maritus jubeatur prolem agnoſcere, hæredemque habere, anno poſt aut amplius natam, quam ipſe ultimo ab uxore diſceſſerit, modo conſtet interim à Britannicis litoribus in exteras regiones non evectum?

In Philoſophia autem, ac Matheſi, Terrarumque & Aſtrorum ſcientiis, nulla eſt tam prodigioſa ſententia, quæ non ex hac regione auctores invenerit vel turbam amatorũ, vividam quidem, ſed modum curioſæ ſubtilitati & per innumeras diſputationes effuſæ non invenientem. Terram circumagi, non cælum, Solem cum ſiderum lata ſerie non inhærere cæleſtibus globis: ſed & globos ejuſmodi nuſquam eſſe, & quicquid Phi-

Digitized by Google

Philoſophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere ſimulant: tanquam altius ſupraque vulgi ingenium ſpitaturi, ſi videantur communem ſapientiam ut profanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, intuentes.

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis ſenſus, ita multo acrius ejuſmodi diſputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum poſſunt, qualemcunque ſibi ſpeciem pietatis perſuaſerint. Prioribus ſeculis aucti opibus homines in ſolitudinem & eremum jurantes: adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati conceſſerit, nimis timido & periculoſo voto. tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipſa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent; iſti autem in luxum ſe agi tantæ fortunæ vitio finerent, mox in invidiam ſecum quoque ſacra tracturi. Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit; multi autem ſic in contrarium divertere, ut, quo longius à veſtigiis patrum abſunt, eo ſe propiores cælo credant. Nec id tamen publico conſilio, aut ſi deprehendi contigerit, palam inulto, ſed eluſis per privatas ſuperſtitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc ſibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit ſuperba ſuavitas præter ceteros ſapiendi, in varia nomina abierunt, legeſque diverſas, non ipſa hominum auctoritate aut numero, ſed pertinacia ſancitas: & quod miſerabili riſu digniſſimum putes, crude-

crudelibus edictis illæ ſectæ invicem ſæviunt: unos ſe cæleſtium rerum participes, exortes ceteros omnes eſſe. Forte in unam ſuperſtitionem conſenſerat cum duobus liberis pater, è plebe vir, ſive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æſtimes. Illi tres unam rempublicam ſectamque faciebant, (& ſæpe non pluribus hæ religiones conſtant.) Tandem pervicacius inter ſe de divina re agentib9, abſceſſit primum à filiis pater, non quod meliora ſentiret, ſed diverſa: & ab illis de communione ſanctorum (nam ſic nugatores dicebant) ejectus eſt. Porro ſancti non his alii præter ſeipſos erant. Mox autem & diſciſſis mentibus, alter fratrum alterum à cæleſti conſortio excluſit. Sic de anguſta eccleſia, & trium hominum numero definita, tres quoque eccleſiæ natæ ſunt; prodigioſo ſcelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie veſani pro ſomniis ſuis pugnant. Novæ indies ſectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil ſimile præter unam contumaciam Judices vident. Fœda, indigna hominibus, ſentiunt. Non ullius præeunte veſtigio errantes, ſibi, quid credant, auctores ſunt: non tormenta perhorreſcunt; non ſalubribus conſiliis aut prudentiæ acquieſcentes, igne quoque conſumpti, ſe ipſi furori ſuo litant.

Jam verò peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio eſſe debet, ne ex paucis, ac fortaſſe plebeiis, totam gentem æſtiment: ſed neque inſtituenda eſt ratio, qua mores tam diverſos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut

 ira

ira incaluit, nonnunquam ſuperbiam tumoremque in hoſpitum injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ ſuperbiæ contumaciam laceſſere velle, paulo aliquid ſupra dementiæ malum eſſet. Nec tunc quidem tempeſtivum eſt tuam cauſam fidentius orare in ſævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi oſtentare defenſionem meditantis. Leni & placido queſtu melius exarmaveris irruentes: ignobiles preces erunt quibus primum æſtum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens, ſi nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentiæ cautio adhibenda, ubi in oppidis agriſve multitudo in advocationem eorum qui in te primi deſæviunt, aut concurrit, aut timeri certe poteſt. In ſolitudine autem, & ubicumque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda eſt, ſaltem ad ſpeciem, vis animi contumelias non ferentis, qua terrebis non vera virtute inſultantes, & injuriam pati tam idoneus quam inferre. Magiſtratus porro, ac judices, peregrinorum queſtibus faciles, haud inultam populariium in illos injuriam ire ſinent; Si modo non peccaverit multitudo, quam accuſari pronum, plecti autem ubique difficile, &, ut plurimum, nefas. Et adeo hoſpitalia tribunalia in ea gente erecta ſunt, ut, ſive externus actor ſit, faventes judices habeat; ſive uno crimine cum indigena reus, cive ad virgas furcamque deſtinato, ipſe interdum nihil acerbius jubeatur

quam

quam à Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos ſponte factus; & famam illius comitatis cum honeſto ambitu quærunt; ut neminem poſſit peregrinationis Britannicæ pœnitere, niſi averſis incultiſque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum conſortio miſceatur. Cum his tamen, qui ſui faſtigii gravem cultum ipſo geſtu atq; verbis magnifice adornant, ex adverſo componendus eſt gradus ad certamen majeſtatis, ne te forte aut ex ſua gravitate, aut ex tua oratione æſtiment, quæ non Italicæ *Gallicæ*ve humilitatis more demittenda eſt. Evileſces alioquin apud homines non aſſuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septemtrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto ſceptro ſupra fidē & ætatem Regnorum ceterorum: quippe viginti jam ſeculis ſui imperii fortunā in unius familiæ hæreditatem ſervavit. Centum & octo Reges à primo Ferguſio in Jacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Inſulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ conſuetudinis culturam facilis: corporis habitus ſupra multas gentes: ceteraque cum Gallis communia, præter ſoli ubertatem. Nam regio ad Septemtrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis ſteriles montes habet, neque illos ſaltem nemoribus indutos præterquam ea plaga quæ horridius in cælum exur-

gens, ſilveſtre & barbarum cognomen incolis ſuis fecit. Fortiſſimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum aut amplius agmen videre non inſuetum. Multo plures incolarum induſtria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis deſunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad neceſſarios uſus permutent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliuntur. Sic in patria facilime degentes, etiam numeroſis clientibus graves; non in exteris locis ſimili cultu, & fortunæ ſuæ pari, vivere poſſunt. Nulli tamen magis memores ſuæ ſtirpis, adeo ut familiæ decus malint interdum ſua paupertate fœdare, quam ſupprimere intempeſtivos titulos, & ſuæ cognationis parumper obliviſci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam frugum, neceſſe eſt clariſſimi ſanguinis multos in egeſtatem naſci: quibus per diverſa terrarum quærentibus opes (nec alii fide aut induſtria præcellent) & ad præconia ſuæ nobilitatis obſtinatis, ſæpius audientium riſus, quam lacrymæ & fides acceſſit.

Ipſam autem regionem, in ſe quoque animoſam, paſſim inimicitiæ exercent, ſupra fas humanitatis aut odii etiam ſævæ. Quippe per familias & cognomina diſcreti ſuarum gentium Principes habent, illos qui in antiquiſſimam familiæ hæreditatem ſucceſſerunt. Eos ita obſervant, ut vix patriæ caritas major ſit: & ad ipſos læſi confugiunt, patrocinio viri-

viribuſque ſuæ familiæ uſuri. Ita ſæpe modica jurgia, & inter obſcuros, magnis & indignis motibus ſuffecerunt; dum utrimque jurgantes apud illos ſuæ gentis Principes dequeſti, privatas contumelias in ipſarum familiarum injuriã vertunt. Neque rem modico ſanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti deſæviunt, & inſita inimicitiarum vis in hæredes quoque abit. Cædem cæde repenſare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; inſidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, ſananti oculos inimicorum malis. Et hæc peſtis ſæpe Optimates evertit: ſive inter ejuſmodi arma extinctos, ſive frequentiam ſtipatorum (nam ſuſpectam vim inimicorum ita ſubmovere neceſſe eſt) fere inopia diſtractiſque fundis luentes. Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus eſſe, dum adverſis facibus inimicorum ſilvas cremant, & privatis injuriis vaſtitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deflenda dolentius, cum indies iſta arma ſævirent. Nunc placidis rebus, quã ſentire meliora, tam licet augurari. Quanquam enim tantum nefas ſubmovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus; tamen patriæ ſuæ hoc demum Jacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali cauſam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi peſti per partes, & plerumque inutili ſolicitudine, occurrere; nec enim poterat ullis jurgiis vera pax

ſtatui, niſi ſimul omnia componerentur, cum exempla ejuſmodi criminum, illiſque venia neceſſitate temporum frequens, omnes ſolicitarent ad parem audaciam, ſaltem ne timidas aut degeneres iras geſſiſſe viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipſe Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & auctoritate fractos, partim per ſe partim per Senatus ſui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam aſſueti facinoris acerbitas nominaretur. Ingens opus, nec à ſapientiſſimo & diligentiſſimo Rege, niſi multo tempore & mira felicitate, abſolutum. Jam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ ſucceſſionem vocatus eſt; ingenti auſpicio ad hanc novam Scotorum ſanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & ſalubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ ſpes ſemel perſuaſit, cui maxime credunt. Iracundia in promptu, ſed quam facile poſt primos impetus mitigant. Quærere opes, quam ſervare, meliores: ſive quod indoles fortuna ſua major inconſultæ liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam, ſive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati ſufficerent, jam de inopia ſunt ſecuri, neſciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia ſumptus quoque & rerum pretia convenire; ut nec facile ingens pecunia quæri poſſit, niſi ubi effuſiſſime ſolet

expendi,

expendi. Animi illis in quæcumq; ſtudia inclinant, mirifico ſucceſſu inclyti, ut nullis major patientia caſtrorum, vel audacia pugnæ, & Muſæ nunquam delicatius habeant, quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunæ vitæque genera ſuam induſtriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoq; non alia nitentibus ope, quam ut ſuæ gentis hominum, qui in externis regionibus ſibi divitias pepererе, ineant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil eſt ſuperba mendicitate deterius

Inſulæ Britannicæ plaga vicina, ſub eodem imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia appellata, ſpatiis ingentibus diffunditur; navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorumdam incolarum illuvie æſtimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; humenti quidem cælo, ſed ſalubri, & quod animalia veneno infeſta impune non hauriunt. Lacerti bufoneſque ibi delati non vivunt. Exportatæ arbores nullo ſitu concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt; quanquã & ſuas Hiberni araneas, ſed illas innoxias, habent. Weſtmonaſterii ampla ſedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis Silvis trabes accepit, & effecta multa arte tabulata. Mirum dictu! araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam ſordidæ texturæ filamenta adhæreſcunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque receſſerunt, mira cujusvis aëris cibiq; patientia, paupertatis longo uſu. Victu parabili, ſemicruda

fera

ſtatui, niſi ſimul omnia componerentur, cum exempla ejuſmodi criminum, illiſque venia neceſſitate temporum frequens, omnes ſolicitarent ad parem audaciam, ſaltem ne timidas aut degeneres iras geſſiſſe viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipſe Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & auctoritate fractos, partim per ſe partim per Senatus ſui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam aſſueti facinoris acerbitas nominaretur. Ingens opus, nec à ſapientiſſimo & diligentiſſimo Rege, niſi multo tempore & mira felicitate, abſolutum. Jam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ ſucceſſionem vocatus eſt; ingenti auſpicio ad hanc novam Scotorum ſanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & ſalubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ ſpes ſemel perſuaſit, cui maxime credunt. Iracundia in promptu, ſed quam facile poſt primos impetus mitigant. Quærere opes, quam ſervare, meliores: ſive quod indoles fortuna ſua major inconſultæ liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam, ſive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati ſufficerent, jam de inopia ſunt ſecuri, neſciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia ſumptus quoque & rerum pretia convenire; ut nec facile ingens pecunia quæri poſſit, niſi ubi effuſiſſime ſolet expendi.

expendi. Animi illis in quæcumq; ſtudia inclinant, mirifico ſucceſſu inclyti, ut nullis major patientia caſtrorum, vel audacia pugnæ, & Muſæ nunquam delicatius habeant, quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunæ vitæque genera ſuam induſtriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoq; non alia nitentibus ope, quam ut ſuæ gentis hominum, qui in externis regionibus ſibi divitias peperere, ineant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil eſt ſuperba mendicitate deterius

Inſulæ Britannicæ plaga vicina, ſub eodem imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia appellata, ſpatiis ingentibus diffunditur; navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorumdam incolarum illuvie æſtimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; humenti quidem cælo, ſed ſalubri, & quod animalia veneno infeſta impune non hauriunt. Lacerti bufoneſque ibi delati non vivunt. Exportatæ arbores nullo ſitu concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt; quanquã & ſuas Hiberni araneas, ſed illas innoxias, habent. Weſtmonaſterii ampla ſedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis Silvis trabes accepit, & effICta multa arte tabulata. Mirum dictu! araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam ſordidæ texturæ filamenta adhæreſcunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque receſſerunt, mira cujusvis aëris cibiq; patientia, paupertatis longo uſu. Victu parabili, ſemicruda

fera

fera, vel bove, ſatiant famem; cibum temperant lacte: fragiles domos ad altitudinem hominis excitant ſibi pecorique communes. Et hoc in illa gente mirum: Amor deſidiæ reliquas gentes emolliit; Hybernos duravit ad bella: Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac ſerere, penè ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta, contenti ſunt. Artificia quoque non exercent tanquam maculantia nobilitatem, quam tantopere jactant. Ita turpi otio exigunt vitam, & incommoda ex ea barbarie frequentia, patientia quam laboribus malunt refellere; tantaq; eſt ignoratio deliciarum, ut nec ſentiant mala. Simplici veſte imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; feſſis vel nocte deprehenſis humus ſufficit, contectoſq; nivibus, vel imbre diffluentes, prius ſaties quietis quam cœli injuriæ excitant; pulcra fortitudinis bellique rudimenta, ſi non ex tam foeda ſegnitie. Et has ſordes ne in pace quidem excutiunt, comunione Anglorum, vel æmulatione Hiſpanici moris, vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis ſpecie capti, quæ per diverſas fraudes variis gentibus illuſit. Illis animus ad vitia obſtinatus, labori averſus & per hoc omni frugi; acer ad furtũ & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignavæ plebis mala. Optimates ſincera fide multi, eximios animos dignis ſuo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humani-

humanitate adornantur. Ita probant, feram illam populi partem, ſua ſponte barbaram, non Inſulæ fato, in illa vitia factam eſſe.

CAPUT V.

Germaniæ ritus, & Belgii, cui hodie Germaniæ inferioris nomen.

RHenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfluit. Ampla regio, & à Gallia Alpibuſque ad Sarmatas & Pannones pertingens, in diverſos Principes & Reſpublicas diſtributa eſt. Olim ſilvis & incolis fera, nunc oppidis paſſim inſignis: nemoribus quoque, quibus immenſis tegebatur, ad uſum decuſque caſtigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, ſupraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abiete, in montibus, ſilviſque, frigentis plagæ arena abundat. Penè mediam Iſter interſecat, in Europa fluminum Princeps, maremque alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, ſed paucæ, nec pro fluminis nobilitate, inſigniunt. Rhenus, Albis, & plerique jam ab antiquo celebres fluvii totam, quam lata eſt, Germaniam permeant. Regio diverſoriis non inculta, qua Alpes latus

tus tegunt, totoque Iſtri curſu, & qua labitur Rhenus, Mœnuſque, & Moſella, tanti fluminis incrementa: eadem, qua ad Oceanum ſpectat, aut introrſus, à præcipua ac publica viarum celebritate divertit, ſqualentibus hoſpitiis, totoque vivendi genere, multum ſui illius genii retinens, quem antiqui ſcriptores notaverunt. Urbes tamen non indignæ ſua fama: foro præcipue compitiſque ad munditiem exactis: porrectis quoque domibus in altum & æquale faſtigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad uſus aptata ſunt. Lectos ſternunt in ſemota ac plerumque obſcura ædium parte. Caminis, ut plurimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen frigoris malunt; quas intextas tricliniorum parietibus pro conditione aëris ignib9 complent: ſed hic calor pleriſq; advenarum moleſtus eſt, quod & capita inexpertis vaporibus gravet, & illinc in publicum prodeuntibus laxum corpus atque omnis auræ impatiens, exhorreat. Præterea, ſi remittere ignis incepit, hoc genus hypocauſta ingratis odoribus ſpirant, ea maxime in quibus convivantur, ubi expreſſæ confuſæque tot dapium nebulæ exæſtuant; vino quoque, ut illic aſſolet, quam epoto tam effuſo. Neque in hypocauſtis modo, ſed & in ceteris thalamis quoq; atque tricliniis, foeda multis Germanorum & confuſa rerum incuria: ideoq; advenis in hæc penetralia admiſſis aer gravis.

Immenſa cupiditas potus, jam confeſſo vitio, ideoq; magis libero, illam gentem infeſtat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracica libido

bido eſt, ſed in parte comitatis, & penè diſciplinæ, Venalis quorumdam Principũ gratia pretio tam infami, ſive quærentium comites vitiorum, ſive legatis adveniſque hoſpitalem parantium menſam. Nam Germani nulla comitate ſuavius, quam longo nec ſobrio convivio, peregrinos credunt excipere: & tunc veriſſimam ab ipſis hoſpitibus benevolentiam in ſe exprimi, ubi mutuis poculis inundare non abnuunt Id illic ſumma urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte ſtipendiarium à Germania militem Tribuni in Gallias, & ipſi Germani, adduxerant, Regi operam ſuam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clariſſimus vocavit ad cœnam, gnarus utique quam pretioſum eſſet amicitiæ pignus quod bibendo cum Germanis ſancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebræ poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, ſive in experimentum benevolentiæ quam hoſpes præferebat, ſive quod languidum in bibendo certamen averſatus, ſtrenuam victoriam quærebat, laceſſito Gallo præit, exſiccatque ingentis molis ſcyphum: neque Gallus conterritus mirantibus nobis ſurgit; & , Ut ſcias, inquit, te in amicum incidiſſe, non modo conditionem, quam feciſti, non recuſo, ſed ecce & in benigniſſimam litem mutua vice laceſſo. *His* dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo ſpiritu haurit: idemque iterum ingeſto mero plenũ in hoſpitis gratiã jam tumentibus membris infundit. Delectatus

tus tam prolixi amoris indiciis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris ſurgens, Tu verò inquit, nec putes collocatam in ingratum tantæ amicitiæ operam. Scis non parvam militum manum ſub ſignis meis eſſe. Hos ego totis duobus menſibus in caſtris habebo, veſtro ærario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas abſumpſit.) Stipendium deinde, ſi placet, & licebit, perſolveris. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum ſubito quidem horrore ſtupuimus, ſed multo deinde amplius cum promiſſo fides eſſet. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen impoſuerunt. Omnem ſpeciem reconditi aſtus odere; ſive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero ſolvuntur, ſive quod animi in illis corporibus plerumque ſentiunt ſe retuſos, & aciem ceterorum, tanquam in ſe intentam, moleſtiſſimo timore ſuſpiciunt.

Rerum publicarum Magiſtratus, ex civium ſorte delecti, non quidem ſublimis elegantiæ mentem afferunt ad Tribunal, ſed diligentia efficaci inhærent parentum inſtitutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam ſæpe ſuis Magiſtratibus de Religionibus credunt; & vix ſacrorum ritus, quos Princeps Civitaſve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, &, quamdiu inter hos æſtus luctata eſt, Galliam jactaverunt, hæc miſerabilis incuriæ penè dicam felicitas evaſit. Auſtriam tamen exceperim, ſcilicet penè exeuntem de Ger-

Germanico cælo, nec quæ ut nomine ita priſcorum ingeniorum ſorte excidit. (pars enim Pannoniæ priſcis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in ſe converſam. Sed & illa quanquam in Germaniæ ſinu, tamen ab ipſius corpore execta eſt, lingua, moribus, legibuſque diverſis.

Literæ in multis locis cultæ inter homines minus ſciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint ſcribunt: & ſuam famam ex voluminum quæ edunt numero aut magnitudine æſtimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum eſt robuſta, ut ceteri melius quidem ſcire, illi vero plura poſſint. Ex Optimatibus multi, qui ſuis opibus moribuſque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur, licet judicio ſuo graviſſimæ prudentiæ conſcii humanitatem noſtri ſeculi parum habent.

Verba illis ſimplicitatis antiquæ, neque ſcientiarum vis hodiernæ ſapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum ſe receperit domum, aut ſimulatrix aut retinens. In eorum ſedibus inoleſcere peregrinos aut ad dignitates pervenire, inſuetum: & penè contumelioſum apud illos nomen eſt, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam ſuæ dotes & magnitudo virilium virtutum abſolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine ſtipendia merentium. Ne ingeniū quidē fraudis aut odia ſub amicitiæ titulis latent:

& o-

& omnino ingentia ſcelera verecundi populi ſimplicitas ignorat. Parca & in furtorum ſuorum tenebris merſa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exſultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiæ ſimilitudinem viri quoq; hanc peſtem aſpernantur. Prudentia autem ut non illic ſubtilia ingenia paſſim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturiſque judiciis inſidet, quæ & facile caveant ſuis rebus & alienos errores deſpiciant.

Neque deſunt altiſſimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat: Præcipue ſi validum ingenium diu peregrinis artibus motibuſque miſcuerint. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre poſſit. Tarde & cunctantibus conſiliis ad tumultus concitantur: ſed excitos longa tempeſtas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferriq; tractādi peritia, & per mille artificia ducendi, inſignis eſt. Typographiæ inventum, pulveriſque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorſus beneficio, & quo tam pernicies mortalium, quam utilitas, ſeſe humanis rebus ulterius inſinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime abſentium, non maligno & timido livore delibant, ſed ſinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen ſummi Imperii Aquilamque ſibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima, quæ Italico jugo acceſſit

jam

jam ſit ſola in qua nomen atque reliquiæ Fortunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis ſancta Majeſtas, nulla ſociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regeſque, quanquam viribus ſæpe majores, ſponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoque illi ſummæ appellationis faſtigio inerant dignæ vires, quæ paulatim emarcuerunt veluti fatali ſenectute. Quippe domeſticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, deniq; quod non naſcendi ſorte, ſed per ſuffragia defertur hęc dignitas, datus ad terrā Imperii vigor venerabile ſpecimen in hæc ſecula magis cæterorum pietate, quam ſua fortitudine ſervavit. Inter cæteras hanc præcipue excidentium virium cauſā invenias, quod ipſi Optimates nimiis patrimoniis, tum Imperatorum beneficio aucti, commiſſas ſibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere, & ne non aliquid ſupra Imperatorem eſſent (qui non juri ſuccedendi, ſed ſuffragiis, fortunam ſuam debet) etiā ſuæ hæreditatis fortuna in ſobolem tranſeunte. Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quædam ingenita ad ſuorum Principum cultum advertit, antea in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad iſtos vicarios, & mox dominos, acceſſerunt: propiori ſcilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, inſitaq; deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhauſit: Primumque quod è Gallia ſupererat, mox ipſa Italia, fons nempe Imperii, tū validiſſimæ Germaniæ partes, veluti de ſuo corpore exciſæ, in diverſos animos, ipſa dominantium varietate numeroque,

& omnino ingentia ſcelera verecundi populi ſimplicitas ignorat. Parca & in furtorum ſuorum tenebris merſa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atque ludos exſultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiæ ſimilitudinem viri quoq; hanc peſtem aſpernantur. Prudentia autem ut non illic ſubtilia ingenia paſſim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturiſque judiciis inſidet, quæ & facile caveant ſuis rebus & alienos errores deſpiciant.

Neque deſunt altiſſimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat: Præcipue ſi validum ingenium diu peregrinis artibus moribuſque miſcuerint. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre poſſit. Tarde & cunctantibus conſiliis ad tumultus concitantur: ſed excitos longa tempeſtas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferriq; tractādi peritia, & per mille artificia ducendi, inſignis eſt. Typographiæ inventum, pulveriſque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorſus beneficio, & quo tam pernicies mortalium, quam utilitas, ſeſe humanis rebus ulterius inſinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime abſentium, non maligno & timido livore delibant, ſed ſinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen ſummi Imperii Aquilamque ſibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima, quæ Italico jugo acceſſit

jam

Digitized by Google

jam ſit ſola in qua nomen atque reliquiæ Fortunæ Romanæ acquieverint. Tanti nominis ſancta Majeſtas, nulla ſociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regeſque, quanquam viribus ſæpe majores, ſponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoque illi ſummæ appellationis faſtigio inerant dignæ vires, quæ paulatim emarcuerunt veluti fatali ſenectute. Quippe domeſticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, deniq; quod non naſcendi ſorte, ſed per ſuffragia defertur hęc dignitas, datus ad terrã Imperii vigor venerabile ſpecimen in hæc ſecula magis cæterorum pietate, quam ſua fortitudine ſervavit. Inter cæteras hanc præcipue excidentium virium cauſã invenias, quod ipſi Optimates nimiis patrimoniis, tum Imperatorum beneficio aucti, commiſſas ſibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere, & ne non aliquid ſupra Imperatorem eſſent (qui non juri ſuccedendi, ſed ſuffragiis, fortunam ſuam debet) etiã ſuæ hæreditatis fortuna in ſobolem tranſeunte. Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quædam ingenita ad ſuorum Principum cultum advertit, antea in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad iſtos vicarios, & mox dominos, acceſſerunt: propiori ſcilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, inſitaq; deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhauſit: Primumque quod è Gallia ſupererat, mox ipſa Italia, fons nempe Imperii, tũ validiſſimæ Germaniæ partes, veluti de ſuo corpore exciſæ, in diverſos animos, ipſa dominantium varietate numeroque,

que,abierunt. Galliæ, Britanniæque, id eſt, veriſſimis regnis, longe alia ratione proviſum; exterminati, Numinis conſilio, regnantumque induſtria, Optimates quorum ſuſpectæ vires erant. Nam quis porro regibus locus, ſi Neuſtriam, Armoricos, Aquitaniam, Æduos, Arvernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam ſui, ut quondam, Reguli, Ducum titulis Comitumve, obtinerent, viribus ſuis tuti, & veluti precario obſequio Regem minorum tantum non deſpicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comiteſque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miſcuerunt? quam ſæpe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni ſalus, quam quod eorum potentia, ſtirpeſque depreſſæ regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur deſcripti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum ſe primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem inveteratis rebus, adeoque compoſito Imperio, ut ex his ipſis Proceribus potiſſimum conſtet, velle iiſdem potentiam extorquere, intempeſtivum ac inane facinus eſſet, tot vindicibus ejuſmodi dignitatum in communis decoris ſecuritatem coituris: maxime cum tam jure hodie ſuis Provinciis potiantur, quam Imperator ſummæ rerum præfectus eſt. Conſenſu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum poſſeſſione, ac tempore, quo omnia Imperia, plerumque ab initio aut violenta, aut invalida legitima eſſe cœperunt.

Sed

Sed quod expirantiImperio malorum ſummum fuit,imitatæ Procerum morem plurimæ urbes, ſe quoque velut in ſingulares reſpublicas collegerunt. Leges ſibi dixere, certoſque magiſtratus; &, ne dubites ab antiquo receſſiſſe officio, ſibi nomen libertatis in iſta ſeceſſione fecerunt; mutuis quoque inter ſe fœderibus ad auxilia, & aſſerendum jus repentinæ majeſtatis. Sic illa regio quæ ſub uno ſpiritu, uno quoque Rectore, par toti Europæ eſſe poſſit, viris, urbibuſque inclytis, & digna in quam Romanæ Fortunæ ſpecies tranſierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam ſuo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Reſpublicæ, aut Dynaſtæ,in ſuis arcibus Imperatoris præſidia regnare patiantur; neque inveniat tam auguſta appellatione dignatus, in tot oppidis,ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, ſuæ patriæ majeſtatem exarmarunt. Neque enim Septemviri, quibus nominandi Imperatoris patrio more conceſſum jus, alium quam ingentis potentiæ virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam ſceptriſque emineat, Cæſarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc ſuffragia ferre non poſſunt. Ubi enim conſideret Imperator, niſi jam illi antea extra Imperium ſedes; ubi Regia, quæ tantæ majeſtatis titulos excipiat? Ægre alicubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant abſentem venerari. Quod ſi fortiſſimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc

Digitized by Google

indomitis viribus de ſuo corpore inveniret illi ſceptro idoneos, unamque in comitiis virtutem reſpicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes eſt, ſed certa & caſtigata, potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynaſtæ, atque Reſpublicæ, ſæpe ſuo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de ſummis inter ipſos Dynaſtas controverſiis judicare. Ingruentibus bellis milites & pecuniam imperat: ſi imperare putes, quod non aliter quam aſſenſu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed diviſæ inter agnatos ſingularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem ſæpe non æquant: quippe haud multo ſecus Provincias atque *Dynaſtias* quam privatæ ſortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniæ Principatum forte plures hoc ſeculo fratres inter ſe ſpargebant: & quoniam res ardua erat, legum & conſuetudinum periti his advocantibus advenere. quibus in conclavi ſedentibus cum litigantes fratres adeſſent, emotæ mentis vir, ſed innoxia jucundaque inſania conſuetus delectare audientes, in id ſecretum perrupit, quem grandior natu ex Saxonicis fratribus intuens, (nam is illius aulæ cibiſque aſſueverat) Vis autem & tu, inquit, ſententiam dicere de herciſcundæ familiæ rebus? At ille, Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi leporis venuſtatem. Igitur rogare perſeverant, ne in tanta re ſuum conſilium deeſſe pateretur.

tur. Sed ipſe negabat, niſi veſtis qualem Juriſperiti induebant ſibi daretur, tantæ conſultioni miſceri; cum illa ſe ſapientiam eſſe ſumpturum. Hilarior genius omnes invaſerat: Adeo ut ipſius quoque herus, non ſine maximo riſu, juberet, de penu ſua produci ſuffultam pellibus togam, injicique cupienti. Quam ut ille curioſe aptavit, bis terque per triclinium ſpatiatus, rogare dominum cœpit, ecquid ſe illa veſtis deceret? Egregie, inquit, ſed ſupereſt ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua ſapientia modum imponat. Ille brevem in ſe moram eſſe reſpondit, in proximum conclave pauliſper abiturum: illic ſe melioris ſapientiæ ſpiritus ad conſilium arceſſere velle. Cum eo receſſiſſet, adduxit repente oſtium, ne quis arbiter prudenti nequitiæ interveniret: exuitque illam togam, & gladiolo, quo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam in longas & exiles partes exſecuit. Ita laceram cum ſibi iterum injeciſſet, reſerat fores, pervenitque ad dominum, & intueri rurſus jubet quam ornatus incederet Iracundia arcuit riſum, quia pretioſa erat veſtis quæ ita in partes perierat, &, O te vecordem, inquit, flagelliſque ſcindendum! nihil verò timuiſti dominicæ veſti furioſas manus afferre? Neque ille conterritus, Ridiculum, inquit, cum vos multo periculoſius inſaniatis, tam graviter mihi iraſci. Hæc eſt veſtræ fortunæ imago quam indui, multoque ſtolidius Saxonicum principatum perditis quam ego hanc togam. Incolumis me decebat,

D 2 ride-

rideriſque diſcerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis: cum eam per partes laceraveritis, nemo priſtinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiæ, præter aliquot vectigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentiſque ſunt: agri quoque fœcunditate, quem ut maxime ſpontanea nec redempta ruſticorum opera exercent. Hoc modo ſuas opes, & annuæ pecuniæ numerum, non poſſunt definire, cum ſit ex mutabili annonæ pretio æſtimanda. Nobilitati magna & ſuperſtitioſa ſui generis cura eſt; & maculari veterum ſanguinem putant, ſi ad novam imparemve familiam matrimonii conſortio acceſſerit: nec in multas ſtirpes hæc nota eluitur. Quippe, ad Patricii generis ſincerum documentum, in utraque parentum ſerie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæſerit. In conferendis ſermonibus unicuique hominum ſorti deſtinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incurioſe confundere, magna religio eſt. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot diſcriminum ſuperſtitio exercet.

In illius Belgii parte, quam ſuo nomine Germania invaſit, ſunt fere illæ provinciæ, quæ ſub Burgundica olim ſtirpe unum corpus bello, nuptiis, ſucceſſione fecerunt: mox ad Hiſpanum conjugii fœdere delatæ: & ſummum illius gentis robur, ſi tam pati abſentis

Prin-

Principis cruda imperia, quam præſenti parere, potuiſſent. Sed ex his populis multi durius hac ætate ſe habitos queſti, reſciſſis concordiæ vinculis, quibus cum Principe, ac inter ſe, tenebantur, acerrima tempeſtate, & ad Europæ terrorem idonea, inhorruerunt. Per hos motus pars ſibi libertatem armis fecit, & cæteri, ſive domiti bello, ſive antiquum dominorum nomen reveriti, in Principis fide manſerunt. Qui Hiſpanorum Imperium aſpernati inRempublicam ſeceſſere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad exteros populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente ſortiti. Neceſſaria poſt defectionem audacia, rem nauticam curavere. Inde robur, atque opes, omnia litora ſcrutantibus, & per hos infeſtum Hiſpaniæ mare. Statimque ducta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ. Acceſſere ex Gallia, Angliaque, auxilia, in mutuam tam eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii ſub Hiſpaniæ ſceptro poſiti, nomen quoque à Provinciarum una duxere, & per Orbem Flandrorum appellatione cenſentur. Diſtinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent. Candida quidē, ſed veluti cæli vitio depreſſa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie ſtipant, ſive hanc ſitim Fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ vicinia velut ſpiritus, ſive mos educandæ infantiæ accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis deſiderium minuant, lagunculas ad ſimilitudinem uberis

effictas, & hordeaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incurioſa ætas ſubinde ad os referens tarde meantem potum, ſugendi ſimilitudine capitur, tum etiam innocentis otii faſtidium levat. Nec utilitate res caret, ſi ex primis incrementis rem æſtimes. Quippe valida membra, ſuccoque lætiſſimo ad venuſtatem florentia, ita inſtitutam infantiam decorant. Sed aſſidua bibendi ratio, ipſo uſu in perpetuam voluptatem tranſiens, ſubinde palati aviditatem ſolicitat, ſemper utique poſt hunc morem aut natantem aut atentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini conſuetudinem ſitim ſatians; ſed craſſo liquore identidem faucibus relinquens quod ſuccedente potu diluendum ſit. Illa tamen perpotandi dulcedine (quod miteris) in ſegnitiem non merguntur obrutæ mentes: Sed ultra cæterarum gentium ſedulitatem, mercaturæ, artificiis incumbunt. Aſſuefactis ſcilicet robuſtiſque corporibus, illi vitio pares ſunt, & hauſtas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt, adeo ut in multam noctem producta temulentia poſtero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium induſtriam meliores. Otium pluſquam Attica ſeveritate multaverunt. Pueri in tirocinia diſtributi, publico, ſi neceſſe eſt, ſumptu: virgines ad filum lanamque eruditæ: omnem ætatem idoneus ſudor exercet, & à puero familiaris labos ignotam ſegnitiem, vel ipſa conſuetudine, neſcit amare. Tam frugali diſciplina, artificiorum

vis ingens opulentiam illuſtrat civitatum, pauciq; in mendicitatis veterno acquieſcunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide, qua ſunt digni, facile alios æſtimant; ſed decepta ſimplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximiæ quædam mentes omni ſeculo ſuſtinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum ſecreta admiſſi, commiſſas res digna ſolertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipſo natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex ſuæ mediocritatis tenore vel curant vel poſſunt excedere: ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam ſubtilitatis culturam ornatæ, interdum ingeniis ſunt inſignes, quæ propius ad cælum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipſi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; ſive facilitate naturæ, & in eam ſortem nati quam res ſuæ hodie habent, ſive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutuæ ſervitutis imperia, niſi cum juſſi imperare. At Proceres Hiſpanicæ ditionis, plus ſcilicet ſtimulis aularum exercentur, & Belgicos animos imperantis populi moribus miſcent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac penè diviſum, per diverſiſſimos affectus ingenium. Sed inter ceteras cupiditates præcipua honorum

Digitized by Google

libido eſt. Titulos, ac nomina per adulantium aſtus inventa ad diſcrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellando. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem vera ſimplicique gratia remunerantur, niſi quod inanibus cauſis ad amandum concitatos ſæpe idem impetus mutat, vana forſitan ſuſpicione contemptus, uſque ad odium quoque averſos.

Vulgus in illis utrimque Provinciis ſpeciem libertatis & vana paritatis indicia plus ipſa libertate æſtimat. Et hinc artes, quibus facile capi poſſit: Non dedignari ruſticos jocos, per viam annuere comeſſantibus; &, cum multum emineas, ipſis tamen, nihil auferente nec multum duratura humilitate, miſceri. Guilielmus Auriacus, ſummorum conſiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agreſtes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hiſpano Belgii ſummum robur, & utriuſque ſolis divitias fatigaturum, nam urbes natura ſituque impeditæ, non operoſo munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in ſe convertit, reputantes quanto meliori conditione quam ſub ipſo Rege viverent, ſub auſpiciis Ducis, ſibi faſces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majeſtate nec ſatellitio gravem.

Ipſe

Ipſe altiſſima calliditate gaudebat, non ſe per invidioſa nomina ab obviis objectiſque, ſed & Guilielmum interdum appellari; gnaruſque quo potiſſimum modo ſuæ gentis affectus impellerentur, nullam ſalutantium vilitatem alto aut incurioſo ſupercilio obibat. Excepta vox in adulationem caſtigantium humanitatem ſuam; hominem bene emi, qui ſalutatione conſtaret.

CAPUT VI.

Italia, & Italorum indoles.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æſtimatam, nunc Alpium clauſtra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum ſuis bonis, ſed amplius propitiæ famæ debens, olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata, tum magnitudine Imperii, quo illuſtrius nulla ætas aſpexit, & ſuorum ingeniis culta; nunc etiam, poſt exciſos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & inſtitutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, noſtri homines arbitrantur. Ipſa nomina urbium, locorumque, tot hiſtoriis fabuliſque vulgata, ad ſtuporem imperitorum valent, ſemperque aliis ſincerius quam ſibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur & bona ſpecioſiora ſunt. Nec dubium quin aliquot locis amœna ſit ſupra cæterarū regionum felicitatem; qua Benacus maſculis undis per

montium clauſtra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, laſciviunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & irriguis agris pulcritudinem ſuam habet. Sed ſi totius Italiæ Fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortaſſe & erubeſcemus, quod prævaricatione noſtra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes premat noſtrarum regionum non inferiores.

Tellus frequentia montium aſpera, aut nimio & maxime ſterili æſtu torrens. Solum in pleriſque locis aret, & qua ſegetes patitur, frequens rubiginis tabes crudas fruges corrumpit, aut incuſſa turbinibus grando. Ne quidem paſcuorum magna vis, improbo vellere ciboque pejore. Et vix unquam ubertas Italiæ ſuis alumnis per triennii continuam felicitatem ſatisfecit; multo minus ſuffectura, niſi frugalitas, cælique conditio multum cibum aſpernantis, parca & ſobria convivia temperaret. Variorum generum arbores quæ ſub noſtrorum ſiderum manſuetudine largo proventu ſe onerant, ibi nimio Sole conſumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, puniciſque, præfervida regio, & diverſa ficuum ſtirpe, ad ſuorum æſtuum levamen abundat: quæ nec neceſſaria ad humanos uſus ſunt, & per orbem circumlata, plus noſtris deliciis quam pretio ſuo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum ſegete vinoque) numeratas, maxime

ex

ex ſuarum regionum conditione æſtimant, in quibus paſcuorum vitio ſiccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, ſi pauciſſimas excipias, animalium ſub Sole pervicacius durantium, à noſtrarum menſarum deliciis penè in alios ſapores degenerant.

Ut jam illa Paraſitorum gula, Græcas Romanaſque Comœdias piſcium commendatione implens, pro illarum ſedium ſorte non parum videatur ſapuiſſe.

Urbes eximiæ, amœnis, ut plurimum, locis conditæ. Domus non è fragili materia, hæ præſertim quas Palatia appellant, plus interdum ſua mole ſpectabiles quam ad habitantium uſum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent: faſtigia ingenti opere in altum producuntur. Exeſæ ſtatuæ pretioſis locantur umbonibus, haud raro ſolo vendentiũ mendacio; debentes quod tam ambitioſe emineant. Qua verò parietes laxantur in feneſtras; non par reliquo artificio ædibus decos eſt. Nam plerumque aut carbaſi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id ſpatium amplectuntur quod recipiendo lumini deſtinant; quæ nec in publicum decent, & eorum ocuos qui ſunt in ædibus, intra triclinii aut poricus fores, tanquã in cuſtodia, coërcent: lon;e à Britanniæ aut Galliæ cultu, qua muri ad eneſtras aperti vitro junguntur, libero ad xteriora conſpectu, lætaque trepidantis, t *ſolet*, ſplendoris imagine. Templa autẽ nam in tantæ famæ parte ſunt) nec totam

advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, ſigniſque, ſummus decor. Nihil aris formoſius. Purpuram, ſericumque, inter gem̃as, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverſo marmore miſcetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque ſpeciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & penè ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulcritudo non ad ultimum venuſtatis pervenit, faſtigiis ſcilicet plerumque non editis, & nunquam libero Sole in obſcuras ſedes admiſſo. Feneſtræ multo ferro, & ipſa picturarum denſitate inumbrantur: ſi quam Ædem vel fores opportunæ, vel viciniæ libertas illuſtrat, etiam appoſitis vellis, pariete interjecto, tanti ſideris munus repudiant. Adeo religionis ſenſum putant triſtitia noctis elatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quidquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certè privatas hoſpitiorum ſordes, ac plurimum egeſtatem, non ſine triſti ſenſu & mirantur, & oderunt. Quippe in diverſoria delatos jejunæ ſqualenteſque epulæ inter aviditatem & faſtidium dividunt. Tum tricliniorum ſitus; tum culicum, cimicumque omni genere infeſta cubilia. Acer inde diverſitor, & inclementis hoſpitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta Fortuna invenit, quibus adventantium ſtudia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium

Italiæ

Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia ſolatio, quod cum ipſi ſibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies: ſive te aliorum delectabit conſortium, in tam numeroſis diverſarum regionum cætibus erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hoſpites ſimul eſſe, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus tranſeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur conſtituiſſe. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad videndi audiendique voluptatem ſolicitant, annos elapſæ pueritiæ venturæque prudentiæ medios permittunt incurioſæ remiſſioni: maxime cum à patria ſemotis non occurrat domeſticorum negotiorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis ſe ipſa ſubducat. Accedunt oblectamenta juventutis ars equeſtris, cithara, ſpectacula, artifices ad Comœdiam nati, ſed vix cothurno pares. Reverſis deinde in Patriam, & negotii (ut opus eſt) plenis, quid mirum ſuavi recordatione redire mitiſſimi tẽporis ludum, percuſſoque animo in elapſæ nec redituræ oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conſcium gratum eſſe?

Cæterum magni caſus, & regio toties in exitium ſui dives, illos primos, & quos ex veteribus

teribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excuſſit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium, ſed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia ſequuntur. Humanitatis effuſa promiſſio ab iis omni corporis geſtu ſancitur: verba exactæ urbanitatis, &, cum volunt, ad perſuadendum aptiſſima. Etiam prolixe benevolentiæ indulgent, &, ubi vere amant, omnia diſcrimina habent infra tam humani fœderis ſanctitatem. Si quos autem oderunt(ſive ſponte averſi, ſive ſe laceſſitos exiſtiment) ideo periculi plenior res eſt, quia hanc animi ægritudinem plerumque tegentes, alte interim æmulationis aut offenſæ memoriam recondunt. Læſi interdum ad obſequium deſcendunt, ut inter amicitiæ jura tutiori fraude graſſentur Etiam ætatem odia hæc ferunt; ac, quod noxioſiſſimum putes, nonnunquam animus tam facilis eſt ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentes intra triſtiorum prudentiam caſtigatæ vix ſuſtinent jocos; nec quid temere, & abſque conſilio, vel dicere aſſueti vel facere, ex ſuo quoque more alios æſtimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi ſuperflua ſubtilitate ducentes. In perpetuis ſuſpicionibus, atque curis, ſui æſtus pœnas luunt. Sed & ipſa nimiæ calliditatis opinio eſt ingrata, cum vix in ſimplicem, nec ſuſpectam familiaritatem deſcendentes, ſemper ſtare in ſpecula credantur, quid ceteri agant arbitraturi. Venena, damnatamque libidinem, ideo omi-

Digitized by Google

omiſerim, quod non Italiæ propria vitia, ſed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genti præcipue imputari jure non poſſit. Maxime cum hæc ſcelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à conſciis poſſint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio eſt, qua illic feruntur odia inter ſe inimici exercere, prædoneſque graſſari. Ita affectus diſpenſante Natura, ut, in quibus regionibus major paſſim humanitatis ſpecies cernitur, ibi prædonibus ſit trucior animus, inimicitiarũ quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obſequii cultuſque promiſſa, quod eſt ad odiorũ immanitatem aut latronum, in extremum ſævitiæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, geſtuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiſerunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædib⁹ naturæ jus violent; ſaltemque mortem ſuppliciorum maximũ putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus eſſe. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens, etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones ſpoliis contenti ſunt; & omnino inſolens facinus, adimere vitã: oblongas perticas, ferroque præfixas, cervicibus euntiũ illidunt, ut, animo per ſubitum & brevem liquente torporem, nec illi ſuas res defendere poſſint, nec ipſi ad cædis nefas adigi, qua mutuæ rixæ frequenter funeſtæ ſunt.

Ita-

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in ſe collegerint, unius quoque linguæ ſocietate cognatam, tamen diverſus multiplexque ſpiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diverſis gentibus victa, non unius animi incolas admiſit, quos indoli ſuæ miſcens, ab iis viciſſim externi genii ſatis imbuta eſt. Acceſſit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod ſe unaquæque pars poſt tot cladium mutationem compoſuit.

Roma multo variarum gentium impetu jam olim de ſuæ magnitudinis ac opulentiæ faſtigio dejecta eſt; tanquam Orbis ſua ſpolia inde repoſceret. Neque unquam mutatio jus ſuum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti ſpiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & ſocordia afflixit. Nunc ipſa Urbs ſub Pontificum jure, cum non modica Latii Umbriæque regione, viciniſque aliquot populis, aptos quoque tali Imperio animos induit, ſcriptis quippe, terroreque, & veneratione cœleſtium rerum, toto Orbe ſui Principis Majeſtatem, pluſquam armis & majorum fortitudine, aſſerens. Sub Regibus autem illud omne conceſſit, quod à Piceno, ſinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Jonii maris latus extrema cornua Italiæ effundentes: Sedem nomenque imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiæ finibus majoribus armis nobilium virorum impetus, ac propemodum faſtus, attollitur: Equorum armorumque ſtudioſi ſunt; faciles ad ſtimu-

los

los gloriæ, & in omnis magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbē Veneti condidere, cum oppidis exuti, in illa vaſtitate quam Attila Italiæ fecit, ſuis ſe paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus eſt, tamen ſummum Imperium penes paucos ex ſenioribus manet, ſeverum quidem illud atque ſolicitum, ut neceſſe eſt, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, niſi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum ſpectaturis. Sic illa diſciplina domitos animos, per aulicorū ſtudiorum venuſtatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique aſſuefacit, qui Patricias ſtirpes alibi tenet: ut eſt rei equeſtris, armorumque diſciplina, aptæ quoque elegantiæ, & urbanitatis, pro ſeculi more, peritia. Plus denique publice ſapere, quam privatim, edocentur; niſi quod in procurando patrimonio eximiam ſedulitatē habent. Aliæ præterea urbes olim ſe compoſuerant per varia Italiæ litora in Reipublicæ auſpicium, quas Fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quæſierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Jam in iis mixti animi, ſemperque pendentes ſunt, inter glorioſæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident; & Principum, ad quorum patrocinium confugere, neceſſariam ſimul gravemque potentiam.

Inſubres autem, corporibus animiſque ſpe-

ſpeciem ac genium Galliæ Italiæque miſcuerunt, vultu membriſque penè compoſitis ad Gallorum venuſtatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrimque ut virtutes, ita vitia exceperunt Ceteræ in Italia regiones Principes ſuos habent, modicis plerumque imperiis, ideoque majori calliditate, ut ſunt in ingenti pelago ſcaphæ, adgubernandis: cumque in anguſtis Provinciis niſi per immenſa vectigalia ſufficere opes non poſſint majeſtati dominantis; ſalubri conſuetudine illæ gentes aſſueſcunt & opes invenire, & pro imperio repoſcentibus non negare.

Nihil autem eſt tam arduum ſedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis præſtantia non tollatur. Ab ultima etiam ſorte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix induſtria producit. Nullum curarum genus quod divitias promittat, aut, ſi opus eſt, humilitatis ſpeciem aſpernantur: longi quoque laboris ſpeique patientes Quorum alterum faſtus Hiſpaniæ, alterum ſubita atque præceps vis Gallorum non tolleret. Altæ, & ad Rerumpublicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine ſcribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quamquam nihil eſt aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum poſſunt, ab originis ſuæ veſtigiis loquendo ſcribendoque avertunt; adeo ut in fauces revocent verba,

quo

quo aſperitas ſoni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hiſpania jam & ipſam ſuam linguam infecit, ita demergens ſimplicitatem vocum, ut confuſa & ſummo pectore coacta aſperitas deleat multarum literarum ſuavitatem. Tamen amœnitas ſtudiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Teſtis gentilitii carminis pulcra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad ſupplicii celebritatem fictis ardentia, ſacravit. Nec enim intereſt, ſua an antiquorum lingua locuti ſint, cum ſit ejuſdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus ſcribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad ſui vulgi aures accommodaverunt. Jam quid de Italicis hiſtoriæ ſcriptoribus dicam? Iſtis quidem ſincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partium favore peccantibus? Sed & ſapientia cæleſtis, & humanæ prudentiæ diſciplina, ceteraque omnia quæ in Muſarum tutela ſunt, nunquam parum illius populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi ſanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, &, quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicuta eſt, vel ſuavius apes exuctis digeſtiſque floribus cellas implent.

CA-

CAPUT VII.

Hiſpanorum genius, mores.

ULtimum Europæ clauſtrum eſt, in immenſum Oceanum Libyamque tendentibus, Hiſpania; quæ olim à ſitu Heſperia, mox ab oppido Hiſpalia appellata, tandem in hodiernum nomen conceſſit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, & ſi Pyrenæi paterentur, Inſula, antiqua ubertate inſignis, hodie per vaſtas ſolitudines fidem tot hiſtoriarum corrumpens. Nudum in pluribus locis ſolum & ſterilibus arenis incultum, egens aquæ, non herbarum, non meſſium decore ſpectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta ſuggeruntur, mirum eſt quantum natura indulgeat. Illic ubertas eximia, & penè reliquæ plagæ ſterilitatem penſatura. Monſtrum putes quod alicubi arva auctum centies ſemen agricolæ reſtituunt. Frequentia oppida non ſunt; ſed nec in iis commeatus, quo hoſpites, Gallico, Britannove, aut Italico ſaltem more, excipi poſſint. Incolæ autem in priſcos habitus geniumque majorum, ut maxime durant. Robuſtum hominum genus, laboriſque illius patiens, non quo arva coli ſolent, aut artificia procurari, ſed qui maxime eſt ad bella idoneꝰ, ut eſt ferme pervigilium, inedia, ſitis, & omnino ad militarem diſciplinā obſequium. Nam in ſuſceptas ſpes pertinax animus, præcipue virtutis partem credit, malis & periculis

non

Digitized by Google

non laſſari. Hinc ad Romanas olim partes obſtinata Saguntus, excidio ſuo & mutuæ cædis fortitudine clara. Tum pro famæ magnitudine parva Numantia, tot Romanorum primo, ad extremum ſui victrix. Luſitania quoque repentinis viribus, & cogi ſolvique facilibus, Viriatum ſuum ſuccingens, & omnis Hiſpania, ad Sertorii diſciplinam fide & moribus commoda, ipſumque cum Pompejo Metellum fatigans. Adhuc Barbaros, & in rudia variaque imperia diſſectos, ſuæ fortitudinis admonere laceſſentes hinc Pœni, inde Romani; quorum ambitu Hiſpania luebat, velut in præmium alienæ victoriæ conceſſa.

Domitis expulſiſque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hiſpani demum, ut amiſſa eſt, cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, penè omnibus faſtis Italica arma laſſaret. Ipſe quoque Auguſtus, bellum cum Cantabris, non ut leve & quotidiani momenti, ſuis Legatis mandare ſuſtinuit: Viſum illi par ſuæ felicitati periculum, præſenſque depugnavit. Necdum Hiſpani tot bellis, tantoque ſuo & hoſtium ſanguine, de exteris imperiis cogitabant, duntaxat adniſi non ſervire. Tandem jugo aſſuefactos Gothi, Vandalique, de Romano exemerunt imperio: tunc quidem ſibi ipſis, ſed quoniam in Hiſpaniæ corpus tranſierunt, & Hiſpaniæ quoq; vincentes. Supervenit deinde

ex

Digitized by Google

ex Mauritania atrox fulmen, non ipſam modo Hiſpaniam corripiens, ſed uno impetu in Galliam tranſiens, Saracenorum viribus in immenſum effuſis. Exacti è Gallia & viciniore Hiſpania illi Mauri, ultra Bætim & Iberum conſederunt. Reliqui Hiſpaniæ partes in diverſa & plerumque æmula imperia abiere: donec in primum coalituræ Hiſpaniæ pignus, Iſabella, quæ fratri in regnum Caſtiliæ ſucceſſerat, Ferdinando Arragonio nupſit, & magnitudine dotis, Arragoniam, ſemper liberiorem quam ſub juſto Rege provinciam, in mariti jura coërcuit: Mox ambo communibus armis domitos Mauros, penè octo jam ſeculis Hiſpaniæ incubantes, ſuæ Africæ reddidere. Sub eorundem auſpiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occaſum poſitæ Indiæ pene auctor: & ut proſperis undique fatis res Hiſpana emicaret, huic etiam Belgium, aſcito in communionem generis & imperii Philippo Auſtriaco, acceſſit. Eodem tempore pulſa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando conceſſere. Mox novis & creſcentibus rebus, reverentiam, & quamdam maturitatem, addidit Carolus V. imperii titulo auctus, ſtrenueque Mediolanum ſibi aſſerens. Reſtabat ex omni Hiſpania, nomine & affectu Luſitania diſpar, Orientis commercio gravis, ad quem per immenſa, & infida Africæ litora magno auſu navigans, victo etiam & per ſparſas colonias occupato imperabat. Sed hanc quoque provinciam in ſuæ Hiſpaniæ corpus reſtituit Sebaſtiani Regis

caſus

caſus, quo amiſſo Luſitani in Philippi II. Hiſpani poteſtatem conceſſere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hiſpanis quidem mores, ſed magis aliquanto excuſati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem ſuæ naturæ ſponte nati ſunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum cauſa eſt. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non ſubito impetu effunduntur in diverſa. nec vincere magis ſciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur: factamque natura & arte conſtantiam vix de illis locis amoveris quos ſemel inſederit. Sed verba, quibus ſe ſuoſque attollunt, ingrata audientibus, fabuliſque ſcribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi ſermone conſpirans, & convictus, niſi ſervientibus & domitis animis gravis, ſeveræ majeſtati penè quoddam odium addit. Unuſquiſque in acie, ac maxime phalange, quam ſingulari diſcrimine, melior ſervatas parcimonia opes, & ad temperantiam inſtitutis corporibus ſæpe negatas, in veſtitu conſumere amant, & ſic ad oſtentationem proferre; immenſa ſui fiducia, ſed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in ſuæ Hiſpaniæ æſtu (ubi corpora nimio Sole marcētia cibum pati non videntur) ſed ubicumq; ſuorum nummorum periculo edunt. Modicus panis, nec pretioſa herbarum condimenta, aſſuetis tam rigidæ virtuti plerumque ſufficiunt: In

In alieno autem ſumptu haud facile alii ad menſarum hilaritatem meliores. Nulla tunc ſeries opulenti convivii, quam non totam oculis manuq; percenſeant. In ultima paupertate ſupercilium non omittunt. Sutori & egeno, cũ jam fata inſtarent, aderat filius in paternam ſortem natus. Is cum rogaſſet, ecquid ſibi deceſſurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater: Ut, inquit, memineris in majeſtatem aſſurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hiſpania mulier, vix centonibus ſatis tecta, tribuſque qui comitabantur liberis precarium ſpiritum triſti mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his ſtatim unus ſpectaculo motus: Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo: majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, ſuæque ætati paribus ad ſerviendum officiis aſſuefaciam: ubi adoleverit, meo ſumptu, curaque, artificii genere quod maxime probaverit, imbuetur. Ad hæc mulier: Nec Deus hoc ſiverit, inquit, ô mi homo, quanquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnem: qui aut tu, aut ego ſcimus, in quæ fata ſit genitus? aut quam claris virtutibus ſubſidium patriæ paraturus? Satius illi, ſi ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad ſervitutem (ſub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hiſpani tantorum ſpirituum ſpecie, quales naturæ ſponte, & ſæpe incogitantes, effundunt, Nam plerique illorum parca modi-

modicaque ſorte contenti, ne ſpem quidem ad majora faſtigia, & ſupercilio ſuo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præſidia modico ſtipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitioſis verbis curas, ad ſenectutem pervenire. Quod utique minus pati Gallorum animi poſſint, ad nova ſubinde omnia erecti; & Italica ſedulitas, ſemper illam quæ ventura eſt fortunam obſervans.

In Hiſpania, ſtudia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & ſqualentibus Muſis repoſuit, cum periiſſe videretur ille eruditionis ſpiritus qui omnem ſcientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ ſtudium ibi viget, non venuſtas poëtices, non hiſtoriæ priſcorumque rituum utilis & robuſta lepiditas. Veterem ac penè Barbaram in quærendis ſcientiis rationem obtinent: Philoſophiæ incumbunt, Theologiam amant, non ſpernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas ſcientias Græca Latinaque eruditione mitigari indignantur: putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elangueant. Vir nuper nō ignobilis in literis famæ, cum ab iis, quibus obſequium addixerat, juſſus eſſet in Hiſpania divinarum rerum ſcientias profiteri, ſtatim hac politioris doctrinæ velut infamia eviluit, admotiſque precibus ſupplex, à ſuæ libertatis dominis impetravit alias ſedes, & ſuæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis ſpecies, prolixis voluminibus pauca

E com-

complecti; ſed & illa plerumque ex aliis au-ctoribus ſupervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum eſt. In cæteris urbibus non adeo frequens eſt ſcientiarum commercium (niſi quod in ſuæ regionis dignitatem libros patrio ſermone conſcriptos amant haberi;) Prorſus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam ſeverioris in Muſas negligentiæ quæſiviſſe.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta conſilia idoneæ. Hinc longos cuniculos agere, & veluti obſeſſis inaſpectos. Arma & pacem ex ſuis temporib⁹ ſapientiſſime æſtimare. Opib⁹ animos ſubigere, ab hac invicta arte de fortiſſimis gentibus triumphare. Maxime autem ſolenne eſt, ad parandam reverentiam nomine cælitum uti, ſpecieque ſacrorum ſubducere ambitum oculis vulgi Numini ſuas cupiditates imputant, &, veluti pro illo depugnantes, ſolertiſſime ſibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in ſcenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Iſabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hoſtibus ſuis inveniebant publici odii cauſam, adeo ut ſemper in bellis credi vellent divinæ iracundiæ miniſtrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibuſve Oratorem legebant, ſed ab alicujus monaſterii ſolitudine extractum. Ita præter reciſos legationis ſumptus, fidem quoque ejuſmodi feciales & reverentiam negotio faciebant. Equidem digniſſimum laude putem, quod Hiſpani in magna

magna hominum penuria, vaſtum tamen & diſſipatum imperium ſuorum civium coloniis aut præſidiis tenent, ſuique ærarii famam opulentiæ Indicæ nomine & ingentibus præterea verbis cauta & induſtria fraude ſuſtentant. Ceterum in Hiſpanica gente pompa verborum, geſtuumque, ideo minus ingrata eſt, quod non aſcititia aut extorta, ſed veluti ex Naturæ præcepto intumeſcit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, neſcio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa ſpecie animi in cothurnos aſſurgentis. Sordes ſaltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & Patricii ritus veſtibus indulgere: arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & ſervant, & geſtitant. Nihil in illis ineptum (niſi ſi quid jactatio expreſſerit) in colloquiis cæteræqne vitæ uſu: callidis aptiſque ad omnia ingeniis, nec ſe ipſa eodem fuco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per ſpeciem mitiſſimæ humanitatis adornant. Hos tu quoque illis initiis optime poteris eadem tranquillitate adoriri; ſuccedentes autem ad faſtum, mutua majeſtate excipere. Si verò te Gnathonem anguſtior fortuna voluerit eſſe, timido ſilentio plauſuque ſatia animos in ſuam aut patriæ magnitudinē diffuſos. At tunc quoque, niſi quod jam admordeas, tuum eſſe ne duxeris; memineriſque, ut te promiſſis onerant ſupra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præſtare unquam poſſis operam, mendacium aſtruente fiducia, polliceri.

CAPUT VIII.

Hungari, Poloni, Moſci, Gentes reliquæ ad Septentrionem poſitæ.

PAnnoniam, jam nutantibus Romani Imperii rebus, Longobardi inſedere, Hunnique, qui transfuſo in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Hinc pro diverſis regnantium viribus ſæpe mutata limitum ſedes eſt, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente Fortuna. Savo, Tibiſcoque fluminibus rigatur. Iſter jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœſiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam ſpectat, Alpium molibus tecta eſt. Omni proventu felix ſolum. Uberrimas ſegetes alit, paſcuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in ſingulos annos Germaniæ tranſmittit, illincque in vicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiæ iiſdem cibis alit. Vinum generoſiſſimum eſt, nec multum illi diſpar, quod in Hiſpania gignitur. Cœlum quoque ad valetudinem commodum, niſi quod ſub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat; maxime hoſpitibus ſævos. Noctes ſcilicet multo frigore horrent, ingens æſtus ſuccedit, media luce campos corporaque adurens. Sub veſperam gelidus aër iterum incautos aſtringit. Varii generis pretii-

que

que metalla in viſceribus tellus habet,aurumque interdum cum arena fluvii volvunt, feraciſſimi piſcium, quos ibi nimia copia viles facit.

Indolem gentis ideo magis arduum ſcire, quod hoc ſeculo horribili clade perculſa eſt, ſuiſque moribus vix relicta; hinc urgentibus Barbaris, potitiſque magna parte provinciæ; hinc milite ex omnibus Europæ populis ad auxilium lecto, moraque, & multitudine, aliquid ſuorum morum ſenſim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello & aſſiduis malis factum, ut vulgus quod in agris habitat, excuſſa ruſticitatis ſimplicitate, in ſævitiam plerumque abierit. Nullo diſcrimine, in ſuos, atque hoſtis milites, inſidias ſtruunt. Si quibus ſub noctem aberrare contigerit, adſunt ſtatim ad prædam, & ingratiſſimo ſcelere ſuos milites, ſibi opem per omnia diſcrimina ferentes, non aliter à ſe quam nudos, & in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par eſt, mens erectior, meliorque frons, & animus ad magnificentiam factus, membra, inceſſuſque compoſiti ad venuſtam majeſtatem. Togis & tunicis utuntur, ad morem Orientis, purpureis maxime, aut quæ cæruleum colorem acceperunt. Et hic veſtitus egregie viros decet, brevi ut plurimum acinace ad togatum latus appenſo. Callidis & ingentibus conſiliis valent, parique audacia: præſertim ſi brevi dumtaxat & furtivo impetu opus. Ingentes Proceribus opes ſunt; magna quoque, licet in regno, liberta-

tis veſtigia. Unicuique, pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcã, qui in unam ſervitutem omnis claritudinis ſanguiniſque familias premit. Abſque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanoſque vulgare viciniæ malum, ſuperba æmulatio, inter ſe committit. Probra utrimque in domeſticis colloquiis ſæva, alterniſque vitia curioſe aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum ſtudioſi, quos optimos habent; veſtes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt: equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia arteſque ſequuti, nequidem ab eorum vitiis creduntur abhorrere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iiſdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane ſit aut tuta, nulli melius æſtimabunt, quam ii ipſi qui illam inibunt; ſerio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, ſimulatione benevolentiæ, fraudem paret.

Inſignis eſt apud illos magiſtratus quem Palatinum dicunt: Is nihil ex ſe decernere, ſed obſtare Regi poteſt quicquam publicum ſancienti: cui poſtquam ſuo ſuffragio interceſſit, infirmum eſt quod deinde ſtatuitur. Et hunc pluri-

plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppoſitumque Regibus, ut olim Tribunatus Romanis Conſulibus poteſtatis modum fecit. Hinc ſcias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura aut ſoluta imperia pati non poſſe: niſi (quod in provinciis illic cernas quas Turcæ invaſere) ad reverentiam dominorum, acri metu cogantur, & premente ſpem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Iſtros Sclavoſque appellamus, ad Hadriatici maris litora incolunt; illinc qua introrſus terram ſpectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorſo ea regio horret, perpetua hieme in cacuminibus rigente: quæ in valles demittuntur, mitiora ſunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris eſt; diverſiſque dominis jamdiu aſſueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Auſtriæ ſubeſt; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio acceſſere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique Barbari, pro dominorum genio diſpenſati. Penè invia regio eſt, niſi quod in portubus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem ſolvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama eſt, in Turcarum præcipue caſtris: paucique præter illos Conſtantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hungariæ à Septentrione Polonia eſt, inde

Digitized by Google

ad Oceanum procedens, Ruſſiæque conterminа. Tot ſpatiis diffuſa regio penè nullibi in montes aſſurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immenſum patent, quos nix altiſſima hieme obruit: hac diſcuſſa ſegetes creſcunt, non in indigenarum tantum uſus, ſed & mari delatæ, per multa Baltici litoris ſpatia, ſterilibus fundis annilve opem ferunt. Sævæ hiemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus repercuſſa, liberum ut in pelago cœlum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præſertim cum receſſit ad brumam. Natura ſubſidium admovit profundiſſimas ſilvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in ſuis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis veſtibus pretioſiſſimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hiemem. Alio quoque commodo ſuis ſilvis obnoxii. Quippe alicubi immenſa examina apum fervent: Agreſtia illa ſunt, nec cujuſquam cura aut paſtum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis inhærent, ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facilisque in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipſi melle conficiunt potum quem in deliciis habent. Flumina, paludeſque, plus juſto quaſdam provincias obruunt, adeo ut æſtate vix poſſint adiri, concretis per hiemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit: ita per regionem ferun-

feruntur: & hoc eſt commercii tempus quo externi ad eos commeant, ceramque & pelles mercantur, ac ſi quid præterea ſub tam rigido cælo in pretium naſcitur. Plerumque lapides extruendis domibus deſunt. Lignis ad parietes utuntur, ſtramentoque operiunt, præterquam in celebribus oppidis, arcibuſque Optimatum, quantum illa regio ferre poteſt excultis. Polonis ut plurimum dura vita, cœlo aſpero, nec populi moribus factis ad noſtri ſeculi venuſtatem, & hinc aliquando ſæviora ingenia. Diverſoria peregrinos excipiunt, longe à noſtrarum terrarum ratione. Deducuntur in ſedem quæ inanis, & plerumque perfoſſis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hiemi patet; nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas menſa, longo ac multiplici clavo paries fixus eſt. Illic hoſpites ſarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde ſtramento ſternitur ſolum; & hoc in illis diverſoriis pro toto eſt. Itaque per illam regionem proceſſuri, ad iter ita ſe comparant, quaſi domum circumducant: cibos, & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis excepti ſua ſupellectile, & famem & frigora arceant. Gens eſt ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei legem, multis ſeculis ibi ſolennem, vix nunc demum omiſerint. Ea ſcilicet caverant; ut, qui hominem peremiſſet, ſolveretur metu judiciorum, ſi in jacentis cadaver projeciſſet pauculos nummos, quorum

Digitized by Google

numerus eadem lege deſtinabatur. Nec tam vile feciſſent humanæ vitæ pretium, niſi ſui genii impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipſum nomen non tantum ſervitutis, ſed & juſti ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur. Nobilitas triſtibus prærogativis ſe ipſa donavit, quibus poſſit ſibi invicem & impune nocere, quippe Principi non ſatis juris eſt, ut quod peccaverint ipſe vindicet. Maxime ſibi credunt: nec major libido eſt libertatis in moribus vitaque incivili, quam in religionum & cœleſtium rerum ſenſu; de quibus, ut placet, ſine metu, & ſentire volunt, & loqui: ſcilicet immani fiducia ſui, quibus ſapere alieno ductu pudent. Hinc in diverſa hodie ſciſſæ mentes, errorumque omnium lues, quicumque antiqua ſecula polluerunt. Quiſque in ſuæ familiæ laudem intentus eſt; præſertim ſi in exteros incidit, & expertes ſuarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipſi magis fraudibus quam vi patent.

Ultra Poloniam Ruſſia jacet, quam obtinet Moſcovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Moſco eſt: quam illius Ruſſiæ caput multitudo incolarum & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caſpium mare immenſo tractu patet. Diverſis lateribus Polonis Sueciſque confinis eſt. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore, & penetrabili, damnata eſt. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppreſſerant. Inde æſtas gra-

graviſſime incumbit, & quaſi redimeret moras quas longa hiems fecit, ſubito æſtu percoquit fructus, non tamen ad noſtrarum arborum felicitatem. Penè ſupra fidem eſt, ibi quoque pepones matureſcere, quibus apud nos non flagrantes modo ſoles quæruntur, ſed & ſæpe repetiti. Crebræ ſilvæ campos attollunt; in iis pretioſæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis; & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ ſunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas poſſident.

Servituri gens nata, ad omne libertatis veſtigium ferox eſt; placida, ſi prematur Neque abnuunt jugum. Ultro fatentur Principi ſe ſervire, illi in ſuas opes, in corpora, vitamque jus eſſe Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non eſt in ſuorum Ottomanorum ſceptrũ. Ceteras quoq; gentes ex ſuo genio æſtimant. Hoſpites, ſive forte, ſive conſilio in Moſcoviam advectos, in idem jugum damnant, & ſervire ſuo Principi volunt; ſi quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus licet ipſi ſerviant, in minores ſuus faſtus eſt: & vulgus horum maxime ſupercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis eſſe, ut pauci inter illos vulgatiſſimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam otio aptiores: & plerumque in armis ſunt; ſive quo Tartarorum impetum frangant, ſive alio limite Polonos laceſſunt, aut repellunt; Iſta quoque ætate civilibus odiis

Digitized by Google

inter ſe certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate conſtituunt; magno impetu vel impreſſionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad deſperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, ſi aſſequitur hoſtis, nihil auſi repugnare, ita ſe victoribus dedant, ut nec mortem deprecentur. Caſtigandis furtis remiſſi ſunt: tamen prædones ultimo ſupplicio ulciſcuntur. Gens eſt cauta, nectendiſque fraudibus apta: Neque ignorant, ideo mercatoribus ſe ſuſpectos: quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam ſibi fingunt. Perpotandi ſtudium acre eſt, & præter patrios potus ne quidem advecta vina deſunt.

Uxoribus longa captivitas, quas domi ſerio continent, dignas quoque majoribus malis: adeo ſervilibus ſupra fidem ingeniis demiſſas eſſe ajunt. Virorum in ſe benevolentiam ex verberum numero æſtimant: nunquam melius ſuo judicio habitæ quam cum in ſæva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moſcoviam migraverat, vir è plebe, & ſi nomen in tantilla re placet, Jordanes dicebatur. Hæſit ergo in illa regione, & cum ſibi eæ ſedes placerent, inde etiam duxit uxorē. Hanc cum caram haberet, omnibuſque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mœſta, crebro in ſingultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique ſciſcitanti mæſtitiæ cauſam; ſe enim nullis, quod ſci-

ſciret, amicitiæ muneribus defuiſſe; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me, quam tibi vilis ſim? ſimulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perſeverans, numquid eam offendiſſet; peccaviſſe ſe forſitan, ſed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa; Ubi autem ſunt verbera, inquit, quibus te amare docuiſti? hoc certe potiſſimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura ſancitur. Hoc à Jordane audito, primum ſtupor continuit riſum; mox utroque vaneſcente, è re ſua eſſe putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipſa præſcripſerat; nec multo poſt arripuit cædendæ mulieris cauſam: & illa fuſtibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum, ſed jam ſerior quam miſera conjunx optaſſet, ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixiſſe.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricæ Cherſoneſo confinis eſt, parvoque maris diſcrimine cæteras inſulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt, hodie Daniam appellamus. inde brevis in Suediam trajectus eſt: cui ad Boream, Norvegia adjacet. Et hæ quidem regiones ſunt, ex quibus tantæ gentes numero ſuo, victoriiſque celebratæ, quodam turbinis æſtu toti olim Europæ infuſæ ſunt. Inde Cimbri, Teutoneſque, inde Gothi Vandalique prorupere; per quos Italia, Libya, Hiſpania, cum Galliæ parte afflicta eſt.

Digitized by Google

Recentioribus ſeculis quæ inde Coloniæ emigrabant, Northmanni dicebantur, id eſt, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Galliis plurima ferro igneque corrupta ſunt: ſed illis poſt varia diſcrimina pax placuit, & concedentibus Gallis, Neuſtriam inſederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti cenſebantur. Unde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium aruerit, incertum eſt: certe jam minus crebra in illis regionibus oppida; tantumque à mittendis colonis abſunt, ut, cum bella ingruerint, externo milite uti conſueſcant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto ſolo eſſent, ignaræque vitiorum, multa ſobole increviſſe. Et quoniam infelicitas terræ numeroſo populo alimenta negabat, ſæpe dimiſiſſe juventutem novas ſedes quæſitutam; cui ſe ſponte tunc omnis ætatis homines applicabāt: Nunc autem inſono comeſſandi bibendique vitio obruiſſe genitalē vim, nec habitatores niſi ſuis regionibus ſufficere poſſe. Illic Germania perpotandi ſtudio ſuperatur. Mane primū excitati ſtomachum implent ingeſto calidiſſimo potu, quem ab ipſo vino igne exprimunt. Sic refectis, miſſa ad caput æſtuantis potionis caligo ſomni cupiditatem facit: brevis quies eſt, rurſuſque ſecedunt ad potum. Vinum tunc bibunt; aut, ſi quibus, ut vocant, cerviſia placet. Quod inde ſpatii ad medium diem eſt, negotiis datur, Tandem ad prandium conve-

niunt

Digitized by Google

niunt, quod utique ſæpe non dubitant continuatis ſermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur; contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ ſunt, ſed in moribus plura veſtigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Ut plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores creſcunt. Gens eſt rudis, & apud multos veneficiis infamis. Ajunt venalem apud illos ventum eſſe, quem inde navigaturi emant, Ulyſſis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hiemes, & plerumque incautis infeſtæ. Torpens aër, remiſſo, ac penè nullo ſenſu, occupat corpus: ne, ante quam perieris, intelligas te perire. Memorabili exemplo huic peſti is ereptus eſt, quem Numen ad regnum Britanniarum deſtinaverat, nunc unius Scotiæ Rex Jacobus. Filiam Annam illi deſponderat Fredericus II. Cimbricæ Cherſoneſi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non ſemel in Norvegiam ejecta eſt, vi ſortium, maliſque geniis ad Veneficæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto poſt facinoris pœnas luit. Sed Rex interim amore & juventa impatiens, ad conjugem deferri conſtituit: provectaque jam hieme, illud mare glacie infame ingreſſus eſt. Cœlo & tempeſtatibus luctatum Norvegia exepit; nec multo poſt, quæ eum vexerat navis, velut in aridam delata: ita circumſtante glacie im-

digitum ſenſus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evaſit; admonitoque tam improviſi mali facilior poſtea cautio fuit, vel certe medicina: quippe & poſt, aurem dexteram equitanti eadem peſtis aduſſit.

CAPUT IX.

Turcæ, Judæi.

TUrcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, ſcientiæ excidium natum, noſtris vitiis, quam ſua virtute felicius fuit Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudine hominum, & auſtera parendi diſciplina, invaluit. Primum illis à Scythia, quam Tartariam appellamus, exordium. Hinc ſive ſtipendiarii diffidentibus Perſis ad auxilium accerſiti ſunt, ſive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate viciniæ, Ducis, quem ſibi conſtituerunt, auſpicium mira religione ſequuti ſunt. Huic ſe ſuaque addixere; ſive libertatem nunquam viderant, ſive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus conſtantior in modeſtos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui ſe damnaverunt, tyrannidem: niſi quod tantæ reverentiæ impetus ſenſim creditur jam torpere, ſub Principibus illo obſequio minus dignis; nimiis quoque in populo animorũ affectibus numquam diu conſtantibus.

Per hos primum correpta pars Aſiæ, quæ olim

olim fluere deliciis dicebatur. Hinc ſub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, tranſvectis, illa Græcia, illud Muſarum domicilium, conceſſit in prædam. Ipſi tamen dura indole eluctati humanitatem, in majorum feritate perſeverant: prorſus ut intelligas, ſub molli cœlo immania ingenia eſſe poſſe. Quamdiu in Bithynia hæſerunt, aut in Thraciæ deinde litoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat niſi ipſi vincerent, accendebant ſæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æſtu ferventia. Ubi pudendo nobis bello tantos hoſtes ſuſtulerunt, Conſtantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput; deliniti ſitu urbis, quæ Europæ Aſiæque faucibus hæret, & commoditate pulcerrimi portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytũ duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinaſque regiones, Ægypto addiderat; vel ſub Perſarum jure erat, terras, quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent, uno Imperio jungentium. Perſa palam Turcæ infeſtus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat. Utrique cum Ægyptio fœdus erat: ſed viſus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Perſa arctius & religioſius colere: Et hæc ſtatim cauſa armorum: Nunquam tam brevi bello parta major victoria, ſpolis, viris, terris: &, quod eſt amplius, diuturna earum rerum, quæ victæ ſunt, poſſeſſione; quippe duobus juſtis præliis, unoque tumul-

tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum Fortuna contulit. Hinc ille in Perſam gravior: Europæque ſimul imminens, noſtras opes faſtidioſe deſpicere. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppreſſit, eodem illo locó ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: veluti diris patriam vindictam repoſcentibus. Sed ſtatim Solymanus ipſo Patre acrior Pannoniam invaſit. Rapta Buda, quæ Hungariæ capùt eſt, auſus quoque Viennam Auſtriæ obſidione tentare. Senſim tamen Byzantinæ deliciæ illorum Principum animos à noſtris cladibus averterunt. At nos inteſtinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubeſcimus pacis bellique momenta ab iis exſpectare, in ipſos nihil ſponte audentes, contentique non laceſſi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores fœderum, ad hos Byzantii Tyrannos dimittamus, quos illi, ſive ſua ſuperbia, ſive regionibus noſtris offenſi, nullo colloquio, ac vix quidem conſpectu dignos putant, rati infra ſui Imperii dignitatem, ſuos quoque legatos ad mutuæ amicitiæ commercium in has oras deſtinare. Ceterum, ut tot victoriarum felicitas, majeſtatem Principis Turcæ penè ſupra humani faſtigii cultus ſubvexit, ita ipſum populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu!) videtur afflixiſſe. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pene ſuam gentem, quantacumque tunc erat, in caſtris haberent, certe quicquid dignitatum prædarumque

rumque, vellent dividere, ſpargendum in illos ipſos milites erat: nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia miſcerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex ſuis domitiſve gentibus, quos malint ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas ſtirpes, illorum militum nepotes, à quibus Ottomanica domus idipſum cum Imperio olim accepit, ut jam ingrata eſſe poſſit. Neſcias id faſtidio factum, an conſuetudine (quæ poſtquam invaluit, Barbaris pro religione eſt) an ſecreto ad ſui regni ſecuritatem conſilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Chriſtianis parentibus nati ſunt. E Dalmatia potiſſimum, & Illyrico, de ſinu parentum abrepti pueri, virgineſque, in deſtinata Conſtantinopoli Clauſtra ducuntur. Ibi ſacra parentum, quæ vix infantes meminerunt, in veſanas ſuperſtitiones mutant, circumciſis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miſerabili rapina coacti, Regi Turcæ pro ſeminario Ducum, principumque ſunt, quibus corporis ſui curam vireſque Imperii tradat. Hinc præterea ſpadones, ad intima deſtinati obſequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginæ pelliceſque & ſemper tanto Regi regnaturæ poſt ſe ſubolis mater. Suas quoque amitas, & ſorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant: ſibi patrueles, & nepotes, daturis. Adeoque eſt in pretio de Turcica ſtirpe non naſci, ut ſumma in imperio munera,

quæ

Digitized by Google

quæ iſti ex Chriſtianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nuſquam tranſeant. Nec alia cauſa eſt, quam quod illos in legem rituſque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, ſuo quoque judicio vilis.

Turcis enim ruſtica ac demiſſa indoles: neque digna libertate quam non curant vindicare. Rudes animos ne ulla ſcientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis veſaniam, quam præſcripſit. Gregum, armentorumque, & ſupellectilis præcipua illis cura: ædificia vix ad uſus, nedum ad cultum extruunt; ſive adhuc *Scythicæ* originis memores, & vitæ in plauſtris errantis, ſive quod unuſquiſque ſuum agrum precario jure poſſidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, ſed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt, umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente ſæviſſimi, fœdiuſque in Chriſtianorum odium intenti, non ſunt illi qui longa majorum ſerie in Turcis ſunt, ſed qui in eorum ritus a nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus noſtris eſſe. Venena non alibi ingenioſius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter ſcilicet, quam per mirabiles aſtus, illa lue quemquam tollant: omnibus, quo hanc mortem & effugere poſſint & tradere, in pari vitio calliditatem quærentibus. Quis credat non guſtu, ſed nec tactu opus eſſe, levi aura hanc pe-

peſtem inſinuante, corruptiſque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente; Nuper Alepenſem præfecturam emerat à gratioſis in aula hominibus quidam ex illarum dignitatum candidatis. Urbs eſt vix bidui itinere à Cilicio mari ſummota, mercatorum frequentia Orientiſque commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde ſuis rectoribus ingentium opum cauſa, tam licenter in provinciam graſſantibus, quam profuſe illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam miſſo alius majoribus donis ſolicitat fidem eorumdem Optimatum, jubeturque illi priori ſuccedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is, hoc nuncio celeriter amicorum fide perlato, vehementer, ut par erat, improviſa clade perculſus eſt, nec dum ulla ſcilicet præda ambitum emptæ præfecturæ repenſante. Igitur amicorum qui aderant conſilium advocat, apud illos amiſſas opes deflet, perfidiamque aulæ queritur, tam fœde venalem. Incertus conſilii erat, pareretne revocantibus Conſtantinopolim literis, an ſucceſſori armatam manum objiceret; audaciæ veniam à Byzantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut ſaltem publico ſuo decori, ſimulque domeſticæ rei, ſuperſtes non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, ſeduxit fidiſſimus amicorum; monet ne quid temere audeat; ſi reſtiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum. Nullum in ſua gente atrocius crimen eſſe,

eſſe, quam non modo violantis, ſed vel remorantis obſequium. Tutius, inquit, conſultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurre: ne tua benignitas ſit ſuſpecta, apud eum querendum eſt, tuarum rerum ſpes hac intempeſtiva ſucceſſione propemodum eſſe acciſas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat ſane provinciam cui deſtinatus eſt, in amicitiæ quoque pignus illa munera, quæ hoſpitali comitate protuleris: iis ſatis gratiam habiturum, ſi in Regiam redeunti literas dederit, quibus ſignificet, nihil te cunctatum, imperium, ſtatim ut juſſus es, urbem, jura, provinciam tradidiſſe. In tuis autem donis ſtrophiolum erit, inquit, quod habeo, multi operis, ſed nocentiſſima tabe perunctum. Hoc ſi, quaſi artificii venuſtatem monſtraturus, ad illius vultus explicas, ſic ut vel minimo halitu perfundatur, ſpondeo, nunquam in Alepenſi urbe regnabit. Utitur ſagaciſſimi viri conſilio Præſes, longaque & multiplici pompa exceptum ſucceſſorem in ædes deducit. Ibi inter inſidioſæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale ſtrophiolum, auro & ſerico diſtinctum. Lætus hoſpes ſuæ mortis inſtrumentum aſpexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, ſimulabat, primo ſe mane iter Byzantium verſus ingredi velle. Expreſſit itaque eadem illa nocte literas ſuorum officiorum teſtes: Neque enim tam benevolo deceſſori iſte miſer perfunctorie indulgebat. Sic exacta noctis parte ad quietem receſſum eſt. Primo mane

mane novus præſes inſpirato per ſtrophioli auram veneno impar fuit. Jacebat in ſtrato exanimis, nec tam repentini caſus aliis cauſa patebat, quam illis qui incautum peremerant. Peracto facinore veneficus Præſes Conſtantinopolim literas deſtinat; tam illas quibus ſucceſſor ſignificat ut optime eſſet exceptus; quam alias ſucceſſoris interitum nunciaturas orantesque, tunc ſaltem imperium ſibi & provinciam prorogari. Nec id ægre impetravit, tanto ſceleri felicitatem indulgente Fortuna. Et hoc ſævo & in flagitium mirabili aſtu, non plus ſtudium venenorũ, miſerabili ſubtilitate excultum, ſuſpexeris, quam corruptos in ea gente mores, venundatos magiſtratibus populos, fas æquumque infra pecuniam poſitum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio; viles magnatibus injuriæ, ac penè indigne vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate ſervitutis, & inſtitutione parentum, non auſum aſpernari tam dejectæ ſortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quam quod homines immortalitatem animorum tam conſtanter aſſerentes, ut his inde vilior hæc vita ſit, ſibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam abſque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hoſpitum opem multorum animi illic effuſi ſunt. Ad hæc humanæ miſerationis opera paſſim ædes extructæ, in quas ægri aut feſſi divertant; ibique conſtitutæ privatorum teſtamentis & publico ſumptu opes. Nos etiam, quanquam canes

&

& credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: &, ſi quando moleſti ſunt, plus recordatio dati ſpiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multi cibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis, qua ſunt infames, minor his ipſis culpa quam fœdo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, ſed Numinis pudoriſque vinculis aſtrictas, ſua lege exolventi. Ita allicere placuit militatem quidem populum, ſed ut in Oriente ad voluptates molliorem Inde his vitiis, tanquam concuſſa remiſſione, exercentur, miſerabili virtutis inſcitia. Neque abeſt à libidine crudelitas, ſaltem in Principe tam ſuorum ſibi ſanguinem quam opes vindicante. Conſtantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta; cum apud milites foret, adoleſcentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accenſa deterrimi Principis libido eſt, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero aſſueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro ſcorto opponere ſuum pectus, ſtrictoque gladio irruentes miniſtros ſubmovere. Sed quid unus in multitudinem poſſet? Ipſe princeps, ad omnem ſuorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque, tanquam in pretium abrepti pueri, ruſtico prædio donat: & ſtipendium jubet augeri. Neque mora, viliſſimi ſcorti amore Rex flagrare, nec tantum

Digitized by Google

in deliciis habere, ſed & in ambitioſæ amicitiæ locum. Quod miles cũ audiret, eum olim ſibi cariſſimũ aſpicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precib⁹ evicit à cuſtodib⁹, qui ſtabant ad fores, ut, cum Rex in hortis veſceretur, clam & à Satellitum tergo ipſum accumbentẽ ſimulque adoleſcentulũ intueretur, (nam & is ſolebat regiis conviviis adhiberi.) Conſtituto tempore adeſt. Jacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impuriſſimum ſcortum, & nimio impudicitiæ pretio jam ſuperbum. Inter hæc miles incautius forte prodire, ſic ut à puero conſpiceretur, qui veteris obſequii memor, ſtatim ad ipſum curſu defertur, amplexæque dexteræ oſculum ponit. Princeps in redeuntem inſiliens, fronte oculiſque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertiſſet. At ille; Ad priorem, inquit, herum, Rex, quem à me ſaltem oportuit ſalutari. Haud mora, rex æmulatione inſaniens, brevi ferro quo erat accinctus, ſui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem videt, ſequutus in terram, ſuo ſinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Juſſus ſtatim miles mori; quaſi tanti doloris Principi cauſa: ſed ille inter tumultum elapſus, ipſo favore Satellitum evaſit, latebris & ſuorum ſilentio tectus, donec Princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiæ nexus tuti ſunt à tyrannide tam atroci, nec incolumitatem ſuam tantum, ſed & voluptates, ſupra vitam ſuorum civium æſtimante.

Ar-

Digitized by Google

Arma autem, jam ceſſantibus Principibus; ſub quorum aſpectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente ſtudiis, nec ex parentum impetu, culta ſunt. Prætoriani in urbe regia, quos Janiſſarios vocant, deſueti jamdum vero pulvere exerceri, in otio & civilibus deliciis ad turbidam ſed gnavam audaciam inſtituuntur. Hinc ſolvendæ diſciplinæ initium ſuperbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis vitiis olim eversi ſub ſua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium, jam deficientibus ventis quibus alte intumuit, ſuo pondere vitiiſque obruetur. Illi tamen qui Ægypto præſident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent, ſcilicet ab aula ſemoti, arcendiſque prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque inſtare cedentibus, ſi in noſtrorum hominum robur inciderent, fortaſſe equorum celeritate qua præſtant, ad ſalutem, non prælium uterentur.

Sagittarum, quæ præcipua Turcæ vis, jam neglectus ille uſus qui olim formidabilis Orbi fuit; credo, quia ſine longo ſudore, corporiſq; ad laborem obſequio, ad hanc artem perveniri non poteſt; & hodie milites fracti otio, & languenti diſciplina, tanti non emunt fortes eſſe. Breves arcus ſunt, inflectique niſi à peritis difficiles, cæterum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinæ

noſtræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis noſtris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua ſagitta pertranſiri: nec minoris prodigii fuit, deſtitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impellit, & utrimque defigere. Hanc artem clariſſimo apud nos viro, cum Conſtantinopoli eſſet, tradidit Solymani vetus miles, confeſſus illam artem interire ſuorum ſocordia; vix tres eſſe in tam vaſto imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in ſe producere; cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus eſſe timendos.

Quod ſi numinis beneficio, & illorum vitiis uti vellemus, quid hac tempeſtate facilius quã opimas extorquere provincias à barbara gente, ſuumque impetum, quem pro fortitudine habuit, dediſcente? Hoc gementes ſub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Chriſtiani, immenſa multitudo, ſed ducibus armiſque defecti: hoc noſtri quoque ritus, & templa, quæ veſani delevere: hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultiſſimæ nunc velut informes, nec in ſui decoris honeſtatem, niſi noſtris auxiliis, rediture. Quod ſi quem moveant experta toties arma, fruſtraque exhauſtæ divitiæ, dum noſtri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palæſtinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus ſæpe copiis moventes; cogitet, eos magis æmulatione inter ſe, quam hoſtibus illis victos. Ut omi-

omiſerim Principes Græcos, ſemper infeſtos militibus ab Occidente venientibus; quoties ipſi inutilibus odiis noſtros impetus in nos converſi conſumpſimus? Non oportet recentibus exemplis noſtri ſeculi pudorem onerare, ac ne quidem curioſe recenſere veteres clades. Satis erunt ad doloris & cautionis argumentum, Gallorum Anglorumque in ejuſmodi bellis funeſta diſſidia. Richardus II. Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen eſt, in Syriam exercitum duxerat, ultuſque injurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos metus Soldanum adegerat, jam Hieroſolyma tradere & ſic cum Chriſtianis paciſci cogitantem. Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quē Auguſtum appellant, reverſus & ipſe à Syria, & Richardo infeſtus, cum exercitu in Normanniam movet, (hæc tunc Anglici juris erat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia metu aut factione ſubigit. Sic Richardum, tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum ſuarum tutelam in Europam revocavit, & tunc Saraceni Gallorum manibus Chriſtiano exercitui erepti ſunt: qui poſtea Anglis quoque beneficium debuerunt. Quippe vix ſeculum inde effluxerat, cum Philippus cui cognomē Valeſio, Francorum Rex, omni regni ſui mole ad hæc bella tranſmarinæ pietatis converſus eſt. Aderant in auxilium Navarræ Rex, Arragoniæ, atque Bohemiæ; multique præterea mortales quos regni magnitudo, ſanctitaſque belli coëgerat. Jam in anchoris claſſis ſtabat,

Digitized by Google

quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur. Exercitus terra iturus trecentorum milliũ erat. Sed tam gravem apparatum, tantamque ſpem mundi, intervertit Eduardus III. Angliæ Rex, tunc primum Franciæ ſceptrum, tanquam matris Iſabellæ hæreditatem, aggreſſus vindicare. Sic in noſtra viſcera acti ſumus & à nobis ſuperati, triumphos Saracenis Turciſque conceſſimus. Triſtiſſimi quidem hi caſus; ſed illorum ingens ſolatium, nobis adhuc vires eſſe eruendo illi Barbarorum imperio; ac ne quidem conjurationem noſtrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis eſſe, qui ſoli huic victoriæ ſufficere poſſint. Non innumero exercitu opus eſt, nec velis immenſum mare tegentibus. Vir inſignis judicii animique & jam longiſſimo uſu rerum Turcicarum peritus, ſuo Regi ſpondere non dubitat, ſi ſibi claſſis detur, triginta millium exercitu impoſito, in biennium ſtipendia, in annum commeatus, ſe eo tempore Peloponneſum, Eubœam, magnamque Achajæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus, qui ſibi committetur, decepti Regis exigat pœnas; vindicetque atrociſſima morte temeritatem irritæ ſponſionis. Eamdem ſpem victoriæ, penè nec tanto ſumptu, auſus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibuſque & ſanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius conſilia occupavit, incertum an veneno maturata. Utrique cauſa ſperandi, ex noſtrorũ

mi-

Digitized by Google

militum robore, bellique diſciplina, tum ex Chriſtianorum numero, atque votis, noſtra arma illuc ad ſe vocantium; denique ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum ſuorum nondum expirantem memoriam. Sed ajebant iſti Duces, in ipſius hoſtis ſinum jaciendam hanc facem; non tutandis limitibus ſtandum, in quibus ſummum victoriæ præmium eſt, hoſtem à patria ſubmovere, mox ſævius rediturum: victis autem, & ſua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hærere, ſed ingenti procurſu in media Græcia, Thraciave, caſtra metari. Hanc in bellis inferendis rationem, plerique veterum inivere. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio: ſic denique ipſi Turcæ, quas gentes nunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britañiam, lento bello remotoque velut à limine ſalutaverunt. In ipſas provincias irrupere, etiam ante victoriam penè occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam ſunt ad hæc bella adjumenta, noſtris majoribus defuerunt? Hoſtem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æſtu ferventem, quem hodie in ipſo Pannoniæ ſinu, & in adverſo Italiæ litore ſtatim invenias, ſciaſque, plena, & mox receſſura Fortuna ſeneſcere, vel ideo quod non augeſcit. Patrum quoque noſtrorum erroribus edocti, ea ipſa, quæ in illis

expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris diſciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hoſtis, ut penè in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Juvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum reſpexit, & Transſilvaniæ imminet. Sive laſſus ſuo otio animum ad hanc expeditionem adjecit, ſive apud ſuos reverentiam paraturus, ingens inde rerum noſtrarum diſcrimen eſt, cum languens apud illos militia his ſtimulis exſuſcitari poſſit, & Princeps, hactenꝰ inter voluptates ſegnis, ſolicitari victoriarũ geſtu, atque inde acrius in noſtram perniciem ardere. Ajunt, Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egiſſe juventutis, non expertem modo armorum, ſed & maxime quietis ſtudioſam, mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus verſum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus conſiliis vacaret. Abſit, in eoſdem impetus hic Achmetus conſurgat. Sed quis in tanto periculo non præſtabilius credat arma movere, dum illi nondum veternum excuſſerunt, quam exſpectare ut uſu & victoriis graves à media (quod abſit) Italia atque Germania, nobis ad unam ſervitutem ferale ſignum tollant? Quod ſi Achmetum ſua luxuries revocabit ad otium, non à nobis extruſum, non in ſuis penatibus arma noſtra audientem, certe hanc pene turpem pudendãque ſalutem Fortunæ debebimus, non virtuti.

A Turcis ad Judæos abire hic liceat: vel ideo

Digitized by Google

ideo quod poſt Turcas illis ſumus. A Judæo pereunctati. de quibus melius ſentiret, Chriſtianis, an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur, In nos enim, inter quos erat, vix auſus inclementer dicere, tamen ſenſum non preſſit: & , Certe, inquit, Turcæ ſaltem genitalia circumcidunt. Gens eſt vagis erroribus diſſipata, nullius provinciæ potens: acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam ſtrenua, & per fœnoris flagitium dives: Ubicunque ſit, ſervit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic ſorti aſſuefecit. Mores paſſim miſcuerunt, & ſuæ indoli, cui non pervicacia adhærent, addunt regionis ſpiritum in qua naſcuntur. Pertinax illis ſuperſtitionis ingenium, & vix in noſtram pietatem, quantumcumque ſimulent, ſincere mutabile. Eorum corpora olere non ſine argumento vulgatum eſt. Fœda quippe in ipſorum domibus veſtibuſque incuria eſt, & neſcio quid inſolens exhalat. In ſummis divitiis non augent corporis cultum, ſive noſtram invidiam reveriti, ſive inter ſe amantes paritatem. Magnum ſervitutis argumentum eſt, quod nec arma nec fundos poſſidere conceſſum ſit. Recte vires adimuntur hoſtili populo, & nos pejus, ſi polleret, mulctaturo.

Jam vero enumeratis populis, & veluti ad cenſuram vocatis, quorum animos moreſque cognoſcere iis prodeſt qui in publica luce interque homines victuri ſunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum eſt:

Digitized by Google

qui ut unam aliquam rationem veluti ſuo jure non poſſident, ita per omnes gentes vagi mul-tiſque ubique hominibus inſidentes: virtuti-bus vitiiſque aut ſemina aut alimenta ſuppe-ditant.

CAPUT X.

Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium ſuos affectus, atque ingenium. Præcipua inve-ſtigari poſſe, non ſcribi omnia. De ingeniis ad ſubitos jocos aut ſententias valentibus. De a-liis, qui ſpontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentioriſque pruden-tiæ. Perfectos demum eſſe, qui inter hæc duo genera ſunt poſiti. Vtrum ſint præſtantiores animi, qui literis idonei, an qui adminiſtran-dis rebus publicis. Delicata ingenia aſſiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depreſſa.

VEluti ſub iis ſideribus, quæ multo frigore, humentive aëre, ſolent candidos cæſioſ-que populos educare, nonnulli haud ſecus quam in vicinia Solis fuſco vultu inumbran-tur: in iis autem plagis, quæ nimio Sole fla-grantes plerumque ſpiſſiori ſanguine ſubjectas gentes tingunt, quorumdam hominum can-dor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam aſperæ mentes rigent; aliæ de patria barbarie nihil habent; craſſæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenueſque in opaco. Nec ulla eſt regio, tam proſperis, aut mali-gnis illuſtrata ſideribus, quæ non omnium vitio-

vitiorum examen, ſimulque virtutum, in ſuis alumnis exceperit. Quippe ſingulis mortalibus præter patriæ ſuæ indolem adhuc proprium aliquid Natura conceſſit: prorſuſque ingenti miraculo, per tot ſecula, & nomina populorum, unicuique hominum ſua lineamenta invenit, quæ tam frontis quam animi habitum, à reliquorum corporum mentiumque ſimilitudine diſtinguerent. Hinc illius mirabilem ludum, tot hominum affectibus animiſque variatum, haut quis facilius cogitando aſſequetur, quam pictor ſuis tabulis omnium corporum ſpecies atque formas incluſerit. Licet tamen, tanquam eminentes in condendis ſilvis arbores, præcipua ingeniorum & affectuũ genera intueri, quibus homines agi ſolent, ac propemodum componi, ſimulque à cæteris inſigni diſcrimine ſeparari.

Neque ſuperflua cogitatio erit eo modo percenſentis diverſiſſimas hominum claſſes: in quibus ſe unuſquiſque inveniet, &, qualis eſſe velit, aut timeat, tanquam ex ſequeſtra & aliena imagine, deprehendet. Ac præterea, cum nullius ingenii ſpecies, tam lubrico, aut vicino veſtigio in vitia propendeat, quæ non facile prudentiæ habenis intra rectum flecti poſſit; nihil quoque tam cognatum virtutibus, quod non pravitas utentium corrumpat: juvabit affectus, impetuſque mortalium, ſuis bonis maliſque ſtipatos contemplari, & quatenus aut noceant, aut proſint, veſtigare, ne deinde aliquos immodice laudemus, vel ſupra fas & æquum averſemur.

Digitized by Google

Igitur mortalium ingenia recenſenti, ſtatim occurrunt extemporaneæ ſubtilitatis homines: Illi ſcilicet, qui, quoties loqui placet, ſubita ac plerumque feſtiva oratione per ſuſceptum argumentum decurrent. Hi ſi juſto pondere, ut ſolet, deſtituuntur, nec ſtudio eloquentes, nec ſapientes conſilio, ſed, tum demum, cum loquuntur roganturque, Philoſophi aut Oratores facti, poſſint uno pretio cum mercibus æſtimari, quæ per ſe inanes ipſo fuco artificii imponunt. Eorum duo genera invenias. Quidam in privatis, & conſciis ſermonibus regnant, brevi nitidoque acumine. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, ſtatim torrente ingenii, publice, aut inter ſuos dicturi, rerum omnium, quas viderint legerintve, oportuna ſubeunte memoria. Utrorumque pompas ac faciles impetus mirantur, non modo imperiti, ſed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejuſmodi ingeniis multos jocos atque ſententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipſi non niſi anxio & ſevero labore poſſent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis ſcilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad induſtriæ ſimulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum ſententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaq; excipere improviſis ſalibus, vel prudentia, quæ, facilis, & nata ſub manu, ipſa

cele-

celeritate placet? Huic venuſtati ſi accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc nō im̄odica ſed ſecura audacia, regnabit ubique illa jocatio, his etiam non ingrata quos laceſſet, & veram exactamque ſapientiā, in egregiis, ſed tardis hominibus, ſuo ſtrepitu obruit. Sed hæc loquendi felicitas frequenter ſuis moribus infeſta eſt. Tolle illos de privato conſortio, & à ſubitis fractiſque ſententiis, id eſt, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ orationis: tum ſterilitatē egenarum mentium, nec ſufficientium ad veram longamque ſapientiam, haud dubie contemnes. Quod ſi & illa, quæ in iis miraris, dicta conciſa, & veluti brevi fulgure micantia, ſcriberentur, ut non abrepto & intercepto animo ſimul incidant atque effugiant, ſed ad maturam judicii ſeveritatem exigi poſſint; quam ſæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, ſed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas, ſi in ſublimi natæ ſunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo anguſtior eſt exitus, eo majori niſu in altum propellit, ita ſcintillas ſapientiæ ſtatim niſi excipiantur expiraturas, magis vivo & ſonoro ſtrepitu laxat de cuſtodia parvarū mentium & in hanc tantum abortivam ſapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fuſa ubertas eſt, ut per inexhauſtum ſpiritum verba utique & ſententiæ ſufficiant,

Digitized by Google

clari quidem apud populum eſſe ſolent, ſi inter publicos cœtus in foro templiſve audiã-tur. Grati quoque in privato uſu vitæ, ſi tam poſſint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id, quo potiſſimum valent, arcano impetu ſentiant, & eo uti ament, tum iſti maxime ſua eloquentia delectati, qua una inſignes ſunt, haud facile modum tenent, quamcumque rem dicendi libido rapuerit, ut mirari jure poſſis, in tanta imprudentia tam commode dici poſſe. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos, quos loquendo fatigaverunt, lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempeſtivæ orationis faſtidio dimiſſos gaudere, ſed ut perfuſos magnifica voluptate, de omine ſinunt abire, ut, ſi in ſe rurſus inciderint, de eodem cibo guſtent. Amplæ hæ mentes, & ſponte naturæ per omnium penè rerum ſeriem patentes: non tamẽ exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, ſed ſingula præcipiti curſu libantes. Et ut Echo neq; poſtremas quas acceperit voces tenere, neq; quidquam ulterius ingenio loqui poteſt: Ita iſti omnium rerum ſcientiarumque primas ſpecies ſibi à capaci Natura ſubjectas, facilime, ac penè nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in earumdem rerũ ſtudiis aut facere aut velle vix poſſunt: ingẽs quidem argumentum eſſe crediderim, non judicio animi, ſed impetu & veluti fortuna, tantã rerum copiam, ac indigeſtam venuſtatem ab iis produci: quod omnino, de quacumque re ſermonem inſtituerint, illa pari ubertate huic ver-

verborum & ſententiarum pompæ ſufficiet. Ut verò aliquid memoria in ipſo orationis curſu ſubjecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoq; in aliam, ut forte inciderit, partem: tandemq; per diverſa capita diffuſi, non ſæpe originis meminerũt, unde univerſus ſermo defluxerit.

Ergo iſti vagis animis, nec in certam rem definitis, non ſumam modo illam, ſed & vulgatem inter mortales prudentiam, plerumque non vident. Quidam ſui ipſius immodici laudatores, alii nec amicos, nec ſe ipſos iis officiis juvantes, in quibus ſedulus labor, unique negotio inhærens, aptandus eſt; leves plerique, & ut paſſim provolantibus rebus varii, ita nec à ſententiis, quas videntur imbuiſſe, in alias tranſire difficiles. Tamen, ut maximam ſpeciẽ habent cultæ indolis, & per omnes ſcientias adornatæ, plerumque ad rem & famam promoventes debita uni ſapientiæ bona occupãt: Maxime, ſi, ut vim ſuam intelligunt, ita & vitia non ignorent, habilique velut fuco ſe tegant, ne cui, ſaltem è vulgo, ſit aditus ad nævorum ſuorum contemplationem. Id autem potiſſimũ aſſequentur, ſi in loquendo ſibi imperent, neque ſinant evagari ſubitas cupiditates, &, quoniam ut aptiſſimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, varios ſermones cum variis callido deflexu inſtituant, ſemperque ejus generis quo audientibus poſſint imponere: nimirum apud militares viros, aut ignaros vetuſtatis, de divinis rebus agant, de ritibus antiquorum, de populorum gentiumque origine; & ſi quid

eſt præterea in ſcientiis curioſa venuſtate ſpe-ctabile: cum iis quos lychni umbræque Scholarum rudiores ad civilis gubernationis diſciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fatis, de Principum genio, diſputent; neminem denique in ſua arte laceſſant. Neque enim ingratum, in ſociandis interdum ſermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere; præſertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ neſcimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena, ſubeat. Minus periculi iſtis oratoribus erit, ubi cum humili & anguſto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquā ſacræ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubique partes ſuſcipiant, quas ex audientium ſorte ad ſuam famam eſſe crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffuſa ingenia per cunctas ſcientias atque artes erudiri ita poſſunt, Natura præeunte, & modico forte uſu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur, cum tamen ſingula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejuſmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venuſtum eſt loqui. Raro enim illi ſpontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ ſtylum perenni gratia ad poſteritatem deducat. Quippe promptus, & penè turbulentus animus, ubi in otio, quod ſcribentibus datur, ſe ipſum recognoſcit, ipſa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confuſus, divitiis ſuis premitur: nec ſcribere

quæ

Digitized by Google

quæ invenit omnia, nec quæ potiora ſunt eligere poteſt.

Denique tam diverſa eſt à loquendo ſcribendi ratio, tamque alii nervi, ut, qui robuſta facundia aſſueverat quacumque liberet decurrere, jam in ipſa ſcriptione evanidos moliatur, & veluti in ſomniis, ictus. Cæci tamen, ſuaque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæſitam ſcribendi cupiditate deſtruunt. Multo magis è re ſua facturi, ſi longam ſpem ſuarum ſcriptionum facere Orbi poſſint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia diſſipatus animus ſubducet imbecillitatem ſuam oculis populi, & in ſpeciem ſapientiæ aſſurget, ſive ſe regere ipſum poſſit (quod utique frequenter non videas) ſive ſaltem conſilii patiens ſuadentibus amicis acquieſcat: ut qui prima vini caligine domiti adhuc ſciunt nec ſe ſapere, nec monitis familiarium pervicaci ſua fiducia obſiſtunt.

Ex adverſo ejuſmodi hominum, eſt aliud genus prima fronte tam à ſpecie ſuæ virtutis alienum, quam iſti eloquentes à vitiorum in quæ nati ſunt imagine recedunt. Hi igitur, cum ſubito loquendum eſt, tardam ægriuſve ſequentem orationem habent, hærentque ſæpiſſime blandimentis laceſſiti, vel jocis; quæ ſubiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquā levia tela contorquent. Neque autem ſola verba ægre expediunt; ſed ſicubi etiam dicenda ſententia, quærunt quid ſen-

Digitized by Google

ſentiant, neque ſtatim inveniunt. Verum advocato animo, & in ſeſe ad meditandum reducto, in rerum & negotiorum vim idonea ſubtilitate penetrant, verba quibus utantur apta concipiunt. Vis in illis recondita, utileſque & veræ, non fucatæ, & ex Scholis umbratiles ſententiæ, &, ſi eruditio ipſis acceſſit, uſuſque ſcribendi, plerumque digniſſimæ quas poſteris ipſi tradant. In hoc vero iis Fortuna male conſuluit, quod anguſtis retuſiſq; animis ipſa primorum motuum verborumque ſpecie ſimillimi, iniquiſſimo præjudicio ſæpe jacent, temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii non utique habet ſemper propitiam virorum principum manum, qua ad dignas ſua induſtria curas & honores tollatur. Veluti pretioſiſſimarum mercium decor, ſi ſine titulo intra viles faſciarum nodos latet, non adducit emptores. Iis igitur hominib' utilitatis pleniſſima ratio eſt, viam facere, qua ad ſui animi interiora adeatur, nebulaſque amoliri quas in ſuo limine Natura ſtipaverat. Hoc porro aſſequentur, vel ſcribendo (nam quid eſt aliud tabulam animi proponere?) vel aſſiduo uſu excitando lentioris ingenii acumen, ut quantum eſt, tantum eſſe ſciatur, aut denique quam poſſunt intima longaq; familiaritate cum illis optimatibus ſe miſcentes, qui ut multo uſu agnoſcere robuſtæ mentis vires, ita agnitas poſſunt provehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala, poſita indoles, & ad humanæ dignitatis faſtigium pervenit; huic modica ineſt, & tantum

cum

Digitized by Google

cum opus eſt, eloquentia; &, ſi tempus ſtudiumve accedat, venuſtior in familiari uſu vitæ; prompta & nitida, non hærens & turbata oratio; vis judicii non multum involuta, & quanquam acris ſubito, tamen poſt moram & conſilium validior. Hic eſt demum idoneus virtutibus homo ad privatam ſapientiam & publicam factus, aut ſi vitiis fœcundum animum tradat, non quotidianæ nequitiæ velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosiſſimo caſu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura diſtinxit, quod hæc dignitatē ſuam agnoſcant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, ſed erectis ſpiritibus, ſemperque diffuſum aliquid, & vividæ majeſtatis contemplantibus: Retuſæ verò mentes in anguſtas cogitationes atque conſilia ipſæ ſe damnent, nunquam auſæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & menſuram ſui animi non ſuperantibus, ad ultimam diligentiam exactæ ſunt; cum ſcilicet aſtus quidam illis ingeniis accommodatus ſit, non altus ille aut nobilis, ſed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam ſuis rebus ſemper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui ſive diſciplinis ſuis faventes, ſive eruditionis utilitate (quam eximiam eſſe quis unquam niſi ex Barbaris ignoravit?) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, niſi quod poſſit literas capere; aut ullum ad juſtum decorem perveniſſe, quod non illis ornatum ſit. In hunc modum homines publicis virtutibus claros

claros, natoſque regendis populis, ſi ad literarum ſubtilitatem inepti ſint, à veræ humanitatis & magnitudinis claſſe excludunt, peſſimo prorſus ſuffragio ac errore, aut ſi mavis inſania; quandoquidem è contrario verius dicas, neminem eſſe civilibus rebus parem, niſi in ipſis Naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra Scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & ſuperflui acuminis viros: quippe quorum indoles, intra metam neſcio cujus ſcientiæ damnata, caligat ad utilis illius prudentiæ lumen, cui omnium literarum diſciplina donanda eſt. Niſi forte non verius ſapientia illum amabit, qui augurari in populis motum, & tempeſtivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Soliſque defectibus doctum, Aſtrorumque errores & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipſi, qui adeo importunis laudibus Muſas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes ſcientiarum partes pari felicitate impleverit, ſed ſatis eſt in aliqua modo regnare. Ut ſi Orator egregius ad argumenta ſe ipſam torquentis Philoſophiæ ineptus ſit, aut ſi non natus ad Eloquentiam Philoſophus, ſi Hiſtoriæ aut Poëſios rudis, non hunc ideo à ſcientiæ, aut præſtantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars diſciplinarum aliqua ferre poteſt, cur ab iſta ſcientia audent detrahere, quæ eſt in regenda ſocietate hominum poſita, ceteriſque omnibus, quæcumque in humanis rebus ſunt, antecellit? An ſapientiam Græce

tan-

Digitized by Google

tantum; aut Latine,ac non potius arcano impetu & omnium linguarum ſermonumque conſcio, ſuis alumnis loqui exiſtimes? Parum eſt præſtanti ingenio naſci, ſi nihil eſt aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis induſtriam eſſe ſortitum Illi primi, quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis ſudaverunt; & erant tamen propitio cœlo nati. Condere civium mores, patriam conſiliis firmare, in ritus peregrinos intueri, quæque inde placebant in ſuos invehere: deprehendedere cœli motus, ne anni ſpatia ad ſtatos & neceſſarios gentium uſus laterent: hoc tunc ſcientia erat; hoc nunc noſtri literati ſcilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos ſtudent manſuetudini cæterіſque conciliare virtutibus, ſtatim facta eſt civili Philoſophiæ origo: dum mutua contentione provecti hoc vel illud populo perſuadent, primæ Eloquentiæ nata vis. Denique Hiſtoriarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque aſtus, narrant hodiernis literatis, tanquam ſucceſſoribus, ſi & ipſi molem negotiorum ferre poſſunt; ſin autem animo non ſunt ad res civiles idoneo, tanquam cuſtodibus & æditus antiquæ virtutis: nam Hiſtoriam ad ſolam contemplationem legere, inanis & otioſa voluptas eſt, quæ abſque fructu tranſit: imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio cenſenda eſt.

Equidem non negaverim, illud demum abſolutum eſſe ingenium, quod ad rempublicam

blicam ſimulque ſcientias factum ſit. Tunc quippe mutuo auxilio hæ dotes ſe in cœlum ipſæ attollunt. Regit enim literas, ne ineptiant aut ſordeſcant, ſublimis & ad ſui ſeculi morem formata calliditas, quam invicem literæ armant, ne expertis tantum rebus, ſuique temporis notitia nitatur, ſed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Muſis amabitur, nihilominus celſioris ordinis & elegantiæ cenſendus eſt, quam qui dumtaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere poteſt, inepto ad civiles diſciplinas animo, quæ potiſſimum uſu conſtant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philoſophiæ præcepto Favorinus ſcientiam Adriani metitus ſit ex magnitudine poteſtatis. Adrianus Imperator famam ſcientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philoſophum inciderat, qui ab eo laceſſitus argumentis, parcius, & ut victus, agebat, quo Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile ceſſiſſet; Male inquit, admonetis: Nam cur non doctiſſimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non ſine argumento Philoſophus: cum, ex arte tot legionibus moderari, ſit altioris ſcientiæ, quã quicquid exercito, & per contemplationem ſublato acumine, in Scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulcritudinem, ſæpe ſui fiducia pervertit. Multi enim ſuæ imbecillitatis conſcii,

ſcii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & aſſiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde ſupra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant, ſed ſuarum mentium robur inconſulte ſpectantes, laboribus, tanquam ſupervacuis, abſtinuerunt. Ingens quoque inter hos ipſos diſcrimen eſt, qui diligentiæ ſtimulis exerciti perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli, quamcumque rem ſibi ad labores propoſuerunt, in ejus dumtaxat apicibus ſummiſque faſtigiis occupantur, ad minora, ac interdum neceſſaria, ne cogitationem demittere quidem poſſunt. Alios adverſus error habet, qui veluti ac ſi quid à tergo ſuſpectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque ſcrutantur, adeo quicquid didicerint ſcire volunt, ut nec progredi in deſtinata ſtudia multum poſſint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam ſuperſtitioſe ambiunt cognitionem pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadẽ ad laborum patientiam, & diuturnitatem, conceſſa eſt. Nam quo ſubtilior eſt animus, & in acumen magis factus, eo quidem ſibi facilius in impeditas res viam facit, ſed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebeſcit, Quippe ejuſmodi mentium cuſtodiam habent non opaca corpora, ſed aptata accipiendo cœlorum hauſtui, meantibuſque ſanguinis & capitis ſpiritibus laxata, qui ut aciem ſubtilius expromunt, ita ſua tenuitate vaneſcentes, ſolo otio

&

Digitized by Google

& ludo reparantur. Ejuſmodi verò hominum non modo ipſe labor, ſed & pretioſum otium ideo erit, quia egeſtis mentibus novum robur ſufficit, ac plerumque ſolutum, & huc illuc errantem animum altis ſeriiſque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum ceſſat à cultu, interdum inplantas ſua ſponte luxuriat, nulla hortorum venuſtate deteriores. Ita Coſmus Medicæus, idoneus prudentiæ auctor, ſenſit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide, & veluti incurioſo otio, in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis ſupervenit adhuc inter ſomnum vigiliamque marcenti: &, Ubi, inquit, ille Coſmus, cui tanquam Argo Rempublicam credimus? de die ne quidem oculis utitur: ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Coſmus; An autem putas, inquit, meam diligentiam anteveniſſe, cujus quies operoſior atque utilior tuis laboribus eſſe ſolet?

Quidam tamen exempti ſunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam cariſſima munera, rebus publicis à Natura donati, qui ſcilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam ſedulitam demittant, non aſſiduæ moli impares, non diverſo negotiorum vultu confuſi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ ſubſidium rerumque communium tutelam videantur.

CA-

CAPUT XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, Sordidis, languidis & Reconditis, Hilaribus & Exertis. De inconſtantibus ingeniis, omnia acriter, ſed non diu, volentibus.

IMpavidæ ad pericula mentes, ſuique ſecuræ, ita in hominum ſocietate eminent, ut in campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris partibus per intervalla ſuperſtantes. Eſt autem illa indoles inter boni malique confinia pari diſcrimine conſtituta; nihil ex ſe iis quos inſedit miniſtrans, præter impetum, quo inſignes ſint, ſive probis eſſe placeat, ſive ad flagitia divertant. Nam utrumque temeritate, & fortitudine, cognatis quidem, ſed diſſimillimis affectibus, ſolicitantur illi homines in virtutis & vitii partes. Temeritas penè eadem ſpecie atque vultu cum fortitudine eſt, adeoque ſæpe fallit, ut ipſi, qui magnorum hominum cenſores ſe faciunt (quod iniquiſſimum putes) plerumque ex ſolo eventu eam æſtiment. Quot ex viliſſimo militum ſanguine, quia ſuperfuerunt contemptis periculis, ad ſcientiæ bellicæ famam, eique deſtinatum faſtigium, creverunt? Alii vecordiæ accuſati, quod in eodem conſilio, & iiſdem periculis, occubuerunt. Tiberius Gracchus, dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit, Optimatum conjuratione ſublatus eſt. Eodem fato Cajus frater opprimitur. Ergo

Digitized by Google

illi (inquiunt) inconſultæ temeritatis viri. C. Cæſar popularitate, & largitione vulgo acceptus, ad ſummum potentiæ pervenit. Illum ideo dixerint fortis ſapientiæ virum. Agis Rex in Ephoros contentione provectus, Lacedæmone viliſſimo laqueo extinguitur. Cleomenes audet cæde Ephororum regiam dignitatem ſancire; caſu an virtute, rem utriuſque exiſtimes verti? Sed hoc maxime. Alexander, compoſita jam Aſia, exercitus partem continendæ Europæ deſtinat; aliam, ne qui motus in Aſia exiſterent, apud ſe perſeverare jubet. Ignari milites quo Rex conſilio ſuas copias divideret, una face, & publica, accenduntur ad tumultum. Aſpernati Imperium, non Alexandri conſpectu, non voce terrentur. At ille, ſive conſilio, ſive iracundia ferox, è Regia ſede in furentes proſiluit, & eos, qui loquenti pervicaciſſimi obſtrepuerāt, ad ſupplicium ipſe rapit, eadem majeſtate in plectendis iis tutus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex conſternatione militum ponentium minas, hoc conſilium in virtutis famam ivit. Galba autem Imperator, dum compeſcere milites ſtudet, haud paulo remiſſius, ut videbatur, quam ſub Alexandro agentes, in medio foro confectus eſt. Fortitudinem, an temeritatem appellaveris? Adeo vicina, & penè confuſa ratio, hanc virtutem vitio miſcet: aut, ut verius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem conſilia in quæ temeritatem furor impellit, tumque ægre à vitii ſuſpicione expiatur, niſi vel felici ſucceſſu ſibi reverentiam

favo

Digitized by Google

favoremque conciliet, vel ille, qui ad hanc ineundorũ periculorum neceſſitatẽ adigitur, longæ prudentiæ ſanctitate meruerit, ut extrema remedia, & temeritatẽ imitantia, credatur nõ temere, ſed ex præſcripto judicii, uſurpaſſe.

Igitur hunc affectum, cum non ſatis ſibi cavet, ſevera atque atrox ſui fiducia corrumpit: faſtidioſo velut nutu cuncta deſpiciens, ſuperbiæ quoque malis infeſtus eſt: In jactationem ferme proclivis; nec placere, aut odia ſaltem effugere, ſatis curans; per inſanos impetus præceps, donec indulgentiam fortunæ, & temeritatis felicitatem conſumpſerit. Cum vere tenere modum poteſt, tunc in virtutem clariſſimam evadit, & magnitudinẽ animi in hoc tantum attollit, ut ſalutis vitæque diſcrimina leviora exiſtimet quam deſerti officii infamiã, vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod ſi quis præterea illam vim intrepidæ mentis manſuetudine adornet, & iracundiam poſſit arcere, (quæ plurimum ejuſmodi ingeniorum robur ſtipat;) tum vero eximii in omnem partem conſortii erit; & in ipſa formidabilis pace, id quidem ab indole habebit, ne abſque cujuſdam horroris reverentia cum eo quiſquã agat, à moderatione autem ſua ut etiam diligatur.

Eſt aliud adulterinæ audaciæ, ſed tutioris genus, & in quo graſſari infimæ humilitatis ſpiritus poſſint, cum aliquid non noſtro ſed alieno periculo audemus. Huic propemodum nihil cum ea quam deſcribimus indole, præter appellationem, convenire exiſtimem, tamen haud raro immeritis hominibus ad gloriam &

præconia ſuffecit. Nec alii eam propitiam magis habent, quam Præfecti militiæ, & qui Medicinam profitentur; hi militum, illi ægrorum periculo inclyti. Et verò quotuſquiſque non Principum tantum, ſed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriam ſuorum ſanguine non quæſivit? Triſti quidem militum fato, quorum laudes unus intercipit, excuſabili tamen conſilio mortalium; cum publice interſit incolumes duces eſſe, quorum ſapientia ſæpius hoſtem quam armatorum impetus evertit, militeſque in hanc ſortem ſcribantur, ut emptas ſtipendio animas, ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medicos non pater Æſculapii Apollo, non ſatis cum Apolline Muſæ excuſent. Illos dico, qui ad opes & famam præcipites, non officii ſanctitate aut ſociæ mortalitatis generiſque affectu, ſatis ægris placantur; ſed eos veluti deſtinatas ſuæ gloriæ victimas habent, ſecuro ſcelere ideoque & frequenti. Inexperta & ſuſpecta remedia illorum quos curant periculo uſurpant, non contenti ſuæ artis documentis, non præcepto antiquorum, ſed vetuſtatis accuſatores & ſi illis crederetur novæ arti ſuum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem Fortuna adjuverit, & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum ſit ipſi neſciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipſo robore ægrotantis profuerit, ſtatim fama velut certæ ac propemodum divinæ ſcientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius ſanitatem ſua pernicie plurimi luent; his

Medi-

Medicis jam audacius, & cum pereuntium plauſu, peccantibus. Sed triſtis iſtius audaciæ non ab illa indole origo eſt, quæ erectos homines, & ſive temerarios, ſive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit; quippe audacia aut fortitudo eſt, in ſuo periculo non terreri; in alieno timere, humanitas.

Ex adverſo ſecuti atque intrepidi animi, ingenium timiditatis conſiſtit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta eſt, ita ſæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino tranſierit, qualemcumque ſecuritatem amans; tunc inepta virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium, illudque fœdiſſimũ, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fregerit, ſcire, niſi cum pericula inſtant, idcirco eſt arduum, quia ſibi conſcii turpiſſimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & diſcrimina quodammodo laceſſentes, cum utique illa abſunt. Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem ſpeciem minantis Fortunæ horreſcere; neque hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti conſtantique ſtudio, ſed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem ſingulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, ſupra ſuam timide ducere; cunctoſque & odiſſe, & invita ingrataque apud ſe veneratione mirari. Cum impune autem licet, effuſi in crudelitatem: ſive quo audaciam ſimulent, ſive fœda & anguſta natura in vindictam imminente:

Digitized by Google

denique futurum timorem occupantes, ſubrutis quos metuere in poſterum poſſent. Benigni tamen vultus ſunt, & ab innata ferocia diſſidentes: Ut Syrtibus areniſque ſimiles eſſe credideris, quæ brevibus ac placidis undis tectæ, tamen ventorum impatientes in immenſum ſubſidere ſolent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingenitæ formidini damnatus eſt, ſervis aut civibus ſuſpecta eſſe debet illa animi mollities, placere quidem quærens, ſed nec ſibi, nec aliis, vel tuta vel felix. Nam, velut in vindictã contemptæ Majeſtatis, penè videas triſtiſſime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipſe licet, ingenito pavore perculſus, quos veretur ſuſpiciat, licet indigno permulceat cultu, eoſdem tamen odit, interdumque velut ab effractis ergaſtulis totus erumpit, tam ſubito & inconſulto turbine, quam ſe fœde illis ante permiſerat. Servos autem aut cives illa timendi indole eſſe imbutos, interdum magno momento eſt ad ſecuram regnantis majeſtatem. Tunc vero neque illi nimis ſolute habendi ſunt, ne ſe timeri putent, neque etiam crudis aut importunis imperiis laceſſendi, omninove ſpernendi, quia etiam de pavidiſſimis hominibus actis multitudo cogi poteſt; ubi tumultuantibus univerſis quiſq; non ſua ſed ſociorum fiducia omnia audet.

Si quis autem ſic in timiditatem natus eſt, ut fortitudinem tamen accerſere conſilio ac prudentia poſſit, eaque, cum opus eſt, ſuos me-

metus temperare, is non modo à vilitate recedit, ſed & ingentem laudem habet, quod imbecillem affectum, & ſæpe noxium, in virtutem coëgerit. Inſigne pavoris exemplum, cui hæ robuſtæ virtutes acceſſerant, fuit Patrum noſtrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, ſummuſq; conſiliis, tamen in ipſo pugnarum articulo, cum in conſpectu hoſtes eſſent, plenus obverſantis periculi imagine, adeo ſolvebatur, ut etiam ſecreto indigeret, quo ſeſe ſubſidentibus alimenti reliquiis, ſimulque pavore, exoneraret. Collectis deinde ſpiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, ſed miſerabilis virtus, oſtendit non ſemper à fortitudine triſtem illum pavorem divertere. Quippe ferale certamen ad Ticinum, quod Franciſco Rege capto penè ſpem Italiæ Gallis eripuit, iſtius quoque Ducis ſanguine funeſtum eſt. Pridie cladis Rex advocato conſilio, ipſe quidem pugnæ avidus, tamen ſuos ſententiam dicere juſſit. Iſte ſenex magnopere ſuadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare conſtabat: neu in diſcrimen, præſertim non neceſſario tempore, in alieno quoque ſolo, res ſaluſque Gallorum conjiceretur. Non de gloria modo Regis, ſed incolumitate agi. Aderat in eodem conſilio acer juvenis, ſed turbulento impetu pugnam incipere quã in ea perſeverare magis idoneus.

Is nihil præſtabilius ajebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent. Nimium honorem hoſtibus habituros, ſi à tanto Rege, & tam alacri exercitu timerentur. Ipſo Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcari ſatis poſſe. Adjecit in hunc Ducem; Nihil mirum, ſi & ſenex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus ſolitis terroribus quateretur, jam etiam ſibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatē: &, Ego verò, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obſcura morte in illius oculis defungar: tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga deſtitues. Hoc triſte vaticinium uterque implevit. Quippe juvenē terror abſtulit; & alter quem promiſerat ſanguinem in conſpectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modeſta timiditas, non modo prudentiæ jungi poteſt, ſed & illius interdum magna pars eſt, utilitatis quoque pleniſſima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coërcitam, audaciam Reſpublica luere poſſet. Qui verò ſuum ingenium, ad formidinem factum, hac juſta & ſalubri arte regere poſſunt, ii plerumque mitiſſima humanitate adornantur; blanda ſimplicique pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis ſuſtinent: etiam in viliſſimis hominibus, aut ultima egeſtate damnatis, ipſam animorum & mortalitatis communio-

nem

nem venerantur. Sed & magis ſibi quam aliis hoc inſito pavore moleſti ſunt. Nam & tacitis ſecum ipſi conſiliis laborant, ægrum animum, & non ſponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere; palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulſib9 quicquam amant, ſive ſuum, ſive ab amicis commiſſum, miniſtrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate eſt, ſed veluti in illorum fatorum confinio, ſuperbum animum, ſordibuſve dejectum, nanciſci. Superbia peſſimi ingenii fomes, funeſtis ac multiplicibus vitiis in diverſa prorumpit; odii, amoriſque, & ſuper omnia invidiæ ſuppliciis obnoxia. Nec alii magis anxii aut perpetui motus ſunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc ſibi deberi credentium. Et contemni ſe facile ſuſpicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in ſe acerbiſſimis curis vindicant. Jam ſua vitia neſciunt, jam virtutes aliorum. Ita capris, pietas, fides, & quidquid in hominibus ſacrũ, intra famam honorumque cupiditatem jacet. Quantumque ſucceſſerit, nihil illis in quietem eſt, ſed in novas ſpes, pejuſque animos diducturas. Sed atrocius ſupplicium non eſt, quam cum ſuperbia hominem pavidi ac muliebris animi ſubit. Tunc pudore ſcilicet atque metu cohibetur inſana cupiditas, interimque, per tumorem anxium ſeque celantem, à ſeipſa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiis inepta, & ubique ingrata eſt, niſi cum fortaſſe

Digitized by Google

Superbiam craſſæ aut territæ vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Vile autem & ſordidæ humilitatis ingeniũ, ut nihil magis curat, ita nec aliquid ducit indignum quo ſuis cupiditatibus obſequatur. Cudit autem otii inertiam, atque languorem, & veternum voluptatum; vel opibus inhiat, triſtiſſimo ardore, & tam partis quam quærendis non utente. His ut plurimum moribus ferri ſolent objectæ illæ mentes. Si ad tempus ſublimibus excitantur conſiliis, videnturque rationi annuiſſe, ſtatim naturali torpore ſuis ſordibus redditi jacent. In hanc indolem moreſque dejecti, non ad imperandum nati ſunt; ac ne quidem commodos ad obſequia crediderit, cum illis cæterorum virtus inviſa ſit, quam non amant, capiuntve, quærantque libertatis licentiam, qua inter ſordidos & anguſtos affectus nullo objurgante marceſcant.

Sed vitiis ſæpiſſime favemus, & in virtutum nomen, quæ proximæ illis ſunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & ſuperbiam erectæ viriliſque indolis titulis admiſcemus, tranſitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philoſophiæ ſimplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore judicio ſolemus æſtimare, quam exerta, & ſemper aliquid velut temere agentia. His enim, tanquam à modeſtia abeuntibus, ut plurimum levitatis infamia adhæret: e contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, ſapientiæ quædam imago populum conciliat, utrimque non

modice, ſed nec ſine argumento, peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus ſatis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea procacitate ceteriſque vitiis quorum imaginem referunt, infeſta ſunt. Quippe in illis magis ſubitus loquendi aut innoxie laſciviendi impetus viget, quam in vitium proviſa conſilia. Otium parum ferunt; ſive magnis occupentur, ſive levia placeant, ſerio ſemper intenti. Ita ſordes, quæ ſegnibus animis per torpentes cogitationes ſubrepunt, illa ſedulitas ſolet effugere; jocos ne in amicum quidem tenentes, ſed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam amant. Nam inire amicitiam faciles, nec ſolvere; illiuſque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ pleroſque in rerum aut hominum novo uſu vel conſortio, tanquam inuſitato guſtu, blandiſſime percellit. Rei cui incubuerint, ſi non exactam manum ſummeque felicem attulerint, ſaltem ex ſuo genio neſcio quid quod placeat transfundũt: maxime quia, quod agunt, non anxio labore perficitur, ſed ipſa facilitatis gratia eminet; velut ſpontaneo Naturæ ingenio in ſuum decorem productũ. Si quid in literis quoque tentaverint; nimii ſudoris opinione legentes non offendunt; qui in laboris partem penè videntur cum illis auctoribus venire, quos conſtat non ſine unguiũ vulnere, & pervigilii malo invitas ſententias, aut verba, coëgiſſe.

His ingeniis nullo fuco obductis, ſemperq; quid agant (niſi multum interſit celari) inge-

nua confeſſione prodentibus, ex adverſo conſtituta eſt indoles, arcano pondere, velut prudentia, ſuos ſenſus & animi libidinem regens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac induſtriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modeſtiæ imago eſt, parce, nec aliter quam ex præſcripto verecundiæ, loqui, ad omne vitii nomen ſupercilium ducere, nemini, ſaltem palam & profeſſo odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingenii ſpecimen, quam videri recondito nec ceſſante commercio cum ſapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in iſtam quam deſcribimus lenitatem, & ſolitaria conſilia, producuntur. Sed hæc lenta graviſque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipſi publice audiant abſque pudoris horroriſque indicio. (teneras enim frontes, & ſuis animis diſſimiles, habent.) Illud tacitum, intraque ſe detruſum cogitationum examen, non poteſt continuis ſtudiis in virtutis aut induſtriæ laborioſam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue iſtorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accedentiũ. Hinc omnium voluptatum ac vitiorum genera illorum animis ſubjicit hæc frequens & otioſa ſolitudo: cui fœdiſſimæ contemplationi ideo ſecurius acquieſcunt, quod ſic impune liceat ſibi unis conſciis eſſe, palam autem non multum

rum

tum operoſa pietate, ſed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adornare. Sed neque hos ſemper in ſapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem eſſe defixos exiſtimes: plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipſo interim vultu, & neſcio quo ſilentio, ſeu ſi mavis pondere, (quo ut graviſſimi hominum ita pecudum inſulſiſſimæ nutant) integritatis laude & induſtriæ cenſentur.

Eſt aliud ingeniorum genus, penè cæterorum omnium diſcrimina, mira quidem, ſed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium, ſi quam illi impetum tam frænum Natura addidiſſet. Illud eſt hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema ruentium. Si pietas ſerio illis placet, & Numinis cultus, quaſi nulla hilaritas intercedere tam ſanctis officiis poſſit, fronte dejecta, & ad omnem remiſſionem iraſcente, ſupercilium induunt nō duraturæ ſanctitatis. Alienæ etiam vitæ ſuperbi cenſores, cæterorum probitatem ex ſua extemporanea ſeveritate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias ſolent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in ſapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum ſolet interſeri. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odiſſe incipit hanc ipſam cui inconſulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æſtus vices, ſed in contrarium acto torrente, repetit quem omiſerat luxum. Tunc vero tam immodice in voluptates ſolvi,

Digitized by Google

quam eas inepte refugerant: tunc etiam ipſum nomen ſeveritatis odiſſe, jociſque, & omni libertate cultoribus ſubhorridæ illius pietatis, quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc agunt, ecce tibi, revocata pietas adeſt, triſtique pœnitentia laſciviam rurſus expellit; donec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnitere. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa, atque immodica mutatio: ubique pari impetu errant. A ſummi amoris conſuetudine eos in extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc aſſiduus labor placet: ſtatimque ſine nervis ſegnities Jam mite literarum ſtudium, jam amorum exultans cupiditas: & quæcumque præterea in contrarios motus mortaliũ mentes agunt. Loquendi etiam tacendiqueſtudiũ non ſatis adgubernant. Si incitantur fervore dicendi, quemcumque cœtum inivetint, ſermonem univerſis præripiunt, ſolique audiuntur: Mox hilaritate deſtituti, quæ in verborum luxuriem diffuderat mentem, ægro ſilentio contabeſcunt: ſecumq; velut ad internum colloquium collecti, ita lumina defigunt, ut vix præſentes agnoſcere, aut rogati audire videantur; Pari utrobique flagitio in humani conſortii venuſtatem, in quo & commode loqui & tantum per ſpatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris cauſa eſt, quædam interna ſuavitas cui ſe totos permittunt. Hac auſpice, quid fugiant aut ſequantur, conſtituunt. Et is motus in quamcumque rem iſtos agat, etiam curis aut labore pleniſſimam: eam primum blandiſſima ſpecie fictam

ſictam animo offert: quem mox dulci amœnaque violentia victum rapit, & omnia credere ſibi cogit. Ubi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo ſe in aliã partem vertit, hanc etiam iſti ſequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, ſed & ipſius voluptatis, ſtatim ac lenocinium iſtud abeſt blandientis intra pectus cupiditatis. Eſt autem hæc læſi, nec ſe regentis, judicii nota: Indoles facta virtutibus, ſed tantum ad virturũ initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, ſui diſſimilitudine prorſus ingrata. Nec ſibi imperare, nec negare quicquam poteſt. Triſtiſſimum autem fatum eſt, & populis grave, ſi, quos Natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiæ leges, ad imperandi faſtigium producti ſint.

Caput XII.

De animis Amori obnoxiis. Hos affectus ſingulorum temperari, & interdum mutari, à Fortuna, & vel ſplendida vel obſcura vit conditione.

SEd in recenſendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem eſſet Amoris oblivisci, qui in omnium animis, niſi prorſus barbaris, regnans, tamen quoſdam vehementius ſuis curis imbuit, ſibique propius addicit. Eſt autem blanda & inquieta cupiditas, iis ipſis placendi, qui nobis ſive forte, ſive ſua virtute, ſive noſtro denique errore placuerunt.

Et

Et is quidem, velut inſidiis; ita irrepit, ut nos ante ſentiamus amare, quam inſtituamus de amando conſilium. Neque arduum in ipſis initiis eſſet excutere tantum pondus; niſi ſenſim neque ſine ſuavitate incumbens ita eos ipſos ſuis lenociniis caperet, quos affligit, præſertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, ſibique omnino incommodum, ſi influentis mali dulcedinem auſint à ſe ſevero imperio arcere. Hoc autem affectu, ſi inſtitutio recta acceſſerit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque & omnibus virtutibus quamdam ex ſe venuſtatem concilians, interdum ipſa vitia excuſat. Male nihilominus ſeveri homines Amorem averſantur, eumque fœda & enervi imagine ſibi fingunt: quo nihil in humanis rebus ſincerius, modo in juſtis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam ſuo incendio quæ vetantur corripiat. Neque in adoleſcentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; ſed & pueros in innoxiis ſolicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus penè non tam accedere quam innaſci. Et quoniam minus ſe regere, curiſque, etiam ſupervacuis, moderari pueri & adoleſcentes poſſunt; ideo magis anxia in ipſis hæc ſolicitudo ſolet incumbere. Indeque illis animus ad eximia conſurgit, & ſuam ætatem ſupergreſſa; tanquam ipſis hoc experimento probaturis, an digni ſint qui jam ament. Adoleſcentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitiſque magiſtrorum in pares ſuæ ætati diſciplinas ſoli-

ſolicitatus : Sed ingratæ literæ erant ludi otiique libertatẽ amanti: cum ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex ſe natis virginibus, divertit, & quoniam neceſſitudo inter utramque familiam erat, ſtatim iſte in diverſorium mulieris, ad ſalutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius mirari, mox inhærere ſermonibus, ad extremum eodem ipſo die efflictim amare. Tum primum rudis & ſolutus animus ad curas adactus eſt. Itaque poſtero die repetit ignoti vulneris conſcium locum, & ægritudinem ſuam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pej⁹ doleret. Nam ut terti⁹ dies illuxit, matrona cum omni comitatu profecta pene vivum adoleſcentulum non reliquit, cui, ne aliquod ſolatium haberet, premẽdum quoque erat tanti incendii malum, ne vel parentis ſupercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra ſe collecto conſilio, nihil utilius vidit, quam ut ſtudiis literarum totus incumberet; ita quippe parentem conciliari ſibi poſſe, qui non tantæ in ſtudiis diligentiæ ſuum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare ſtatuerat, viſendi celebrẽ in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualeſque, mirari, ſubindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis ſubitus ad literas ardor, paulo ante ipſum ſcientiæ nomen faſtidioſe damnantis. Quippe adhuc quieſcentibus cæteris in ſtudia ſur-

ſurgebat, nec aliter quam ſæpius juſſus ſecedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita ſenſum laborum mitigabat, ita Muſas adornabat, ut nec cogitans puer illarum dulcedine caperetur. Mox, ut ſolet, in ejuſmodi præcipue annis, cum conceptum de puella judicium, & quicquid ille ignis inſanienti ſubjecerat, longiore abſentia jam torperet, hæſit actis ſciendi cupiditas; & ipſe liberalibus ſtimulis ſerviens, adeo in hæc Muſarum ſtudia ſubvectus eſt, ut deinde literæ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate ſanabilis, niſi in cunabulis pereat, vix aliter ſubmoveri quam tempore poteſt: dum laſſus ſcilicet expiret. Cum enim in curſu eſt, ſemper habet quo ſui imperii atque Jugi faſtidium tollat. Nam ſi amanti per ægritudinem, malorumque perpetuam faciem, aliquo modo ſucceſſerit, omnino ſibi crudelis videbitur, ſi illam amœnitatem à ſe velit abigere. Sin verò Fortuna ſeverior aut ſpem in longum produxerit, aut hanc quoque ſuſtulerit, tunc etiam dolor placet, & ſibi ipſi miſerabilis animus ſuam cladem inter ſuſpiria recognoſcens, liqueſcit in delicatæ triſtitiæ voluptate. Sed maxime tect⁹ ignis duraturo ſpiritu viget, ſive furto inter duos jurato ipſa ſecreti & conjurationis dulcedo placet, ſive ne mutuus quidē amor ſit, ipſo dumtaxat ſupplicii ſui cōſcio qui ſentit ſe ardere. Nec exiſtimes, in diſpari tantum ſexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec

Lycur-

Lycurgus in turpem inſtituit diſciplinam ne quis juvenum ſuo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad juſtos & egregios amores ducentis ſæpe hæc diſcrimina non videt, multoſque ex probiſſimis cernas, ipſa juvenum cura, id eſt, ſi rectam rationem ponimus, amore macerari. Et hic amor, eſt quidam benevolentiæ nexus, quem amicitiam, ſed ardentem, appellaveris: tum morum in iis quos amamus formandorum ſtudium; perpetua denique vota pro eorum gloria ac ſalute, etiam quidquid egerint ne non ſuccedat timor: & ſemper, quantumcumque Fortuna indulſerit, viſa illorum virtutibus eſſe iniqua. Actis illa eſt, neque minus irrequieta cupiditas, quam quæ venuſtatem alterius ſexus in licentiores uſus conciliat. Sed nec putes eximiæ caſtitatis exempla inter diſpatis ſexus amantes durare non poſſe. Licet res periculi plenior eos ipſos ſæpiſſime fallat, qui paulatim ſe invitis, vel neſciis, aliter amant quã aut velint aut credant.

Eſt autem hominis animus, quem ad amãdum natura produxerit, præcipue mitis, ipſoque oris habitu modeſtiam & ſimpliciſſimæ virtutis ſpeciem gerens, clementibus magniſque ſpiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram ſupplicibus donare difficilis: cum quid ipſe peccavit, in pœnitentiam pronus: humanitatis officia amans, impatiens otii, & omnium quæ in ſegnitiem ſolvunt: modo non, tanti muneris oblitus quod à Natura accepit, ſuæ indolis felicitatem laſciviæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Va-

Digitized by Google

Vanum eſſet totum Naturæ ingeniu
mentium humanarum multiplici ſorte lu
tis perſequi velle. Quæ hic tamen poſui
præcipuorum fontium inſtar ſunt, unde
rivuli in vitia & virtutes ſecantur. ut e
rum notitia intelligas, qui homines regi
ſint, qui ad amicitias & conſuetudinem
apti, denique qui timendi, aut infra cura
gravitatem ſua inertia, vel etiam levitate
nendi ſint. Quippe probitas, atque nequ
veræ aut fucatæ ſapientiæ indoles, liber
etiam & anguſta, & quicquid in rebus p
cis privatiſque potiſſimum eminet, per
rum affectuum fortunam generi human
viditur. Ex hac autem contemplatione
morum, juſta quædam virtutibus &
merces accedit: Niſi enim curioſe in hæc
turæ penetralia ſpectemus, ſæpe ſe turbu
tum ingenium pro forti atque læto oſtent
tardus animus, aut inanis, debitum ma
gravitati aut eloquentiæ ſuæ pretiū inve
viciſſimque jacebit incognita virtus, quan
pe prima fronte quædam vitiorum opinio
imago, infra juſti decoris faſtigium prem

Sed ingenium, ut plurimum multo re
abditum, non utique poteſt ſine longæ
dentiæ ſedulitate deprehendi. Ideoque
ex primis indiciis de hominum moribus a
dole judicare non verentur, ipſi ſe in long
mos errores plerumque impediunt. Cert
in gladiatoria arte nihil periculi plenius, q
ſi cum homine, cui torvi oculi exerrant
micandum ſit: (quia quo ictum deſtinet
ſi

flexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici poteſt:) ita cum illis acturus, qui ſuum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio prorſus diſſimulant, debet longa ſeveraque diſceptatione à ſe ipſo quid de illis ſentiendum ſit exigere; ne, ſi eos iniquo ſuffragio, aut inconſulte propitio, æſtimet, etiam omnium primus ſuæ ſententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago ſæpe inexpertos decepit.

Quam multos truci vultu, ipſoque ſupercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos ſi propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humaniſſimos eſſe non dubites? Alios ipſo corporis motu, menſuraque ſuſpenſi veſtigii, ſe in ſuperbiam componere putabis, qui ad illam tumoris ſpeciem, vel natura, vel innocenti conſuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges ſub hac larva inſtituunt? Neque in contrarium deſunt, in quibus, præter corpus in ſimulacrum virtutis effictum, nihil quod ames invenias: Nunc quietæ lenitatis ſpecimen quam vultu exhibent, triſtiſſima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium ſubeſt; denique, velut inſidiis, interdum vitia collocantur ſub earum virtutum levi bractea à quibus potiſſimum divertunt.

Hæc autem tam immenſa ac perplexa animorum cognitio non poteſt præceptis definiri, neque aliter quæri, quam ejuſmodi hominis

lon-

longo uſu, qui tam ſua prudentia, quam
tibus in iſta arte promoverit.

Illud verò cavendum eſt, ne ex una vi
vitiove, de indole atque animo univerſ
tentiam feras. Multi enim adeo fel ci
ſciplinarum aliquam ingenio nati ſun
quamdiu in illa verſantur, nulla prudent
que induſtriæ ſigna deſint : In ceteris a
rebus inepti inſulſique, ne bonæ quidem
tis veſtigia unquam prodant. Aliis ſuus
taxat nævus ita additur, ut in reliqua vi
pientiſſimi, in una tamen parte aut ſtud
deantur delirare. Nec ex ipſa quidem co
tii, & convictus ſuavitate, aut elegant
ingenio aut ſapientia judicandum. Sæpe
in quotidianæ vitæ conſuetudine minu
fendunt anguſtæ indolis homines, quam
magnitudo Naturæ lætioris laxavit :
hi ſcilicet ſibi diffiſi timide cuſtodiam
gunt, vel æterno ſtudio hos publicos n
(nempe ad majora non idonei) conſecta
illi autem capaciori ingenio aut hæc vul
minus curant, aut admittunt etiam vitia
rato virtutem ſtipantia.

Sed nec ſatis eſt hos Naturæ impetus v
gare, animos mortaliũ in diverſa deſtina
Adhuc aliquid ultra eſt quo ingenia perfi
tur, aut mutentur: nimirum ſors vivendi,
lorve, vel dignitas, in quam caſu au
tute unuſquiſque pervenit. Quot eni
ingenium rectum ac mite geniti, vitio n
felicitatis ipſi ſuam indolem afflixerunt?
mentiũ læta ſublimitas, &, ſi Fortuna ſi

Digitized by Google

in exemplum omnis virtutis ſuffectura, ubi pertinaci egeſtate, aut Fortunæ iniquitate premitur, ſuæ præſtantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quamdiu in Academiarum ſpatiis inter famam & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem ſtatim cum viliori pallio etiam Philoſophiam excuſſit. Abdolonimus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere ſuis manibus aſſuetus, cum deſtinaretur ad Sidoniorum regnum, optavit, ut qua modeſtia inopiam tulerat, ea ſceptrum pari poſſet. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos ſimplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPUT XIII.

Diverſos affectus eſſe, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rurſus *Regum qui ſucceſſionis jure, & eorum qui ſuffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratioſi ſunt, ingenio.*

POpuli qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine ſervitutis abhorreant, tamen ſinceram libertatem non habent. Magiſtratibus enim opus eſt, quibus ipſi ſe tradant, vim publicam, quam toti

toti genti ineſſe gloriantur, in pauciſſim
minibus adoraturi. Adeo illic etiam,
mnes regnare exiſtimes, magna pars ſerv
cana rerum lege ita nexus & ſeriem u
diſpenſante; ut, ad divinitatis imagine
nius capitis nervis multa membra temp
tur. Paulo illuſtrius in Optimatum in
elucet hæc dominandi vis, utique pau
mans; maxime autem in regno, ubi
unus poteſt. Illa autem potentiæ magn
cui Numen arcana vi mortales ſubeſſe
ravit, non in illorum gratiam qui ad ho
gium legerentur, inſtituta eſt, ſed in
qui parerent. Itaque vel Regum libid
voluptatem & ambitum ſuæ dignitati
tatem corrumpente, vel ignoratione
ſua commoda non ſemper capientis, R
nomen ſæpe in variis regionibus ingent
everſum eſt, ac deinde reſtitutum. Reſ
cæ, quotquot olim viguerunt, primu
ges habuere; quibus expulſis, & per v
bertatis imperitiam, devotis, ſucceſſit a
cæ popularitatis imperium, aut permiſſ
ceribus potentia, id eſt, multiplex, p
co quod expulerant, regnum. Ac ut me
quæ violentia de naturali ſede dimovit
niſi per violentiam in articulos ſuos re
ita provinciæ, quæ hoc modo ab optir
nere gubernationis diverterant, prius e
multis cladibus expiarunt, quam an
& à ſe projectæ, rectitudini redderētur.
pe in illis Rebuſpublicis cives multo a
provecti, ſive armis ſuum nomen in

fecerant, ſive plebis errore nimis amplis aut diuturnis magiſtratibus aſſueverant, ſæpe occupatæ Reipublicæ vires ad ſe traxere, Regeſque ſe dixere. Sed neceſſaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, ſcelere quæſitum imperium adeo fædaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde ſentirent, nomenque Tyranni, quod olim inſigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inſpecturus, quos Regibus Fortuna ſui faſtigii ſuſpirat, non ſub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diverſæ ad idem faſtigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: ſeque longe aliis conſiliis regere ſolent; qui novas habenas in rudem adhuc ejuſmodi imperii populum moliuntur, quam qui jam aſſuefactis gentibus, tuto, & per ipſarum vota regnant. Rurſus alius ſenſus eſt hominis ſceptrum per ſuffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatiſque fit, & ipſo nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec conſtantia populorum nec adhuc vetuſtate inolita, Principes ſuſpicionibus aſſidue perurunt. Adulari illi ultimæ ſorti, timere Magnates, maxime cum timeri ſe putant: reputare aſſidue, nondum conſtitutas res ſub ipſo Fortunæ motu poſſe quam condi tam facile everti! Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas provexit, ſed & quibus inſuetæ regio nomini, atq;

toti genti ineſſe gloriantur, in pauciſſimis h
minibus adoraturi. Adeo illic etiam, ubi
mnes regnare exiſtimes, magna pars ſervit;
cana rerum lege ita nexus & ſeriem unive
diſpenſante ; ut, ad divinitatis imaginem,
nius capitis nervis multa membra tempere
tur. Paulo illuſtrius in Optimatum impe
elucet hæc dominandi vis, utique paucos
mans; maxime autem in regno, ubi om
unus poteſt. Illa autem potentiæ magnitud
cui Numen arcana vi mortales ſubeſſe imp
ravit, non in illorum gratiam qui ad hoc fa
gium legerentur, inſtituta eſt, ſed in eoru
qui parerent. Itaque vel Regum libidine
voluptatem & ambitum ſuæ dignitatis ut
tatem corrumpente, vel ignoratione pop
ſua commoda non ſemper capientis, Regi
nomen ſæpe in variis regionibus ingenti cla
everſum eſt, ac deinde reſtitutum. Reſpub
cæ, quotquot olim viguerunt, primum R
ges habuere ; quibus expulſis, & per veræ
bertatis imperitiam, devotis, ſucceſſit aut c
cæ popularitatis imperium, aut permiſſa P
ceribus potentia, id eſt, multiplex, pro u
co quod expulerant, regnum. Ac ut memb
quæ violentia de naturali ſede dimovit, n
niſi per violentiam in articulos ſuos redeu
ita provinciæ, quæ hoc modo ab optimo
nere gubernationis diverterant, prius erron
multis cladibus expiarunt, quam antiq
& à ſe projectæ, rectitudini redderētur. Qu
pe in illis Rebuſpublicis cives multo amb
provecti, ſive armis ſuum nomen inclyt

Digitized by Google

fecerant, ſive plebis errore nimis amplis aut diuturnis magiſtratibus aſſueverant, ſæpe occupatæ Reipublicæ vires ad ſe traxere, Regeſque ſe dixere. Sed neceſſaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, ſcelere quæſitum imperium adeo fædaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde ſentirent, nomenque Tyranni, quod olim inſigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inſpecturus, quos Regibus Fortuna ſui faſtigii ſuſpirat, non ſub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diverſæ ad idem faſtigium viæ non unam omnibus mentem injiciunt: ſeque longe aliis conſiliis regere ſolent; qui novas habenas in rudem adhuc ejuſmodi imperii populum moliuntur, quam qui jam aſſuefactis gentibus, tuto, & per ipſarum vota regnant. Ruiſus alius ſenſus eſt hominis ſceptrum per ſuffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatiſque fit, & ipſo nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec conſtantia populorum nec adhuc vetuſtate inolita, Principes ſuſpicionibus aſſidue perurunt. Adulari illi ultimæ ſorti, timere Magnates, maxime cum timeri ſe putant: reputare aſſidue, nondum conſtitutas res ſub ipſo Fortunæ motu poſſe quam condi tam facile everti! Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatæ tyrannidis nefas provexit, ſed & quibus inſuetæ regio nomini, atq;

Digitized by Google

imperio, gentes bono jure traduntur. Ae
tamen in Tyrannos hic pavor; quod ſive Re
publicam oppreſſerint, vindices libertatis
ptimates timeant, (quos antea ſibi pares æ
ſervire non dubitant) ſive in regnum inva
rint, iis expulſis quibus illud debebatur, po
lum in veteres dominos pronum, aſſiduæ
gitationis moleſtia ſibi fingant. Itaque
amicis ſatis fidi ſunt, quod, ad notitiam co
ſiliorum admoti, ſciant quoque, à quo la
re ſua tyrannis peti poſſit, & lædi; & fid
in nemine expectant, quam ipſi violarint.
lam tamen, & ex compoſito, ſubornata be
volentiæ materia, integritatis famam, an
riſque in Rempublicam ambiunt. In eger
liberalitatis effuſæ. Ultores vitiorum quor
ipſi exemplum fecerant; legum denique op
marum, onerumque publicorum, ad civi
tum ornamenta, vel auctores, vel vindic
Ita præſentem invidiam, & apud poſteros
famiam, amolituri. Hoc modo Tyrann
ut plurimum ſortis ſuæ, non ingenii, vi
peccat, aut neceſſitate probus eſt. Illius
nimus, immodice auſterus; & blandus
tuitus, erectus ad omnia, præſertim quæ f
midat; ſinceræ voluptatis ignarus, cujus
diducitur; vano decore atroces moleſtias p
mulcens, velut fuco, & ipſe ſibi impone
At juſtus Rex, ſeu comitiis, ſeu ſorte naſc
di, admotus imperio, ipſa majeſtatis co
ſcientia elatus, minus in ignobiles metus,
ſceleſta remedia, demitti conſuevit: etiar
turbulentum forte tempus, & populi nan
ſci

Digitized by Google

ſcitur inſaniam, cæteraque quæ Tyrannus ſemper timet. Et hi quidem qui ſuffragio debent fortunam Principatus in ſua familia non hæſuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos poſterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui ſuum jam à majoribus regnũ etiam nepotibus adornant. Itaque illas curas, quæ populo debentur, privatis ſuorum affectibus impendunt excuſabili pietate, modo partita mens ſe utrimque reſpiciat, ita cognationis memor, ne obliviſcantur & regni. Quod ſi aliquem forte ex ſuis ſpe votiſque in ſucceſſionem regni deſtinant, tunc pretio & adulatione emenda ſuffragia, tunc omittenda vis, & veluti ſupercilium majeſtatis. Ita ſerviet per occultam ſolicitudinem animus, iis ipſis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has ſuæ familiæ curas ſæpe periit abſumpta eorum ſedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant; Nonnunquam & in pejora rapti ſuos mores corruperunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum ſcilicet quos iniquos ante experti ſint, quorum prona ad regnum ſuffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia, & ſeipſam nondum capiens, in ultionem intumeſcit.

Quod ſi nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum ſolicitat magna ac memorabilia audendi cupiditas; ut per ingentes illas res ſibi ſuiſque temporibus apud poſteros nobilitatem dent. Tam hi autem

Digitized by Google

impetus incommodi publicis rebus, quar
tiles eſſe poſſunt. Nam ut in pomis bacciſ
coacta, & præter aſſueti temporis legem
turitas, inſolentia quidem rei jucunda eſt;
terum ipſæ arbores, medicamine, aut ad
to æſtu præcipientes maturitatis tempus,
edito ſpectaculo marceſcunt: ita publici
bus, & præſertim gravioribus quidam ordo
ctus eſt, quem qui pervertunt, ſalutem prov
ciarum videntur enecare. Nihilominus Re
qui per comitia id nomen adepti ſunt, c
æterni nominis ambitione flagrant; aut
mere externam militiam, aut intra patriæ
ſcera novas res eſſe molitos omni ætati c
ſpexeris: ex ſua audacia, & periculis ſuor
famam comparaturos, forte etiam æſtimar
Pauci cum Polonorum Rege, Stephano I
torio, quid agant, non ex ſe, ſed ex ſalute
triæ metiuntur. Extat ſententia illius, eff
ad tanti animi imaginem: Efficiam vero
cebat, ut intelligat Orbis quam præſtet
ſuæ virtutis merito in tantum faſtigium à
lentibus provectus, iis Regibus quos inv
populis jus ſucceſſionis obtrudit.

Reges autem, in quos veriſſime hoc ſu
majeſtatis nomen cadit, perpetuam pote
quam à parentibus acceperunt in ſtirp
tranſmiſſuri, jam non ſuffragiis populor
obnoxii à quibus olim omnia habuere, lo
alio genio videntur ad regnandum inſt
ti. Sed hanc mentem illorum, ſe ipſam
Numini debentem, explorate, fortaſſis ſa
legæ ſapientiæ eſſet, neq; fas nobis depreh

Digitized by Google

dere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curioſi, an ſit utilius Reges à puero in ſceptra venire; & huic magnitudini aſſueſcere, tanquam ſimul ſecum natæ, quam ſub paterno cognatove imperio adoleſcere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros: Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obſequium, frangat mollitie Regum animos tam ſecuta poteſtate luxuriantes: an potius ille amor civibus Regem, veluti patremfamilias cariſſimorum domeſticorum officiis conciliet: Denique ſi averſis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum poſt victoriam Princeps odio contemptuque graſſaturus videatur; an vero experta pericula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alternam placendi ſolitudinem deductura ſint: Utrinque argumenta exemplaque non deerunt, quæ (per viciſſitudines mortalium rerum) quamquam ſub iiſdem ſæpe cauſis non eoſdem tamen exitus ſortita ſunt.

Sed fruſtra eſt hæc Numinis conſilia explorare. Sit à curioſis cogitationibus intactum Regum culmen, ac, ut arcana in ſacris vetuſtatis, non niſi ad adorationem ſuſpiciatur. Nam optare bonos Principes pietas eſt, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipſi ſe regant, quam ducentibus fatis permittant, (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa conſtituunt) omnis ars atque pruden-

tia inſpicientium in eorum genium, & de
conjicientium, ſæpiſſime fallit.

Primus ab hoc ſummo faſtigio gradus
Optimatum, tam horum in quos diviſis
gni curis Principes acquieſcunt, quam eor
qui ſumma dulcique amicitia eorumdem Pr
cipum animis inhærent. Per utroſque, ve
ti oſtia fluminum ad ingens pelagus pertin
tia, vota civium ſpeſque feruntur. At ipſi
verſis rationibus ad magna producti, ne iiſd
quidem ſtudiis nituntur. Illis igitur qui fl
ætatis, vel generis ſorte, aut vivendi diſcer
que comitate, ſe eximie Principibus comm
darunt, inſtitutus ad placendum animus
ſolet; quem ſcilicet propriis affectibus
gatum, domini ingenio comparant. Mir
quidem, artiſque pleniſſimum hoc genus
vitutis, vilem demiſſumque animum int
dum adumbrans, nunc procax liberumque
genium. Interdum voluptatem conſect
jocis ludiſque incumbere, fœcundiſſimi lal
ris inſtar eſt. Etiam ſupercilio in domi
uti, & pene regnare (modica tamen nec lo
ga contumacia) Principes haud raro accen
quam amare volentes tam amari. Qui
Proceres in tam altum lubricumque produ
ſi Dominum mollis animi eſſe cognoveri
nec earumdem voluptatum conſuetudin
ferentis, parce ſuos aſpectus, jocoſque,
quicquid in ipſis illi placet, indulgent;
diſpenſante prudentia, ut amor ſæpe, &
intervalla, incitatus, nec faſtidium ſui faci
nec torpore aut oblivione deleatur. Quo
Pr

Digitized by Google

Princeps facilis quidem ſit in diverſos affectus amicoſque tranſire, ſed quocumque ſe applicet, ut brevi, ita cæca & vehementi amicitia incumbat; qui ab eo amantur, memores inundari ſe altiſſimo æſtu, ſed in ſuum Oceanum ſtata mutatione redituro, quam avidiſſimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim laſſare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam, niſi tempeſtiva celeritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno conſeneſcit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perditi, illi ſuavitati, qua ad amandum impelluntur, conſilium quoque addunt. Nam hæc vera, &, ſi mereris, perpetua benevolentia, ut nunquã omnia, ita ſemper aliquid poterit; nec tam ſpolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu, ſcilicet in proventum reditura. Igitur ejuſmodi Dominis gratioſi Optimates dare ſe totos ſolent, nec unquam in amando majeſtatem dediſcentes mitigare obſequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde uſurpare; ſæpius meminiſſe, hos eſſe Principes, quam ſe amicos. Iis autem ut eſt prima & aſſidua cura, locum quem propitiis gratiis obtinuerunt ſemper inſiſtere; ita proxima ſolicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magiſtratus; Ut, ſi à tanto apice excidant, ſaltem felix priſtinæ potentiæ monumentum ad reliquæ vitæ ſecuritatem duret. Qui verò vel ſuorũ immemores, vel Fortunæ confiſi, illas opes, & tam ſplendidæ amicitiæ

quæſtum nihil parcente luxu aut incuria ce
ſumunt, digniſſimos putes qui intempeſtivu
tandem ludum, egena ſenectute, inutili p
nitentia damnent.

Eſt & cautio Proceribus illis ingens, & q
ſæpe negligentes pervertit; non ſe Domi
anteferre, in rebus utique quibus ipſe excel
re aut credit, aut contendit. Subtilitatis gl
riam amat, eloquentiæ, fortitudinis, vena
cæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur co
cedere etiam qui ſentit ſe victorem: ne Pri
ceps in æmulationem exardeat, quæ ami
tiam extinguere ſolet, & præterea pervica
bus odiis fœde ſævire. Sæpe enim non le
modeſtaque ambitione, ac nec pro materi
occupatus Principum animus, ejuſmodi gl
riæ cupiditatibus incumbit, doletque à palm
excidere. Nec eſt aliud, quo certius ſibi dom
norum animos purpurati iſti parent, quam
eos mirari aſſimulent; ſed cum arte, & qu
fidem inveniat. Non enim iiſdem adulatio
nibus omnes patent. Ut quiſque Principum
aut ſibi maxime virtutis eſt conſcius, aut va
na credulitate elatus, potiſſimum iis blandi
mentis decipi amat, aut poteſt; tot omnium
votis ad placendum laudandumque coëunti
bus, expugnantibuſque verecundiam de ſ
magna credendi. Nec minor ars extorquen
dæ benevolentiæ, eſt amoris ſimulatio, qua
dam Venere inſinuante officioſam gratiam
& pares affectus repoſcente. Adhuc vivit
adhuc tantæ Fortunæ præmiis incumbit, qu
incipientem domini caritatem ejuſmodi caſi
feli-

Digitized by Google

feliciſſime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapſus, afflicto latere, febriculæ horrore tentabatur: ipſe triſti perculſoque, ut videbatur, vultu, tota nocte inſomnis aſtitit. Sive ars, ſive pietas fuit, ita domini animum permulſit, ut nemo deinde gratioſior haberetur.

Nec dixeris ejuſmodi felicitatis arbitrium (qua tot veluti rivalibus ſummas illas amicitias ambientibus, pauci quidam ſuis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa ſua ſponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate deſtituti de tanto faſtigio ſolent excidere: Ut quidem Fortunæ interdum eſt, ad hæc culmina quos placet ſubvehere: plerumque autem prudentiæ, in ea felicitate poſitos poſſe ſervare. Ideo autem formidoloſior res eſt hoc gradu prolabi, quia ad tantæ amicitiæ ſacramentum admiſſi, vix poſſint ab eo veſtigio niſi in odium, aut certe faſtidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor ſolet, quam contrariis affectibus marceſcere.

Hi verò Optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reipublicæ procurat, quibus externas res, atque civiles credens, in arcanis conſiliis potiſſimum fidem habet, dignitatis ſuæ nervos longe ſolent in alios concentus temperare: ſcilicet ad ſe ſic trahere, ac propemodum ſuas facere, altas illas, & ſalutis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam ſuis officiis deinde Reſpublica. Hoc autem aſſequuntur, aſſiduo in hæc negotia

H 5 ſtudio,

Digitized by Google

ſtudio, cæterorumque, ac nonnunquam ipſorum Principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione, quam maximè poſſunt, excluſis. Nam tunc quidem tutiſſime omnia poſſunt, cum Principes ſuarum rerum ignoratione & credulitate in ipſos laborant. Sed ignari ſuæ famæ veras voces non ſæpius quam ipſi Reges exaudiunt. Non peculatus, non ſuperbiæ invidiam, non cætera facinora, ſi quorum infamia graves ſunt, licet publica indignatione jactata, ante de ſuis penetralibus emanaſſe cognoſcunt, quam ipſo pondere obruti, ſimul ſe eſſe inviſos, & caſtigari intelligant. Vultus ipſis ut plurimum ad gravitatem compoſiti; non promiſcui acceſſus, brevia alloquia, tædiique aut majeſtatis ſpecie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confuſos, nec marcentes ſuperbia vultus ſervant: digni hi quidem laude; ſed nec cæteri accuſandi, qui mores ex dignitate inſtituunt, & fortunæ ſuæ accedunt. Quippe neceſſaria quoque interdum eſt ſublimis hæc majeſtas, & de populi commercio excedens, in illis utique hominib⁹ per quos Reges præcipua ſuæ poteſtatis momenta exequuntur: cum maxime hæc aditus loquendique ambitioſa difficultas reverentiã conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere aſſueti aut ſpernere. Sed & illa ſtrictæ frontis aſperitas, ſive faſtus eſt, ſive juſtæ potentiæ indicium, indulgeri facillime illis poteſt, qui in tot curarum præmium hoc honoris potiſſimum ac reverentiæ ſpecimen habent. Etiã perpetua negotiorũ ſerie & faſtidio

attri-

attriti, non utiq; poſſunt eoſdem ſemper vultus, nil mutata aut afflicta ſerenitate, obtinere.

Quid, ſi illa potentia, ſimulque juvandi ac fallendi ſolertia, in impias mentes inciderit, ac dum ſe ſuaque reſpiciunt, publicæ interim ſalutis oblitas? tunc, licet in ſuis flagitiis virtutē ſolertiſſime adumbrent, tanquam rei domeſticæ negligentes, & unum Principem, remque communem, videantur reſpicere: interim autem negotia eo flectant, unde potiſſimum ſuæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit? Si impeditis Principis rebus plurimum poſſunt, dum eas omni diligentia videntur exſolvere, novis nodis colligabunt, & veluti ſuperfuſa caligine imbuent. Quod ſi in placida utcunque Republica ſecurius regnant, tunc etiam neceſſario oderint motus, ſinentque ſui temporis pacem in occulta malorum ſemina adoleſcere, & nepotes fortaſſe perditura. Quæ denique Reges ſuffragiis ad ſceptrum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent: ſubita utrimque potentia, nec ut plurimum in ſobolem tranſitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immenſa potentia tam facile tantoque præmio, ſi vellent, peccaturi, tenere veſtigium tamen poſſunt, rectæque virtutis meminiſſe? quales in generis humani ſubſidium aliquot omni ævo ad hanc orcheſtram ſubvehuntur, in ſe rigidi, candidaque & innocente gloria omnē ambitum Reipublicæ donantes: Sed nec ejuſmodi viros illa probitas ab invidia præſtare tutos ſolet. Nam ab ipſo dignitatū lubrico (cui

Digitized by Google

dumtaxat pauci ſatis fortes inſiſtunt) vitioque ſociorum, ſæpe eorum virtus infeſta eſt: Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire, in quam poteſt meritiſſimo ſæpe indicio, nunquam autem ſine ſuſpicione, graſſari.

Fructus porro tam ambitioſæ dignitatis eximius, quod tuti, & extra teli jactum poſiti, cæterorum in ſe invidiam contemplantur, iis quoque ad ſe colendum coactis, quos ſciunt non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem celante, imaginem benevolentiæ extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in ſolam felicitatem exerta, neſcio quo ſenſu ambitioſæ voluptatis ſolet hos ipſos quos petit permulcere: Quippe eos magnitudinis ſuæ admonens, & humilitatis cæterorum.

Eſt & eorum alia, ſed multo præſtantior, in gerenda Republica prærogativa, poſſe magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris anguſtia aut aliæ difficultates premunt, propitiam manum dare, & veluti adeſſe Naturæ imploranti. Quod ut illi facere eſt decorum, ita nec impune poſſunt omittere, ſcilicet vel tacita indignatione bonorum caſtigati, vel aſſidua exprobrantis virtutis imagine apud ſe hanc culpam luentes: Cum enim hoc ipſo artc lli meruerint, quod aut ſint, aut credantur, primæ illius & prudentis induſtriæ viri; quid morantur ſuam ſortem agnoſcere, & ingenii ſimilitudine junctos cognata caritate com-

complecti? Nec ignorant qui ii ſint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, niſi cæcitate damnati ſint, ſui generis conſortes & vident & agnoſcunt; ita animi caligine exuti, in ingentis judicii felicitatẽ diffuſi, ſuæ ſublimitatis ſocios non dubia contẽplatione deprehendunt. At nec dicant ſe multitudine hujuſmodi ingeniorum premi. Iis omnibus neq; ſe, neq; rempublicã ſufficere poſſe. Bene conſultũ generi humano, ſi tanta præſtantiũ animorum meſſis eſſet, ut, diſtributis inter illos rerumpublicarum negotiis, ſupereſſent adhuc vacui aliquot ſuperfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius cum felicitate hominum actum; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuicumque incubuerit, excultum diſciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, ſeipſos quidem primum, quaſi illius genii participes, cõmendant, tum Reipublicæ nervos addunt, nũquam pulcrius quam à ſapientibus gubernatæ. Sane ut artium, quæcumque eminent, famã, multitudo artificum, & imperitia ſæpe afflixit, pleriſque ad ea, quæ promittunt, rudibus, ſed vanum modo nomen quo commendentur quærentibus: Ita ſapientiæ gloriam, atque ſcientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Muſis aut prudentia loquuti, corruperunt. Sed incumbit ſummis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere:

veram autem induſtriam, imperitorum præjudicio non obrutam, à juſtiſſimis præmiis non arcere.

CAPUT XIV.

De ſtudiis Aulicorum. De diverſis generibus & affectibus egenorum; itemque divitum.

PRæter hæc duo genera Optimatum, jam propitia Fortuna felicium, ingens eſt in Regiis multitudo; novi atque patricii, omnis cenſus ætatiſque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæ quidem Principum domus, licet ad ſpeciem publicæ hilaritatis luxuſque compoſitæ, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem ludi venatico ſudore confuſæ: plenæ honoribus, omni veſtimentorum pompa & epularum ſpectabiles: ſingulis, qui in iis agunt, magnificentiæ ſpecie adornatis, & plerumque ſuam ſortem ſupergreſſa luxurie: Tamen diligentius intuenti videbuntur nundinarum inſtar eſſe, ubi homines laborioſiſſimũ negociationis genus exerceant. Quot artibus quotque moleſtiis conſtet hæc vita, quot curas ſimulatio miſerrimæ frontis obducat, ne ii quidem ſatis dixerint, qui diu ſuos ambitus illis malis luerunt. Neque ullus in hoc freto portum meretur, niſi qui adeo intelligat ſibi curam laboremque aſſiduum eſſe debere, ut hæc ipſa, quæ in ejuſmodi vita (ut ſolet) molli jucunditate blandiuntur, in ſeveros uſus flectat, & ſemper in illis

illis deliciis inveniat induſtriæ curarumque materiam. Nam ut acerrimus quiſque labor ſæpe ad oblectationis dulcedinem manſueſcit; (ut cum immodica venatio , aut ſtudia plus juſto pervigilia, acrem animum , nec habenas ſcientem , delectant :) ita ludus etiam omnis poteſt ſeveriori intentione temperari,ut divertat in juſti laboris gravitatem.Igitur illa remiſſio atque otia , quibus aularum luxus vibrat, non tenent eorum prudentiã , qui minus egeſtatem ambitumve expleverunt , ne,inter hæc fugitivæ felicitatis ſimulacra, obliviſcantur,ſe felices nondum eſſe , omittantque Fortunam, quæ ut plurimum non ſe tradit , niſi in mercedem impigræ fortiſque diligentiæ.

Quæris itaque , quo vultu aut quo more illas Seirenes excipiant , ne vel auditæ noceant, vel ſi ab iis ruſtice contemnantur , hos proſcribant tanquam intempeſtive Philoſophos: Nõ opus eſt truci vultu , barbariſque præceptis. Si ejus conditionis ſunt, ætatis , habitus , ut per has pompas & lepiditatis nomina felicius credant emergere , tunc arte hanc magnificentiæ ſpeciem adgubernant , quærantque comitatis publicam famam , ad illum quoque luxũ ſuam larvam inflectunt qui potiſſimũ Principi placet. Sed nec egeſtis patrimoniis longæ ſpei miſerias emere debent,nec frangere animũ lenocinio tam lubrici motus, & voluptates imitantis ; qui inter hæc aſſidue monendus eſt , ſe venationi non prædæ incumbere. Cæteri autẽ qui ad hanc deliciarũ ſpeciẽ non eadẽ fortuna invitantur,(ſeu corpore ſeu morib⁹,aut generis ſorte,

Digitized by Google

ſorte, ad eam incommodis) illo errore ſe capi non ſinunt, qui ſæpe incautis perſuaſit, non poſſe fortes eſſe, aut in Aulæ cultoribus numerari, niſi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem otioſæ voluptatis luxuriem. Sciũt, alios & ſecuriores aditus illic ad opes honoreſque per ingenioſam virtutem aperiri. Quippe conſciis hominibus ſuæ ſortis, ac indolis, eique abſque fuco aut ſuperbia obſequentibus, multo certiorem apud Principes reverentiam eſſe, quam ambitioſe effingentibus mores, quos ſuo cenſui corporive Fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentes tenent, ut, qui ad iſtas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti ſunt, his utantur, non fruantur: quos verò Fortuna tam luxurioſo ſumptui non damnavit, has, ſi placet, ad ſobriam voluptatem delibent, ſed veluti in requiem curarum graviorum, magiſque ut ſpectent, quam ut ipſi impleant ſcenam: his denique quibus jam facta res, ſive ſua ſedulitate, ſive majorum, fas eſt conſectari pares illas ſuo faſtigio voluptates.

Neque mirum, ſi hic ad magna ſint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava & ſe unam contemplans luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in regiis ducitur, neceſſaria eſſe ſoleat vigil quædam nihilque omittens ſedulitas. Nam ut plantas arboreſque exigua ſemina concipiunt, & modico ſaltu ingentes fluvios emetimur in fontibus: ita ſæpe ad felicitatis incrementum in Aulis ſufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime

latcant,

lateant, ludo aut odio intentos, Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertranſiens, & ad ſedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle ſe cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad militaris ſcientiæ faſtigium, velut aliquo vaticinio, deſtinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio ſibi paratos acerrima diligentia ſervare, naſcentiſque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo ſæpe levi, ſubiroque ſuſurro, admonemur commodi venti, qui, ſi audiamus, navem impellat ad vota ſupra ſpem ac penè invidiam ſublimia. Illos juvit viro illuſtri occurriſſe per ſoluta & incurioſa gaudia diffuſo, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut ſententiam aut jocum tempori inveniſſe: indicium fortitudinis vel induſtriæ temere elapſum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis ſæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Eſt igitur in dignis hominibus, qui Regiam propitiis fatis colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis ſpei, ſed compoſitus, ſemperque in Fortunam intuens, ne incurioſos effugiat, ſi quid illa etiam perplexe annuerit. Sed nec expectant in otio, donec ultro illa felicitatis ſemina occurrant. Magnis artibus juvant fortunæ favere volentis induſtriam: quarum fortaſſe præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex iis, quos

Prin-

Princeps ad gratiam primæ familiaritatis admoverit. Nā & illa ſuccreſcendi ratio apertiori invidiæ eſt ſubducta, & ſæpiſſime regni opes minus Regis quam ſuorum amicorum beneficium fiunt. Sed ſit ille cui ſe addicunt ejuſmodi qui clientes publicis commodis poſſit attollere. Privatas enim opes neque volent purpurati effundere; nec, ſi velint, tanti ex illis rivulis æſtus exudent, quanti ex ipſorū Principū mari:

Ex his illum, quem ſibi propitiaverint, nolint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam ei graves ſint vel ipſo conſpectu, quaſi novam ſubinde per preces moleſtiam allaturi; aut temere, & in exiguis rebus favore conſumpto multum ipſi debeant (utpote ad preces innućti) parumque Fortunæ. In fabulis quoque videmus illius prudentiæ expreſſam imaginem. Neptunus Theſeo filio tria optare indulſerat: ſanxeratque ſumma religione deorum in iis compotem voti fore. At ille bis experta jam numinis fide, cum reſtaret ultimum munus, adeo non prodegit certum nec rediturum beneficium, ut inter Plutonis vincula, cæſoque Pirithoo, non invocaret Patrem ad promiſſæ opis officium, timeretque (quaſi aliquid ulterius morte eſſet) tanto pretio ſalutē redimere.

Eſt & alius in Regiis labor multa utilitate ſpectabilis: verſatilem animum in diverſa componere; & motus affectuſque, quicumque juvabunt, ſaltem in ſpeciem, induere poſſe: quod vix tamen commode ullus unquā perfecerit, abſque ſedula auſteraque diligentia, aut ſummo in ſuas cupiditates imperio. Ea arte multis homi-

hominibus parta res, atque decus: ſive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; ſive in Principum familiis, ubi non modo ſimulatio ad eorum ſtudia flectenda eſt, ſed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt: quos ſæpe varios ingenio diverſis obſequiis mitigabis.

Hæc & ſimilia anxiæ diligentiæ ſtudia ſunt illorum quos ſpes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis; ceterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cæcitatis malo juventus inconſulta aſpernatur, & ſæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modeſtia luxurioſo & mox egeno ambitu divertit. Illis pulcrum ipſum Regiæ nomen, & in proceribus numerari credo, maxime quia hæc prima libertas eſt à ſcholis aut magiſtrorum ſupercilio exeuntium; neque deſunt, qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod ſi illos perfunctorio Principis nutu, aut verborũ comitate, beari contigerit, tunc vero ſolutis ſuperbo gaudio articulis pene labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ teſtes habuerint, vix ſe tenentibus oculis perluſtrare. Sed maxime laſciviæ ludorumq; famã amant, quaſi in nobilitatis, & quidẽ jam virilis, indiciũ. Nec pro ſua ſe fortuna, ſed ex Magnatũ ſumptu, tegunt. Ita curſum ſupra ſe euntiũ æmulati, nec veſtigiis tantis pares exhauſto ſpiritu deficiũt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni queſtus in Principes ab his ipſis qui peccarunt: quaſi ſuorum omnium ingeniis ſapientiam poſſint infundere, debeatve ſacrũ ærarium, & per hoc

Reſ-

Reſpublica, tantæ libidinantium inſaniæ pœnas date. Sunt non in Regiis modo, ſed in omni genere vitæ, diverſa quam divitum tam egenorum ingenia: Egenos autem putem, non modo quos inopia ad veſtium ciborumque miſerabiles curas adegerit, ſed quibuſcumque opes deſunt ad illam quam inſtiterint vitam, & à cujus claritate, niſi pudenda confeſſione paupertatis, non poſſint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate ſuæ ſortis, quam excuſare aut tegere eã, malunt. Ita magno calamitatis ſolatio, palam poſſint fortunã objurgare, fugiuntque majus inopia malum, ſimulare divitias. Etiam aſſueſcere incommodis ſuis poſſunt, profeſſique laboribus remediũ quærere in ægritudinem quam non tegunt. Et hi quidem ſunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egeſtatem erubeſcere jure poſſint: Vel (quod vitiis penè annumerem) iniquitate Fortunæ velut verbere domiti, nec ſpirare altius auſi: Vel denique pulcro rerum humanarum contemptu; nequaquam eam ſortem indignati, in quam à fatis collocantur, & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Eſt aliud egentium genus contumaci Spartanaque patientia ictus Fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curiſque divulſos, læti vultus imagine obducunt; viſi quoque ſibi felices, ſi hoc aliis videantur. Ita ad ſuarum miſeriarum ſilentiũ obſtinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica ſoliciti fama, nec de domeſticorum voce ſecuri, quibus hæc privata

vul-

vulnera magis patent, & interdum ferenda ſunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident,& certa (quod interdum ad obſeſſarum urbium pertinaciam ſat eſt) auxilia, ubi aliquamdiu paupertatem ficta hilaritate contexerint, non modo non ſimulandi ſuperbiæ, ſed ingentis virtutis conſcii, dignique ſunt in quorum auxilium felicitas feſtinet. Hi vero qui in ſua paupertate, perpetui ſupplicii imaginem quidem vident, vix aliqua expectatione Fortunæ ſpem ſaltem ſubvehente, poſſunt tamen in hunc modum ſuas opes diſpenſare, ut inter domeſtica mala ſemper ad hanc publicam divitiarum larvam ſufficiant, miſeratione prorſus digni, illum ambitum, quem tot anguſtiis emunt, certe abſque invidia habent. Sunt denique, quos, tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanem & ſuis rebus imparem magnificentiam, tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis ſupplicium ſubeſt, & amentia ſua dignum, neque eſt alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confeſſione ruatum fortunarum, quas dum ſumptu non diu ſuffecturo vis à populo ſummas credi, in perpetuum ſic affligis, ne vel poſſint in mediocribus deinde conſiſtere: Hic Magnatum juvenumque præcipue error eſt, in paternas ſuccedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & neſcientibus frugalitatem, vel ſupra rem fortunamque majorum ex profuſis divitiis quærentium famam.

His

Iis animus longa tabe inquietus, & ſæpe ab ea quam præfert, magnitudine excidens; quippe vix illa humilitas, ac nonnunquam fraudis genus, in quod non ſe ſecreto dimiſerint; ſi inde intercipi nummi poſſint, quos poſtea publice per turbinem inconſultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculoſius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni pretio redimentibus inopiæ moram, quam anxia, ſed pœnitentiam abnuente, ſui erroris notitia ſemper expectant.

Nec pauciora ſunt in opulentorum ſorte quam egenorum diſcrimina. Quidam ſcilicet in cumulatas à majoribus opes naſcuntur. Senſim alios divitiæ attollunt, docentque paulatim eſſe felices. Horum utrique nec ſe mirari ſolent, nec immodice exultare, ſcilicet per ipſam conſuetudinem penè fracto quotidianæ lætitiæ ſenſu, quæ & nunquam nimia eſt, ubi per gradus expirat & aſſurgit. Sunt denique qui repente prodigentis felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cœlum è terra emetiti. Et hi, inaſſueta dulcedine ſui quoque obliti, deducuntur in ſuperbum ſortis illius de qua exiere contemtum.

Nuper fuit ut ejuſmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & viſa res quæ referatur digna, quoniam ex unius pictura plurimorum imagines poſſunt effingi.

Adoleſcentes duos earumdem Scholarum commercium non vulgari neceſſitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ Scholæ, amoriſque exor-

exordium. Exactis temporibus quæ in ejuſmodi ætate literis dantur, receſſit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatẽ amicitiæ cum Cœpione compoſitis. Nec virilia deinde ſtudia huic adoleſcentiæ animum mutaverant. Crebris literis, invicemque arcana prodentibus, veteris amicitiæ conſuetudinem alebant. Interim Cæpionem inopinata hæreditas in altiorem extulit ſortem. Et Mella in Cœpionis patriam quibuſdam negotiis vocatus eſt. Quem ut Cœpio adventaſſe audivit, non tam amicitiæ memor, ſed teſtem felicitatis habiturus, haud mora viſere properavit. Mellæ ſincerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus à Fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque ſalvere multum jubet, & cætera quæ poſt lõgi temporis abſentiã primo impetu amici meminerunt. At Cœpio tardos oculos graviter adgubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compoſiti oris formam, penè occepit modulari. Invitatus in triclinium ſuccedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus ſolet, utcumq; anguſti gradꝰ ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcerẽ me an thalamum rapis? Offenderat Mellam tam contumax majeſtas Cœpionis, ſed ne ex adverſo quoque peccaret, ſe in conducto habitare reſpondit: Limen, gradus, triclinia, advenis tã toleranda locari, quæ utenda. In cubiculũ pervenerant, cum Cœpio in lectũ negligenter procubuit, frontemq; permulcens, iterum incommodos ædium gradus ruſtica urbanitate deriſit; elicuitque indignationem

tionem Mellæ, quam tamen (veluti Cœpioniannueret) alio riſu texit. At ille ubi cubiculi cultum circumactis oculis, tanquam perfunctoria gravitate, luſtravit, convertit ad ipſum Mellam vultus, viſiſque ocreis, Equum vero, inquit, habes, an potius equos? Iis quidem eſt pretium qui à vobis advehuntur, nec aliis pernicius fugam cervorum in nemoribus meis premo. Abnuente Mella ſibi patrios equos eſſe; quippe avectos quidem à ſe, ſed neſcio qua tabe ſub inaſſueto cœlo interiiſſe: Cur igitur, refert, ocreas geris? Mella contemptim, has ſibi in hiemem eſſe quæſitas. Hic Cœpio: Rheda autem, quam ſub primo liminis tecto vidi, ſcis cujus ſit? Cum ſuam Mella aſſereret, At tibi (ait Cœpio) negabas equos eſſe. Patrios negavi mihi eſſe, inquit Mella. Sed me putas tantæ urbis compita peditem poſſe obire? Germanicis ad rhedam equis utor. Bigæ ne, ſubjicit Cœpio, an quadrigæ rhedam hanc trahunt? Jam faſtidium indignationi acceſſerat. Sed voluit Mella in totum huic ſcenæ ſufficere. Itaque placide, ſe bigis vehi, dixit: nam quadrigas illis beatis, qualis erat Cœpiò, relinquere. Dic autem, inquit Cœpio, Regi tuo ſæpe ades? quis agri tibi modus? num habes tui juris oppidanos? Ad hæc Mella penè profeſſo riſu, nihil aliud quam ſe majorum fortunas ita regere, ne aut illis dedecori, aut exitio poſteris vivat. Iterum qui annui cenſus eſſent, importuna ſedulitate rogatus, dixit hos ſibi, & interdum amicis, ſufficere. Hinc ſe divitias potiſſimum me-

metiri. Sed cum obrui tot quæſtionibus tæderet, tandem onus reſpondendi in cupidiſſimũ Cœpionem rejecit, cœpitque rogare quot domeſticis ad familiaria obſequia uteretur, tum de equorum numero, & quâ eſſet in Aula gratioſus. Nec ille de ſe moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de ſtudiis Aulæ egit. Procerum multos ineptiſſimum genus eſſe: Hos ſe non multum operoſa calliditate tenere: alios ſuæ fortitudinis gloria capi: jam bis enim deſcendiſſe in arenam: alios gratia qua apud Principem valeret adductos, quicquid in eis eſt in amicitiæ pretium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba niſi à furioſo poſſe effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatẽ, verſo, inſtare acrius cœpit, & ſponte ruentẽ, per inſanas quæſtiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque poſt tot deliramenta in ſilentium compoſito, cum Cœpio, tanquam acri ſubeunte memoria, exclamat: At quam putas ingens eſſe ferarum deſiderium canibus meis; Nam hos vetui in ſilvam me abſente produci. Accipitres quidem jam opportune ceſſant, abeuntibus hac anni tempeſtate, & in ſucceſſionem renaſcentibus, pennis. Nec interpoſita mora, Sed jam flectit in veſperum dies, inquit; Papæ! me jam diu Principi adeſſe oportuit; habeo objurgatorem deſidiæ, quod in hoc lucis protraxerim abſentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, faſtù ad blanditiem accommodato, rogavit, fidiſſimæ amicitiæ & favere

cupienti, ſaltē ſi quid opus haberet, poſtulando ne deeſſet. Experturū beneficio, nihil pollicitationibus ſuis integrius eſſe. Hic fuit colloquii finis, quod attonitus Mella, impenſe ſubitas divitias devovit, ſi cogerent ad hunc modum inſanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum ſapientiam ſubitis muneribus Fortuna obruit, ſed & qui militares diſciplinas in præcipuam partem gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in caſtris eruditi, vel inter hos qui caſtrenſibus vitiis ipſam pacem impuunt, nihil credunt præſtantius quam timeri; fidem autem facere de ſe quoque dicentes, inſulſe arbitrantur. Inde jactionis audacia, tumorque verborum, quaſi omnium gratiam & crudelitatem à ferro ſuo impetraturus. Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraſo, inſtituti in veterum ſcenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli diſcrimina vibrantea. Sed in ſenibus præcipue, & quidem Ducibus, ſecurius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, ſed nonnunquam inconſulta vanitate errantibus.

CAPUT XV.

De Magiſtratibus. De cauſarum Patronis.

AB Aularum Principumque faſtigio ſtatim prima eſt Magiſtratuum dignitas, quibus fortu-

fortunæ litigantium ſunt commiſſæ, ſontiumque ultio, & quæ munera jam in judiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ cauſa, in varia nomina exegit. Hi plerumque, vel nihil diſſimulata emptione, in hos gradus aſcendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & ſæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque, qui Rempublicã vendant, inveniunt. Tanto, & ſæpe immodico ſumptu provectos, palam eſt ambitionis ſtudiis, aut ſpe prædæ attineri. Nam duntaxat Reipublicæ velle prodeſſe cara illa & patrimonium deſtruente ſolicitudine, non iſtius ſeculi virtus eſt; & nec forte, poſt Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob ſuam pulcritudinem colitur, ſed unaquæque ſuis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc bonorum opumve in Magiſtratibus libido facile ferri poteſt, modo cont. nti publico & veluti permiſſo more peccandi, ſinceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæterum, ut ab illo quod ineunt jugo, moderari ſubjectis gentibus poſſunt, & ſi placet, illudere: Ita niſi maturis ingeniis, & quæ non pro ſolo tribunali ſapere poſſint, cupiditates caſtigent, ne ipſi quidem ludibria aut convitia effugiunt. Sed hæc tecta, & maxime in abſentes egeſta. Palam enim adulantium verbis ſolicitantur in ſuperbiam, ſuique inanem fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu, ſed non diu duraturo, illis propitiantibus:

cum nemo in diſcrimen fortunarum vocatus, ſupplicare judicibus dubitet, & vel torvos aſperoſque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis geſtu, tanquam cibo aliquo ſatiare. Jam olim illam artem Roma monſtravit, cum reos, ſordentibus togis, neglectuque comarum viliores, judicum pedibus reverentia metuſque affunderet. Sed ejuſmodi ſupplicum cœtus, in quemcumque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conſpectum poſſunt conſiſtere, hanc timidam placendi larvam ponunt; & quas adhibuere blanditias, interdum nec modico riſu inter ſuos recenſent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Judices enim ſuccedentium clientum agminibus ſemper pleni, ſe haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant; omneſque revera ſuo faſtigio concedere arbitrantur, qui ſibi compoſita humilitate eorum animos patant. Illos judices dico, quorum ambitio noſtri ſeculi moribus & callidioris vitæ peritia deſtituta eſt; ſive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari aſſveti, hic habere cultores & decipi; ſive anguſtiis aut inanibus animis ad facilitatem facti ſint; ut pro ſe dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari riſu jactantur, ſi, tanquam ſuæ ſortis puderet, in militares animos ad ſermones erumpant, ſi in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæteraſque voluptates conſectentur, togarum & tribunalium majeſtati non conceſſas: Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt

ſnam

(nam & ſæpè ad has dignitates ſubvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infeſtum, quam cum Magiſtratus, judiceſque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipſis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra pernicies Rempublicam pejus infeſtet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent: quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Judicis animū impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita aſſuefactum, ut excuſatis ſpecie amicitiæ ſceleribus, poſtea ubicumque odium aut ſpes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro ſe auſus, quod amicis primum indulſit.

Quod ſi acriter divitiis incumbunt, ſi quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus ſub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel ſuæ cupiditati, vel amicorum ſervire. Sed eſt lentior peſtis, aut, ſi mavis, modeſta crudelitas, & jam ipſa conſuetudine excuſata, longis ſcilicet nodis impedire productas in forum ſuum cauſas, & infinito, ac veluti religioſo ordine, ad exitum ſero producere. His artibus regnum ſuum producunt in miſeros; & vaſtandos uberius miniſtris ſuis tradunt; patronoſque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miſeriis ſaginatur, perenni paſtu implent. Quis ferat & quorumdam malas artes? Judicia, quæ ipſi vendere

Digitized by Google

cum nemo in diſcrimen fortunarum vocatus, ſupplicare judicibus dubitet, & vel torvos aſperoſque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis geſtu, tanquam cibo aliquo ſatiare. Jam olim illam artem Roma monſtravit, cum reos, ſordentibus togis, neglectuque comarum viliores, judicum pedibus reverentia metuſque affunderet. Sed ejuſmodi ſupplicum cœtus, in quemcumque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conſpectum poſſunt conſiſtere, hanc timidam placendi larvam ponunt; & quas adhibuere blanditias, interdum nec modico riſu inter ſuos recenſent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Judices enim ſuccedentium clientum agminibus ſemper pleni, ſe haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant; omneſque revera ſuo faſtigio concedere arbitrantur, qui ſibi compoſita humilitate eorum animos parant. Illos judices dico, quorum ambitio noſtri ſeculi morbus & callidioris vitæ peritia deſtituta eſt; ſive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari aſſveti, hic habere cultores & decipi; ſive anguſtiis aut inanibus animis ad facilitatem facti ſint; ut pro ſe dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari riſu jactantur, ſi, tanquam ſuæ ſortis puderet, in militares animos ad ſermones erumpant, ſi in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæteraſque voluptates conſectentur, togarum & tribunalium majeſtati non conceſſas: Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt

(nam

Digitized by Google

(nam & ſæpè ad has dignitates ſubvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infeſtum, quam cum Magiſtratus, judiceſque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipſis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra pernicies Rempublicam pejus infeſtet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent: quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Judicis animũ impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita aſſuefactum, ut excuſatis ſpecie amicitiæ ſceleribus, poſtea ubicumque odium aut ſpes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro ſe auſus, quod amicis primum indulſit.

Quod ſi acriter divitiis incumbunt, ſi quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus ſub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel ſuæ cupiditati, vel amicorum ſervire. Sed eſt lentior peſtis, aut, ſi mavis; modeſta crudelitas, & jam ipſa conſuetudine excuſata, longis ſcilicet nodis impedire productas in forum ſuum cauſas, & infinito, ac veluti religioſo ordine, ad exitum ſero producere. His artibus regnum ſuum producunt in miſeros; & vaſtandos uberius miniſtris ſuis tradunt; patronoſque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miſeriis ſaginatur, perenni paſtu implent. Quis ferat & quorumdam malas artes? Judicia, quæ ipſi vendere

palam timent, ſub alliis ſectorib⁹ proſtituunt: Miniſtros ſuæ domi, à memoria, à ſcriptionib⁹ habent: qui digerere, qui ſervare relata ita in ſcriptis diſceptantiũ argumenta & inſtrumẽta litium ſolent. Hos autem ad tam ambitioſam ſervitutem non ante admittunt; quam ingenti, & per licitationem creſcente, pecunia ſervire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miſerorum, qui ſe tribunalibus credunt! Miniſtraturos judicibus non operam ſuam locare, ſed & magni emere, in familiam & ad ſervilia officia illic admitti, quid eſt aliud quam veniam ſcelerum comparare, ut furtivis inde prædis graſſentur in ſupplices, venditiſque ſuffragiis, & libellis vel relatis, vel obtruſis, ipſi domino, aut æquitati auſint imponere? Multis tamen Magiſtratuum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus ſanctitas & juſti honores, merceſque quam leges conſtituunt. Graves illi, & intra Fortunæ ſuæ magnitudinem modeſte compoſiti; neque hoc magis adulatio implorantium opem, quam juſtitiæ & famæ pietas laudibus implet. Si vero hos Magiſtratuum cœtus, non ex ſingulorum moribus, ſed ex totius collegii gravitate æſtimes, mirum quantam ſui reverentiam ſtatim infundant; ut in eorum conſpectum admiſſus, omnino ſentias, *Cyneæ* verbis dignos, qui in Romanorum Senatu quot convenerant Patres tot ſe Regibus circumſideri dixit. Sed hæc tamen tanta majeſtas longe gratiori ſpectaculo hos mulcebit, qui forenſi negotio vacui, nihil ex judiciis aut ſperabunt

buntaut metuent, ac veluti in portu conſederint, mare procellis æſtuoſum, hoſque Neptunos omnem fluctum ſuo nutu temperantes, intuebuntur. Carthagine Romaque in fœdus compoſitis, Regi Numidarum Maſiniſſæ, qui & ipſe Romanam amicitiam colebat, cum Pœnis diſſidium fuit. Jam in caſtris utrimque exercitus erat, dictus etiam certamini dies, cum Scipio minor, forte ad alia negotia in Africam miſſus, pervenit ad caſtra Maſiniſſæ, tantique prælii ſpectaculum cepit. Tuta illi res, quocumque ſe Fortuna inclinaſſet, Romani nominis majeſtate. Succeſſit ergo in tumulum, viditque certantes: & impune licuit tot mortalium periculis frui. Et viſa res tam ambitioſæ voluptatis, ut negaret hanc ante ſe contigiſſe, niſi Jovi ab Ida, Neptunoque è Samothracia, extra aleam Græcorum & Trojanorum bella cernentibus. Idem in fori Judicumque ſpectaculum convenire non dubites, quo ſcilicet vix quicquam jucundius, ſi non in diſcrimen adductus ſis, ut nec preces admovere neceſſe ſit nec timere. Nam & excultis(ut multi ſunt) Judicum animis potes interdum jucundiſſima familiaritate miſceri, aut horum in variis litibus ſenſus ſaltem, neque ineloquentem eruditionem percipere, ac de ipſis judicantibus ferre ſententiā. Aut, ſi gratum eſt in tumultu fori eſſe, ipſe diſcurſantium|fremitus, vultuſq; diverſi, hi exanimati metu, ſpe alii exultantes, ita animum oculoſq; abripient, ut te utiliſſimam humanæ

Digitized by Google

dementiæ ſcenam intueri exiſtimes Ac præcipue Patronorum calliditas(ubi eloquentia eſt in pretio)oſtentatione ſcientiæ & verborum pompa vibrans, ſufficit ad lepidam nec omnino otioſam voluptatem; qua perfuſus, tamen ſecuris ſuſpiriis ad aliena mala interdum ingemiſces.

Quippe animus & ſors ipſa Patronorum (ut genus humanum etiam ſua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officioſæ pietatis inſtitutione divertit. Cauſas apud Judices orare, & vel nocentes accuſare, vel adeſſe ſordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus ſummam rem in caſtris aut Senatu Reſpublica credebat. Non ſæpius in acie Pompejus, quam ſub Judicibus, ſtetit: Primique Cæſares, cum jam omnia poſſent, tam reis interdum advocatione malebant, quam ſummæ auctoritatis ſuffragio, adeſſe. Merces autem, præter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta deinde illius nobilitatis rectitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculoſam mercaturam infamia notatam arcerent; mox publico vitio hos quoque obices proruente, ſaltem modum conſtituerent, certamq; pro mercenaria eloquentia penſionem. Jam inſaniente Orbe, in immenſum litibus auctis, gens illa quæſtuoſa, etiamque populoſiſſima, vix ferendo agendoque clientibus ſufficit, ſuas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis cauſarum, ut ubique unus ſpiritus,

ad

ad opes famamque properandi, ita pro condi tione regionum ſunt varia ſtudia atque gradus, per quos deſtinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido genio perceptas, quo ducebantur qui illas condiderunt, ſed deflexas per innumeros anxioſque calliditatis articulos, in præcipuæ ſcientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi ſimplicitas poſſit bono jure utentium, glorioſiſſimum putatur. Apud pleroſque populos illa jura obtinent, quæ Romani ſibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges, à peritis olim auctoribus ſancitæ, robuſtam & variam eruditionem habent, ideo earum ſtudiũ non ſolum diffundere ingenia ſolet, per ardua ac moleſta juris factique argumenta, ſed & pulcra antiquarum rerum ſcientia imbuit, quæ ad humanæ vitæ culturam pretioſa eſt, in foro ſaltem ad oſtentationem valitura. In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana ſapientia, ſed ex municipali, & nonnunquam barbaro gentium ſcito, jura deſcripta ſunt, vix aliquid humanitatis ingrata Cauſidicorum ars habet, &, niſi promitteret quæſtum, iis quoque inviſa, qui ſtudioſiſſime eam colunt. Ibi enim Patroni cauſarum ingenia non exercent per Romanæ Græcæque ſapientiæ aut facundiæ venuſtatem, ſed inhærentes aliquot vocibus, conceptaſque rudibus verbis leges, nunc in cautionem, nunc in dolum, contemplati, vix unquam puriori ſcientia animos mitigant aut attollunt. Anglia, quæ Muſas, & ſtudia literarum, ſuperbiſſimis Academiarum tectis

excepit, quæ opulenta hæreditate hæc ſcientiarum domicilia, velut in æternitatem eruditionis, ditavit, legum ſuarum ſtudioſos, patronoſque cauſarum, ideo non poteſt Latinæ eloquentiæ aut Philoſophiæ humanitate adornare, quia in iis legibus nullũ Romani juris ineſt aut petitæ antiquitatis veſtigium. Gallico ſermone conceptæ ſunt, priſco illo, & quem in antiquiſſimis auctoribus aut negligimus aut ridemus. Si quid ſcriptum eſt verbis in hodiernos uſus durantibus, hoc ipſum impoſito dumtaxat accentu, & pronunciandi errore, ſuum fecerunt. In hanc artem inſtitutis raro majoris ſcientiæ cura eſt, & ut plurimum nec Latini ſermonis elementa perdiſcũt. Satis ad advocationis rudimentum putatur, priſcos illos codices legere poſſe, & loquendo corrumpere. Ita initiati adoleſcentes in collegiis ejuſmodi argutiarum agunt, multoque tempore, provectiorum colloquiis, & uſu, edocentur; nam nec modico ætatis diſpendio tam laborioſa ars, & tot diffuſa ingeniis, conſtat. Non in ea regione certior ad divitias via eſt. Quippe Anglia ab externis quieta terroribus, ſeipſam contentionibus fori, haut multum impari cladi, permiſit; At cum præterea eximii magiſtratus in præmium illius ſcientiæ deſtinentur, nil mirum eſt ingenuos adoleſcentes ejus ſtudio capi, adeo ut nulla ſit patriciorũ gens, quæ non cognationis jure à quo in litibus ſubleventur, inveniat. Ejuſmodi Advocatis, veſtis eſt in ſpecimen ſuæ artis, ad pedes pertinens, tota margine, quantum in conſpectum prodit,

gen-

gentilis cuniculi pelle ſuffulta. Hanc & domi ſubſidium, & ornamentum publice habent; nec dubitant in publicum ocreati procedere, etiam calcaribus verberantem pulſantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiiſque, ſuarum cauſarum oratores inſtituit. In Academiis nomine Juriſprudentiæ aliquamdiu degunt Illic quidam literis propitio genio incumbunt. Alios putes in veternum, aut immodeſtiam natos. Utriſque (proh tempora!) inde abeuntibus idem honos, eorumdem titulorum promiſcua merces. Qui enim inutili laſcivia aut corpore luſere, nihil minus modicæ pecuniæ ope ad munus advocationis perveniunt: emptis ſcilicet Juriſperitorum ſuffragiis, quibus, de diſcipulorum eruditione teſtantibus, Magiſtratus & Judices credunt. Jam olim ita tradito more, ut is honor ejuſmodi teſtimoniis haberetur, nondùm eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiſcuam mercaturam proſtantibus. Et hi immerita dignitate ſublati, in ignobilibus deinde coloniis agunt, & inter parem animorum cæcitatem, obſcuro tribunali ad miſeram clientum advocationem ſufficiunt; vel ſi inter divitias nati ſunt, paternis opibus ſtatim excepti, proh nefas! & in Magiſtratum quoque excreſcunt. Qui verò lætum ingenium Juriſprudentia primum, mox eloquentia perfecere, ii ſua virtute totum ordinem Patronorum in ampliſſimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam ſincera humanitatis ſtudia,

Digitized by Google

tanta cura aut tam felix literarum;adeo ut ſimplicitatem Muſarum (quas auſteri , rudeſve Philoſophi,penè ruſticas extra hominum conſortium tenent) erudiiſſe videantur ad civiles vitæ aſtus, & deductas de ſuorum montium ſecretis, veræ luci aptaviſſe. Quidam tamen ex illis nimiæ eloquentiæ ſtudio peccant, & juventutis ſtimulis, aut gloriæ ferventes, à commiſſo patrocinio deflectunt. Judicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem ſervire adeo curant, ut, ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem: &, quod Poëta olim riſit, dicturi de capillis, ament ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano ſanguine Aufidum memorare. Alii exercitis per fallendi conſuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocinium fidem, malo innocentiæ exercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna ſpecie inanes induere umbras,& plus juris in foro, ſuo ingenio quam legibus facere Documentum tam publici mali; Nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modo ſit advocationi pretium, cui tanquam omnis patriæ caritatem vincenti obſequium nunquam deeſt.

CAPUT XVI.

De divinarum ſcientiarum peritis: deque Profeſſis Religionum.

ELudant ut volent majeſtatem Scientiæ, per contemptum atq; jocos, quidam barbaris

baris aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum exiſtiment, qui Muſas omnes, ut viles ineptaſq; refugerit; certe nihilominus ſub ictu literarum per omnia penè regnantium haud raro res eorum ſunt, & in judiciis (quæ utique ex præſcripto ſcientiæ regi debent) temere ſolent ſuæ audaciæ & ſtirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortalium præfecit: Religionum ſcilicet & Sacrorum procuratio, quæ excultis inter ſtudia literarum ingeniis creditur, & pleriſque hominum animis vere imperat; cæteros, neceſſaria ſimulatione impietatem tegentes, non minus in obſequium ſui tenet. Nec tam ulla demiſſa, ſeu paupertatis, ſeu ignobilitatis fortuna eſt, quæ arcere hominem à celebritate famæ poſſit, qui ſupra probitatis aut nequitiæ vulgus ſemet religionis ſpecie atque argumento extulerit. Et ne uſu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere exiſtimes; quam facile inermium hominum, & inter ſolos valentium libros, nomina percenſebis, qui hoc ſeculo ſub anguſtis compoſiti tectis, & de religione certantes, hos ipſos ſcilicet ſuperbos Muſarum contemptores inter ſe commiſerunt: Principibus, populiſque velut ſignum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum conſumptis acerbitatis ſeminibus (ut videtur) noſtris malis in totum contenta eſt?

Nulla igitur utilior animorum inſpectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici

tempeſtate ad religionum clavum ſedent. Et hos optime in varias claſſes diſtinxeris. Quidam, veluti duces, novis ſacris initium faciũt, ſive veram ſapientiam habent, ſive ambitioſo errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Judæos remeantes acceptis à cœlo legibus compoſuit. Ita poſtea Sanctus ille terrarum ac ſiderum Auctor, qui hominibus ſponte annumeratus, noſtro generi ſua morte ad vitam iter ſanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, ſed & Fortunam, qualis in humanis rebus ludit, deſcribimus) proh nefas! ita ille qui Arabas primum & Syros, poſtea quicquid ab India ad Helleſpontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, ſuo ſcelere amplexus, Lybiam quoque, penè quanto ambitu circumfuſa maria extendit, ſacrilega ſuperſtitione corrupit. Et hos quidem, quos vera & cœleſtia auſpicia ad eam legum ferendarum majeſtatem deducunt, nobis haut licet niſi ad fidem aut adorationem ſuſpicere. Cæteris, qui nomine cœleſtium in re tanta abuti non verentur populiſque imponere, eum animum eſſe neceſſe eſt, qui nec ipſis ſuis legibus, nec omnino de divinis quidquam credat, non virtutibus parcat, non flagitia, niſi ad ſpeciem forte, refugiat: Id quidem potiſſimum curans, ut ſibi venerationem conciliet, legeſque, quas condit, ad libidinem vel ſuperſtitionem ſuæ gentis inflectat. Neque (ut in aliis ſceleribus interdum fit) qui ſic peccant, decipi ipſi poſſunt, & vel ſuæ ſententiæ, vel

rerum

rerum amore quæ in quæſtione verſantur, cæcari, ſed ſuæ improbitatis conſcii, ſe impios, & peſtes mortalium non ignorant; maxime cum, ad perſuadendum populo inſolentiam tam ſeriæ novitatis, ſit ſubtilis ingenii exerta procacitas: Sed & mentiri multa oporteat; Viſum ſcilicet, vel auditum ſibi Numen, communicata cum illo conſilia, & quæ cætera peſtiferi nugatores laborant aſtruere. Sed hæc non omnium ſeculorum labes eſt: pauci enim, neque ſemper cum ſucceſſu, ad tanti flagitii audaciam provecti ſunt. Eſt aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium nō abire à patriis ſacris, neque aliquid novi afferre; ſed tantum errores, humano vitio, & præter auctorum mentem, in Religionem illapſos, purioribus documentis velle exſcindere. Et his quidem magnifica ſpecies probitatis, ingeniorum reverentia, (nam qui tantam rem niſi induſtrii ſubtileſque audeant) denique ipſa novandi, & à cæteris diſſentiendi cupiditas, penè ſemper ſequacium hominum turbam invenit. Ejuſmodi interpretum lites Ottomanorum gentem multo acerbius diverſitate ſuperſtitionis, quam æmulatione imperii, in Perſas incenderunt. Sed quid intereſt quo potiſſimum modo pereant illi populi, qui, quamcumque elegerint ſuæ legis ſemitam, errabunt? Nos ipſos in lucem, quæ hominibus una eſt, miſſos, quis nō maxime indignetur his eruditorū diſcordiis tam funeſta pernicie poſſe rapi? Quippe ſedecim ſecula, quibus noſtræ Reli-

Religiones viguerunt, plus centum ingenia peperere, novandi ſtudio, & noſtris deinde malis inſignia ; quorum quidem exitus ut nunquam excuſem, (quippe nimiæ pertinaciæ vitio à juſto & qualem exorſi videbantur modeſtia aberrantes) ita primos impetus odiſſe non utique ſemper licet. Nam & opes, & veternus, otiique ſecuritas, ſæpe ſolutam apud noſtrorum aliquot diſciplinam impotenti ſuperbia & aliis pleriſque vitiis obruerunt: & inde tam indignatio peritorum excanduit; quam ſpecie pietatis diſſimulata inquietorum hominum ſuperbia exarſit. Quidam enim juſtis doloribus victi detonuerunt. Alii ſeculi vitia tacito ambitu amovere: quippe occaſionem ſuis queſtibus & ſucceſſioni præbitura. Utriſque idem initium eſſe ſolet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum provecti: nec tam videntur iraſci quam monere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed ubi ad factionis magnitudinem proceſſerunt, tunc & ipſi laceſſere inimicos impunius, & utrimque partium ſtudia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis Fortunam ſatis regunt, nec in veſtigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcerrimum facinus videbantur. Sed majori ſupercilio aſſurgentes, plura in adverſariis & atrocius damnant. Sive quo ſuum nomen illi ſectæ quam effinxerint, miſerrima ambitione relinquant: ſive quod olim, agitatum tantæ defectionis conſilium niſi ſenſim prodere non ſunt auſi; vel deni-

denique odio in illos incitati, qui prima, & adhuc ſancta illorum conſilia, nimis acri & intempeſtivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingreſſos, deinde ſuperbia, vel æmulationis acerbitas prodidit.

Sunt denique, quibus vera fortiſque ſapientia mentem dedit ea vitia inſectandi, quæ neſcio quam ipſis religionis umbram faciunt, culpa Myſtarum. Iis tam caſto impetu à modeſtia non aberrantibus, ſublimis fortiſque indoles eſſe debet, &, quod rarum eſt, nihil pro ſe, ſed pro publicis commodis laborare; Contumeliis, inimicitiis, maledictis, nec in odia rapi, nec à cœptis abſtinere. Eximium prorſus munus, arduæque virtutis. Raro enim, qui ab iis ſic carpuntur, deeſſe ſuis vitiis videas, aut æquo animo pati cenſores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel, quod pejus eſt, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant, conanturque hos ipſos monitores, licet intra juſti officii pietatem compoſitos, apud populum perpetrati ſacrilegii opinione evertere.

Cæterum, ut naſcentium Religionum ritus, ſuorum Auctorum induſtri à & genio nituntur: ita poſtquam à populo probatæ ſunt, Præfectos ſuos habent, per quos rite diſpenſentur: à Hos aliæque gentes diverſis nominibus inſigniunt: nos Pontifices, Præſuleſque & cæteris in eum ſenſum vocabulis appellamus. Servandarum religionum non alius utilior

lior illo regimine modus: qui etiam à cæleſti præſcripto eſt. Ex iis qui eruditæ & laborioſæ virtutis ſunt, reipſa Sacrorum incolumitatem ſuſtinent; improbi, ſaltem ſpecie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris pleniſſimũ, &, dum publicæ leges noſtra ſacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens: mox domita extinctaque inimicorum ſævitia, congeſtæ paſſim opes in tanti officii reverentiam, penè cauſam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atque officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utrarumque rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triſte afflictæ probitatis argumentum eſt, quod tanti laboris curarumque provinciā, quæ olim miniſtros quærebat, jam multo ambitu ſibi depoſcunt homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœleſtiſque dignitas plerumque ſuis ipſa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicare, eſt ut plurimum in ſplendidæ illuſtriſque opulentiæ cupiditatem incumbere. Tum potiti tam ambitioſi nominis, illas gazas in humanitatem hoſpitii, & ſpem egenorũ collatas, permittunt privatæ laſciviæ, nunc inani picturarum ſtudio, nunc cumulatis variorum artificum laboribus, indigne ludenti. Nam has opes prodigentem per pejora ſcelera nequitiam, modeſti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non mo-

do

do tantorum facinorum audaciam habere, ſed & ſæpe, quantum peccent, ignorare? Habent quippe præſcriptas ad Numen ſibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium; ſanctas has quidem, neque illis omittendas; ſed tantillo penſo defuncti, credunt ſe nihil cœlitibus debere, opeſque ſuarum inſularum bono jure ſibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor; quod munus aſſiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite abſolvi. Quod ſi ſuas delicias hac ſaluberrima cogitatione diſtinguerent, ſe in ſpecula poſitos, dicique paſtores; ſi quæ ovium ſua ignavia in prædam conceſſerint, in extremam ſui perniciem hoc futurum: fortaſſe interdum devoverent illam ipſam, qua exultant, otii laſciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcent. Nonnulli de voluptatum ſumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipſi quoque literas brevi impetu, tædiumque non ferente, vel in ſpeciem ſaltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis impetu evincente ignaviam. Sed & ipſi in nulla re magis eruditione utuntur, quam aſſerendis illius, qua potiuntur, dignitatis prærogativis. In infinitam ſui libertatem argumenta inveniunt, facitque diſſimulata cupiditas eloquentes. Eo modo videntur unum cœlum intueri, unius cauſam agere, tunc etiam à terra vix recedunt.

Qui

Qui verò hæc mala eluctati; in dignam ſuo faſtigio mentem conſurgunt, & publico ſplendore, ad commodum populi, decuſque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejuſmodi deſunt) illi nec ſui ordinis libertatem ſuſtinent violare, nec extorquere alienam: quantum poſſint, quantumque debeant, ſolicita contemplatione conjungunt. Et hi demum ſunt ad priſcæ ſanctitatis imaginem facti, iiſdem curis, vivendique ratione, quæ priſcis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Abſit omnis invidia: hi demum ſunt antiquitatis beneficiis & noſtra veneratione digniſſimi.

Populus Antiſtitum voce, ut eſt eorum exiguus numerus, non ſatis ſemper poteſt de cœleſtibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, & ubique divinarum ſcientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum ſapientia, ei quam profitentur ſcientiæ inſiſtunt. Cæteros verius dixeris pro factionibus ſuis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æſtu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis ſanctitatem poſſint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur ſententias aſſerturi, pulcre, & cum laude decipere credunt, etiamſi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint eſſe veram. De adverſariis porro dicturi; vix ſincere illorum ſententiam produnt, ſed deflexam in odium, & penè de ſenſu auctoris excun-

Digitized by Google

exeuntem. Veſana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut, à quibus diſſidere inceperint, in omnibus divertant: & hoc ſolent in pietate numerare. Tum quaſi nihil probe aut aſtruere ii homines poſſint aut carpere, qui ſemel erraverunt, nefas quoque exiſtimant, ejuſmodi adverſariorum judicio proditos in ſe nævos agnoſcere, & ſalubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando, quæ non poſſe defendi ſatis conſtat, iniquiſſimo præjudicio onerant juſtam in ceteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes ſunt; & affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, ſæpe cadunt in cæteras Muſarum diſciplinas: maxime illa conſuetudo literarias lites, ac penè odia, agitandi. Iuriſconſultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum deſcenderunt, noſtro ſibi ſeculo ſcuticam flagellumque minantium. Abiit in ſectas Medicina, magis etiam pervicaces, quod illis non in gloriam tantum fama, ſed & in opes quæratur, & vix unquam ludicrum aut ad ſolam voluptatem in ea arte certamen ſit, ægris quodcumque iſti male ſenſerint immerita calamitate luentibus. Ceterum omnium literatorum genus in duas rite claſſes diſtinxeris. Quarum illa ſit hominum multa quidē eruditione felicium, ſed qui præterea civilibus diſciplinis imbuti, incurioſam ſcholaſticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetuſtatis rudera quàm

quàm cum ſuo ſeculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domeſticis ſordibus viles. Neque etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam ſolitariam, qua à Muſis ad contemplationem accepta ſui quā uti magis poſſunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, ſi ſcias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipſo ornamento, quod in iis, velut multo pulvere obrutum, lucem amiſit.

FINIS.

IN-

Digitized by Google

203

INDEX

Præcipuarum Rerum & Verborum, quæ præcedenti libello continentur.

A.

Abdolonymi Sidonii Regis votum. p. 155
Achmet Turcarum Imperator Græciam ſubjugavit. p 102
Adoleſcens literas exoſus amore in illarum ſtudium concitatur. V. *Amor.*
Adoleſcentia, idonea jam deliciis ætas. p. 7
Ab Adoleſcentia jam ſua quemque natura in certa ſtudia abripit. p. 8. qui jam maturam ſobriamque vim ſortitur, certe languore inutili ante primam ſenectutem marcebit. p. 9
Adoleſcentiæ ratio. p. 7. *ſeqq.* anni ad ſubitanea in mortalibus aptiſſimi. p. 9. interdum ingrata ſenectutis conſilia. p. 9. In Adoleſcentibus, etiam in ipſa incuria quædam eminet induſtria. p. 8
Advocati. V. *Juriſperiti.*

Ætates hominum quatuor. *Per totum cap.* I. Singularum ratio. V. *ſpeciales earum gradus.*

Africæ aditus rarior. p. 23. Caſus ſub Barbaris imperiis. p. 22

Alepo. p. 106

Alepenſis Præſes ſucceſſorem ſubtiliſſimo veneno tollit. d. p 106.

Ambitus Magiſtratuum; à quibus pervicax licitatio egentium virtutes excludit p. 31. *Conf. Honor.*

America à Columbo inventa. p. 82. quà moribus culta, ab Hiſpanis arctè tenetur. p. 23. quà barbara, advenas plerumque pro hoſtibus ducit. p. 24

Americani ſuis littoribus terriſque contenti. p. 24. Et rudes, & in flagitia callidi. *ibid.* Crudelitatem & perfidiam non raro pro fortitudine & prudentia habent. *ibid.*

Amicitia ardens. p. 151

Amicitiæ habiles aut inhabiles. V. *Amor.*

Amor p. 147. *ſeqq* Commendatur p. 147. & 148. Cur etiam in ipſis initiis excuti non poſſit. p. 148 Pertinax affectus, nec niſi tempore ſubmoveri poteſt p. 150. In innoxiæ etiam ætatis pueros (p. 148.) quin & in diſparem ſexum cadit. p. 150. *ſeq.* Juniores ad eximia non raro excitat: Exemplo Adoleſcentis cujusdam ſcholaſtici literas prius exoſi. p. 148. *ſeq.* Amori aut odio magis obnoxii. p. 135. *ſeq.*

Amurathes Turca. p. 102

Angli, graves animis & ſuæ gentis admiratores,

tes. p. 41, à Gallicæ humanitatis pompa recedentes &c.p. 75. (*Conſ. Italia.*) Legum & conſuetudinum tenaces, p. 43. In Philoſophia, Matheſi & Coſmographicis curioſi & varii. p. 43. *ſeq.* In Numinis cultu vehementiores. p. 44. Diſputationibus de Religione actiùs incumbunt. *ibid.* Rei maritimæ ſtudioſi. p. 41. In caſtris & navibus milites ſtrenui. Arcani ingenii, & Neuſtriæ originis habitum referentis. p 43. Erga Nobilitatem reverentes. p. 40. Inter Anglos peregrinis cautio. p. 45. ſeq.

Angli Saxones. p. 37

Anglia. p. 37. Aëre clementi. & agro fertili. p. 38. Lauro etiam, croco & rore marino dives. *ibid.* Pecore omnisj generis abundans; à lupis libera. p. 37. & 38. Sectis & privatis ſuperſtitionibus obnoxia. p. 44. 45. Per aliquot ætates transmarinum militem non vidit; nec facilè bella conſeneſcere ſinit. p. 38. & 39. In Anglia pecora ſub dio ſubſiſtunt. p. 37. 38. Nullum vectigal, præter loca unde naves in exteras plagas ſolvunt. p. 40. Circa debitores & Creditores quid obtineat. p. 41

Angliæ Leges; Conſuetudines, & Conſulta Prudentum p. 43. [Illæ Gallica lingua vetuſtiore conſcriptæ, d. p. 43. & 170] Lex peculiaris, de agnoſcenda prole. p. 43. Tribunalia hoſpitalia; & Magiſtratus peregrinorum queſtibus faciles. p. 46. Patricii ad excipiendos peregrinos faciles. p. 47. Severioribus ut occurrendum. *ibid.* Comites,

tes, Duces, Marchiones, Epiſcopi, Domini dicuntur. p 40. [Illorum ſucceſſio diverſimoda. *ibid.*] Artificia, & Artificum conſuetudines. p. 39. Populus in otio diteſcit. p. 39. Plebs tumida & faſtidioſa *ibid.* & p. *ſeq.* In hoſpites ferox, p. 46. Rei etiam maximorum criminum, de equuleo tamen ſecuri. p. 41

Animalia, quo potiſſimum valeant, arcano impetu ſentiunt, eoque uti amant. p. 122

Animi; ſubtiliores & in acumen magis facti, p. 131. Fortes aut temerarii. p. 133. *ſeq.* Timidi p. 137. *ſeqq.* Superbi p. 141. Viles & ſordidi, p. 142. Exerti; languentes. *ibid.* Læti & aperti. p. 143. Tecti aut reconditi, p. 144. Mobiles & inconſtantes; & unde quidem tales. p. 145. *ſeq.* Amori obnoxii. p. 151. *Conf. Fortitudo, Audacia vel Temer. Timiditas, &c.* item *Homin.*

Animorum cognitio immenſa ac perplexa præceptis definiri non poteſt; longo uſu quæritur hominis, qui & prudentia & erroribus in hac arte promoverit. p. 153. Cognitionis illius utilitas. p. 152

Anna filia Friderici II. Daniæ Regis, Jacobo Scotiæ Regi deſponſata, cum Scotiam peteret, vi ſortium veneficarum non ſemel in Norvegiam dejecta eſt.

Aquitania, utut vaſta, nec deſerta tamen nec ingrata, p. 26. Pineta habet frequentia, *ibid.* Delectatum avium copioſo etiam gaudet advolatu. *ibid.*

Arbores Hiberniæ, V. *Hibern.* Harum inopia in

in Scotia unde eſſe puretur. V. *Scotia*.
Argutiæ Scholarum. V. *Schol.*
Arragonia. p. 82
Aſiæ Africæque caſus ſub barbaris imperiis. p. 22. *Conf.* p. 102
Aſtus, altus quidam & ſublimis. p. 127. 130
Athenion. p. 155
Audacia quædam adulterina; qua militum præfecti & Medici præcipue valent. p. 135. *ſeq.* Modica & ſecura. p. 121.
Auguſti bellum Cantabricum. V. *Hiſpania.*
Aulæ. V. *Regia.*
Auri argentique frequentiæ ſumptus & precia rerum ubivis conveniunt. p. 50
Aurum in Galliam largo proventu devehitur. p. 26
Auſtria p. 56

B.

Batavi. p. 65. Eorum mores reip. genio conformes. *ibid. Conf Ingenia.* Quibus artibus maxime capiantur. p. 68. *Conf. Belga; & Guilielmus Auriacus.*
Belgæ, candidi. p. 65. Fraudes & ocium averſantes. p. 66. *ſeq.* Præ ceteris ſeduli; mercaturæ & artificiis validè incumbunt. p. 66. potûs avidiores; & ex conſuetudine vitio huic pares. p. 65. Literis dediti; & aliquot ingeniis inſignes, acribus vulgò aut lepidis. p. 67. Juventutem à teneris labori & artificiis aſſuefaciunt. p. 66. *ſeq.* Libertatis ſpeciem & vana paritatis indicia præ ipſa libertate æſtimant. p. 68

Belgii pars ſub nomine Germaniæ. p. 64. Ejus diverſæ Provinciæ, earumque varia mutatio. *ibid.* & *p. ſeq.* Pars ſingularem provinciam conſtituit. p. 65
Bella Chriſtian. contra Turcam, à quibus potiſſimùm impedita. p. 113. *ſeq.*
Bellum Cantabr. V. *Auguſti.* Galliæ; *Bonum publicum.* V. *Galliæ.*
Bohemia. p. 57. Infelicibus de religione litibus in ſe converſa. *ibid.*
Bonitas incauta. p. 43
Britannia. p. 36. Inſularum omnium toto orbe illuſtrior. *ibid.* Olim variè diſtributa; tandem ſub uno Rege in unum Imperium coaluit. p. 37. p. 60 *Conf. Iacobus Britannicus.* Verè Regnum. V. *Gallia.* E Britannia deve&tarum legionum vulgaria incommoda. p. 41. *Conf. Claſſis Eliſab.* Britanniam formidabiles Ducum opes & Comites Palatini multis cladibus affecerunt. p. 60. *Conf. Scotia.*
Buda. V. *Solyman.*

C.

Cædium & familiarum interitus levior occaſio. p. 34
Calliditas. V. *Aſtus.*
Cambria ſ. Wallia; tandem Angliæ ceſſit. p. 37
Cantium & Wintonia olim vineta habuere. p. 38

Caro-

Carolus Burgund. p. 116
Carolus V. Imp. Mediolanum ſibi aſſeruit. p. 82.
Catonis Uticenſis jam in pueritia ſe exerens ſeveritas. p. 6
Chinenſes exterorum conſortium fugiunt. p. 23
Cimbrica Cherſoneſus 9. V. *Dania.*
Civilibus rebus neminem parem, niſi in ipſis naturæ divitiis conceptum p. 128. *Conf. Ingenia.*
Civitates Imperii Rom. V. *Imperii R.*
Clades à Barbaris. V. *Damna.*
Claſſis Eliſabethæ Reginæ ad Luſitaniæ littora, devictis etiã hoſtibus labefactata p 42
Columbus, V. *Amer.*
Comitas. p. 29
Conſtantinopolis, à Mahomete Imp. capta, præcipuum regni Turc. caput. p. 102.
Conſuetudo innocens. p. 153
Coſmus Medicæus. p. 132
Criminum exempla omnes in parem audaciam trahere. p. 50. Neceſſitate temporum frequens venia. *ibid.*
Cyri adhuc pueri emicans animus & regia indoles. p. 6

D.

Dalmatæ. V. *Illyrici.*
Damna & clades à Barbaris; & noſtra in illis ſocordia & diſſenſio. p. 22. Eorum exaggeratio; & noſtrorum econtra excitatio;

Qui verò hæc mala eluctati; in dignam ſuo faſtigio mentem conſurgunt, & publico ſplendore, ad commodum populi, decuſque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejuſmodi deſunt) illi nec ſui ordinis libertatem ſuſtinent violate, nec extorquere alienam: quantum poſſint, quantumque debeant, ſolicita contemplatione conjungunt. Et hi demum ſunt ad priſcæ ſanctitatis imaginem facti, iiſdem curis, vivendique ratione, quæ priſcis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Abſit omnis invidia: hi demum ſunt antiquitatis beneficiis & noſtra veneratione digniſſimi.

Populus Antiſtitum voce, ut eſt eorum exiguus numerus, non ſatis ſemper poteſt de cœleſtibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, & ubique divinarum ſcientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum ſapientia, ei quam profitentur ſcientiæ inſiſtunt. Cæteros verius dixeris pro factionibus ſuis quam veritate depugnare; adeo torrentis animi æſtu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis ſanctitatem poſſint populo commendare; amantque pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur ſententias aſſerturi, pulcre, & cum laude decipere credunt, etiamſi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint eſſe veram. De adverſariis porro dicturi; vix ſincere illorum ſententiam produnt, ſed deflexam in odium, & penè de ſenſu auctoris exeun-

Digitized by Google

exeuntem. Veſana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut, à quibus diſſidere inceperint, in omnibus divertant: & hoc ſolent in pietate numerare. Tum quaſi nihil probe aut aſtruere ii homines poſſint aut carpere, qui ſemel erraverunt, nefas quoque exiſtimant, ejuſmodi adverſariorum judicio proditos in ſe nævos agnoſcere, & ſalubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando, quæ non poſſe defendi ſatis conſtat, iniquiſſimo præjudicio onerant juſtam in ceteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes ſunt; & affectus, qui divinarum rerum peritos exercent, ſæpe cadunt in cæteras Muſarum diſciplinas: maxime illa conſuetudo literarias lites, ac penè odia, agitandi. Iuriſconſultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum deſcenderunt, noſtro ſibi ſeculo ſcuticam flagellumque minantium. Abiit in ſectas Medicina, magis etiam pervicaces quod illis non in gloriam tantum fama, ſed & in opes quæratur, & vix unquam ludicrum aut ad ſolam voluptatem in ea arte certamen ſit, ægris quodcumque iſti male ſenſerint immerita calamitate luentibus. Ceterum omnium literatorum genus in duas rite claſſes diſtinxeris. Quarum illa ſit hominum multa quidē eruditione felicium, ſed qui præterea civilibus diſciplinis imbuti, incurioſam ſcholaſticorum morum vilitatem effugerint. Alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetuſtatis rudera

quàm

quàm cum ſuo ſeculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domeſticis ſordibus viles. Neque etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam ſolitariam, qua à Muſis ad contemplationem accepta frui quã uti magis poſſunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, ſi ſcias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipſo ornamento, quod in iis, velut multo pulvere obrutum, lucem amiſit.

FINIS.

I N-

Digitized by Google

Digitized by Google

203

INDEX

Præcipuarum Rerum & Verborum, quæ præcedenti libello continentur.

A.

Abdolonymi Sidonii Regis votum. p.155
Achmet Turcarum Imperator Græciam ſubjugavit. p 102
Adoleſcens literas exoſus amore in illarum ſtudium concitatur, V. *Amor.*
Adoleſcentia, idonea jam deliciis ætas. p.7
Ab Adoleſcentia jam ſua quemque natura in certa ſtudia abripit. p. 8. qui jam maturam ſobriamque vim ſortitur, certe languore inutili ante primam ſenectutem marcebit. p. 9
Adoleſcentiæ ratio. p. 7. *ſeqq.* anni ad ſubitanea in mortalibus aptiſſimi. p. 9. interdum ingrata ſenectutis conſilia. p. 9. In Adoleſcentibus, etiam in ipſa incuria quædam eminet induſtria. p. 8
Advocati, V. *Iuriſperiti.*

Ætates hominum quatuor. *Per totum cap.* I. Singularum ratio. V. *ſpeciales earum gradus.*
Africæ aditus rarior. p. 23. Caſus ſub Barbaris imperiis. p. 22
Alepo. p. 106
Alepenſis Præſes ſucceſſorem ſubtiliſſimo veneno tollit. d. p 106.
Ambitus Magiſtratuum; à quibus pervicax licitatio egentium virtutes excludit p. 31. *Conf. Honor.*
America à Columbo inventa. p. 82. quà moribus culta, ab Hiſpanis arctè tenetur. p. 23. quà barbara, advenas plerumque pro hoſtibus ducit. p. 24
Americani ſuis littoribus terriſque contenti. p. 24. Et rudes, & in flagitia callidi. *ibid.* Crudelitatem & perfidiam non rarò pro fortitudine & prudentia habent. *ibid.*
Amicitia ardens. p. 151
Amicitiæ habiles aut inhabiles. V. *Amor.*
Amor p. 147. *ſeqq* Commendatur p. 147. & 148. Cur etiam in ipſis initiis excuti non poſſit. p. 148 Pertinax affectus, nec niſi tempore ſubmoveri poteſt p. 150. In innoxiæ etiam ætatis pueros (p. 148.) quin & in diſparem ſexum cadit. p. 150. *ſeq.* Juniores ad eximia non rarò excitat: Exemplo Adoleſcentis cujusdam ſcholaſtici literas prius exoſi. p. 148. *ſeq.* Amori aut odio magis obnoxii. p. 135. *ſeq.*
Amurathes Turca. p. 102
Angli, graves animis & ſuæ gentis admiratores.

tes. p. 41. à Gallicæ humanitatis pompa recedentes &c. p. 75. (*Conf. Italia.*) Legum & conſuetudinum tenaces, p. 43. In Philoſophia, Matheſi & Coſmographicis curioſi & varii. p. 43. *ſeq.* In Numinis cultu vehementiores. p. 44. Diſputationibus de Religione acriùs incumbunt. *ibid.* Rei maritimæ ſtudioſi. p. 41. In caſtris & navibus milites ſtrenui. Arcani ingenii, & Neuſtriæ originis habitum referentis. p. 43. Erga Nobilitatem reverentes. p. 40. Inter Anglos peregrinis cautio. p. 45. ſeq.

Angli Saxones. p. 37

Anglia. p. 37. Aëre clementi & agro fertili. p. 38. Lauro etiam, croco & rore marino dives. *ibid.* Pecore omnisq; generis abundans; à lupis libera. p. 37. & 38. Sectis & privatis ſuperſtitionibus obnoxia. p. 44. 45. Per aliquot ætates transmarinum militem non vidit; nec facilè bella conſeneſcere ſinit. p. 38. & 39. In Anglia pecora ſub dio ſubſiſtunt. p. 37. 38. Nullum vectigal, præter loca unde naves in exteras plagas ſolvunt. p. 40. Circa debitores & Creditores quid obtineat. p. 41

Angliæ Leges; Conſuetudines, & Conſulta Prudentum p. 43. [Illæ Gallica lingua vetuſtiore conſcriptæ, d. p. 43. & 170] Lex peculiaris, de agnoſcenda prole. p. 43. Tribunalia hoſpitalia; & Magiſtratus peregrinorum queſtibus faciles. p. 46. Patricii ad excipiendos peregrinos faciles. p. 47. Severioribus ut occurrendum. *ibid.* Comi-

tes, Duces, Marchiones, Epiſcopi, Domini dicuntur. p 40. [Illorum ſucceſſio diverſimoda. *ibid.*] Artificia, & Artificum conſuetudines. p. 39. Populus in otio diteſcit. p. 39. Plebs tumida & faſtidioſa *ibid.* & p. *ſeq.* In hoſpites ferox, p. 46. Rei etiam maximorum criminum, de equuleo tamen ſecuri. p. 41

Animalia, quo potiſſimum valeant, arcano impetu ſentiunt, eoque uti amant. p. 122

Animi; ſubtiliores & in acumen magis facti, p. 131. Fortes aut temerarii. p. 133. *ſeq.* Timidi p. 137. *ſeqq.* Superbi p. 141. Viles & ſordidi, p. 142. Exerti; languentes. *ibid.* Læti & aperti. p. 143. Tecti aut reconditi, p. 144. Mobiles & inconſtantes; & unde quidem tales. p. 145. *ſeq.* Amori obnoxii. p. 151. *Conf. Fortitudo, Audacia vel Temer. Timiditas, &c.* item *Homin.*

Animorum cognitio immenſa ac perplexa præceptis definiri non poteſt; longouſu quæritur hominis, qui & prudentia & erroribus in hac arte promoverit. p. 153. Cognitionis illius utilitas. p. 152

Anna filia Friderici II. Daniæ Regis, Jacobo Scotiæ Regi deſponſata, cum Scotiam peteret, vi ſortium veneficarum non ſemel in Norvegiam dejecta eſt.

Aquitania, utut vaſta, nec deſerta tamen nec ingrata, p. 26. Pineta habet frequentia. *ibid.* Delectarum avium copioſo etiam gaudet advolatu. *ibid.*

Arbores Hiberniæ, V. *Hibern.* Harum inopia in

in Scotia unde eſſe putetur. V. *Scotia.*
Argutiæ Scholarum. V. *Schol.*
Arragonia, p. 82
Aſiæ Africæque caſus ſub barbaris imperiis. p. 22. *Conf.* p. 102
Aſtus, altus quidam & ſublimis. p. 127. 130
Athenion. p. 155
Audacia quædam adulterina; qua militum præfecti & Medici præcipue valent. p. 135. *ſeq.* Modica & ſecura. p. 121.
Auguſti bellum Cantabricum. V. *Hiſpania.*
Aulæ. V. *Regia.*
Auri argentique frequentiæ ſumptus & precia rerum ubivis conveniunt. p. 50
Aurum in Galliam largo proventu devehitur, p. 26
Auſtria p. 56

B.

Batavi. p. 65. Eorum mores reip. genio conformes. *ibid. Conf Ingenia.* Quibus artibus maxime capiantur. p. 68. *Conf. Belga; & Guilielmus Auriacus.*
Belgæ, candidi. p. 65. Fraudes & ocium averſantes. p. 66. *ſeq.* Præ ceteris ſeduli; mercaturæ & artificiis validè incumbunt. p. 66. potûs avidiores; & ex conſuetudine vitio huic pares. p. 65. Literis dediti; & aliquot ingeniis inſignes, acribus vulgò aut lepidis. p. 67. Juventutem à teneris labori & artificiis aſſuefaciunt. p. 66. *ſeq.* Libertatis ſpeciem & vana paritatis indicia præ ipſa libertate æſtimant. p. 68

Belgii pars ſub nomine Germaniæ, p. 64. Ejus diverſæ Provinciæ, earumque varia mutatio. *ibid.* & *p. ſeq.* Pars ſingularem provinciam conſtituit. p. 65
Bella Chriſtian. contra Turcam, à quibus potiſſimùm impedita. p. 113. *ſeq.*
Bellum Cantabr. V. *Auguſti.* Galliæ; *Bonum publicum.* V. *Galliæ.*
Bohemia. p. 57. Infelicibus de religione litibus in ſe converſa. *ibid.*
Bonitas incauta. p. 43
Britannia. p. 36. Inſularum omnium toto orbe illuſtrior. *ibid.* Olim variè diſtributa; tandem ſub uno Rege in unum Imperium coaluit. p. 37. p. 60 *Conf. Iacobus Britannicus.* Verè Regnum. V. *Gallia.* E Britannia devectarum legionum vulgaria incommoda. p. 41. *Conf. Claſſis Eliſab.* Britanniam formidabiles Ducum opes & Comites Palatini multis cladibus affecerunt. p. 60. *Conf. Scotia.*
Buda. V. *Solyman.*

C.

Cædium & familiarum interitus levior occaſio. p. 34
Calliditas. V. *Aſtus.*
Cambria ſ. Wallia; tandem Angliæ ceſſit. p. 37
Cantium & Wintonia olim vineta habuere. p. 38

Digitized by Google

Carolus Burgund. p. 116
Carolus V. Imp. Mediolanum ſibi aſſeruit. p. 82.
Catonis Uticenſis jam in pueritia ſe exerens ſeveritas. p. 6
Chineſes exterorum conſortium fugiunt. p. 23
Cimbrica Cherſoneſus 9. V. *Dania.*
Civilibus rebus neminem parem, niſi in ipſis naturæ divitiis conceptum p. 128. *Conf. Ingenia.*
Civitates Imperii Rom. V. *Imperii R.*
Clades à Barbaris. V. *Damna.*
Claſſis Eliſabethæ Reginæ ad Luſitaniæ littora, deviĉtis etiã hoſtibus labefaĉtata p 42
Columbus, V. *Amer.*
Comitas. p. 29
Conſtantinopolis, à Mahomete Imp. capta, præcipuum regni Turc. caput. p. 102.
Conſuetudo innocens. p. 153
Coſmus Medicæus. p. 132
Criminum exempla omnes in parem audaciam trahere. p. 50. Neceſſitate temporum frequens venia. *ibid.*
Cyri adhuc pueri emicans animus & regia indoles. p. 6

D.

Dalmatæ. V. *Illyrici.*
Damna & clades à Barbaris; & noſtra in illis ſocordia & diſſenſio. p. 22. Eorum exaggeratio; & noſtrorum econtra excitatio;

excellentium quondam in bello virorum, ſuaſu & ſolicitatione ſubnixa, p. 103, 112. *& ſeqq.*
Dani ſincera fide p. 99 Germanos perpotandi ſtudio ſuperant. p. 98
Dania; fons populorum plures quondam terras devaſtantium. p. 97. 98. Unde hic jam forte exaruerit. p. 98
Deliciarum adeo ignari Hiberni, ut mala non ſentiant. V. *Hibern.*
Dignitas ſterilis p. 31
Dignitates profeſſo pretio proponi, p. 31. *Conf. Honor.*
Diſputandi ſtudium quo ſeculo fermè immenſum. p. 19. *Conf. Scient.*
Duella olim in Magiſtratuum arbitrio; hodie auctis finibus ad privatorum libidinem deſæviunt. p. 34. Eorum origo, prætextus, atrocitas. *ibid.* Specialis ratio in Gallia. p. 35
Dux quidam bellicus Franciſci Regis Gall. raræ timiditatis, raræ etiam prudentiæ militaris exemplum. p. 139

E.

Echo. p. 122
Eduardus Angliæ Rex. p. 114
Eremi ac ſolitudinis timidum & periculoſum votum. p. 44
Error unius, ceteris ſæpe lubricum, quo temere labantur. p. 19. Communis Regionum

Digitized by Google

num in inquilinis vel advenis V. *Regionum.*

F.

Fabii quondam religioſa & nimis timida ſententia. p. 11

Facinora eadem diſſimili eventu, à cenſoribus ſuis quàm diſſimilimè judicantur. p. 133. ſeq. Conf *Fortitudo & Temer.* item *Virtutibus.*

Famæ deſiderium ineptum. V. *Vanum.*

Favor gentis ſuæ. V. *Gentis.*

Favorinus Philoſophus Adriani Imp. ſcientiam ex poteſtatis magnitudine metitus eſt. p. 130

Ferdinandus Arragonius pulſis Gallis Neapolim obtinuit. V. *Neap.*

Ferdin. & Iſabella Caſtiliæ, matrimonio ſuo & regna junxerunt: Mauros ejecerunt p. 82 Numen & ſacra rebus ſuis prætexere, nepotibus ſuis tradiderunt. p. 86

Fiducia ſui. p. 130. 135

Fiſcus è Candidatorum bonis creſcens; non eò criminandus. p. 31

Flandri, ſeu Hiſpanicæ ditionis Belgæ. p. 65. In aliis cupiditatibus honorum avidi: blandientibus faciles. p. 68. Temere aut vanè amantes eodem impetu mutantur. *ibid.* Eorū diverſa & quaſi gemina indoles. p. 67

Fortitudinis vera ratio. p. 135

Fortitudo ſæpe ad eadem cogitur, ad quæ temeritatem furor impellit. p. 134

Fortitudo & Temeritas ſibi invicem cognatæ, p. 133. *ſeq.* Iniquè ex ſolo eventu aliquando æſtimantur. d. p. 133. *Conf. Facinora.*

Franci; Trojanorum dicuntur reliquiæ. p. 25. Devictis Gallis mixti. *ibid.*

Frontis artificium. p. 29. Imago ſæpe inexpertos decepit. p. 143

G.

Galli ab Hiſpanis Apulia pulſi. p. 82. Fortiſſimi & armis ſtrenui p. 24. 27. Equis ut plurimùm addicti. p. 26. 27. Ambitioſi. p. 29. 31. 34. Opes & ipſum ſanguinem honoribus poſthabent. p. 29. *Conf.* 31. Ad humanitatem, & cum ſenuerint prudentiam facti. p. 32. In crudelitate Italis remiſſiores. p. 75. Patriæ nimis memores, & diuturnæ abſentiæ impatientes, p. 27. Animum in hominibus, non patriam æſtimant; nec in inquilinis vel advenis naſcendi ſortem puniunt. p. 28. Peregrinorum motum tolerantes, p. 29. Ad mutuos congreſſus vanè proni; ſanguinis etiam ac familiaritatis negligentes. p. 34 *ſeqq. Conf. Duella.* Dominantis admodum amantes & patientes: apud quos quippe verè regnatur; nec fas eſt, quantum Regi liceat, dubitare p. 27. Mercaturam non ſatis digne æſtimant. p. 30. Utut humaniſſimi, in exteris tamen locis inter ſe ægre conveniunt; invidiæ hinc

Digitized by Google

hinc, inquietis & inhumanitatis infamiam apud imperitos incurrentes. p. 33. Patricii in ſuum aut patriæ damnum ſæpiſſimè elati p. 29. magnitudinis avorum præpoſtere æmuli; quæ penè neceſſariis facinorib' aliquando corrumpitur p. 30. Mercaturam & artificia negligunt. 29. 30. Ad Nobilitatis gloriam ſuis comparandam novi homines maxime properant. p. 31. Plebeji in amplioris fortunæ homines verè reverentes; ſuperbiam tamen faſtumque non ferunt. p. 29. Mercatores largiore jam fortuna potiti filios ſuos in aliam diſciplinã transferunt. p. 30. Viliores, vel è ſordidiſſimis artibus, compendioſiùs ad divitias tendunt, quàm antiqua Nobilitate ſpectabiles. p. 31. Cum Gallis extero homini converſatio haut difficilis. p. 36

Gallia occidentalium regionum feliciſſima. p. 25. Græciæ Aſiæque victoriis clara. p. 24 Romanorum quondam terror. p. 24. 25. In varias ditiones moreſque diſtincta. p. 24. *Conf.* 25. Per partes ſaltem à Romanis domita. p. 25. Nullibi inculta. p. 26. Soli bonitate cum genio & indole incolarum certat. p. 25. Hoſpitalis; quæ humanitatis templum aperire videatur. p. 28. 29. Vere Regnum p. 60. Pro ſuis finibus omnium provinciarum abundantiſſima, exterorum mercatorum comercia penè ad ſolam voluptatem excipit. p. 15. *Ejus* | Termini antiqui. p. 24. Situs; rei nauticæ maxime com-

commodus. p. 26. Ager, ejuſque fertilitas; divitiæ domeſticæ,& advectæ. p.25. *ſeq.*

Galliæ penè nomen obtinet, quod in ea occupant Franci. p.25. Bellum,nomine *Boni publici.*

Gallica lingua vetuſtior. p. 43. Conf. *Angliæ Leges.* Gallicæ Juventutis fervor & vanitates. p. 32

Gallorum Comitas p. 29. 35. *ſeq* Virtutes variæ. p. 27. Vitia (p. 30. 32. *ſeq.*) Virtutibus ipſorum condonanda. p. 35. Animi elatio, p. 29. *ſeqq.* in quo potiſſimùm eluceat. p. 30. 31. Corporis habitus & geſtus; inque iis imitandis Vicinorum ridiculus error. p. 27. 28. Frequentes victoriæ, & quædam vitia in contrarium. p. 27

Generis humani præcipua cuſtodia. V. *Humani.*

Gentis ſuæ præceps favor. p. 22. *Conf. Ortus.*

Germani fortiſſimi p. 61. Bello & paci pares. p. 58. Veri maturique judicii, *ibid.* Ad perennitatem laborum robuſti: p. 57. Verecũdi & parcæ libidinis. p. 58. Fraudis, perfidiæ, & ingentium ſcelerum expertes, p. 56. 57. Candidi, (p. 56.) aliorum virtutes, facta & inventa nullo livore delibant. p. 58. Literas in multis locis colunt; docendi & ſcribẽdi avidi. p. 57. Æris & ferri tract. peritiſſimi p. 58. Typographiæ inventũ pulveriſque nitrati ſibi vendicant *ibid.* Peregrinationis & externorum morum avidi p. 57. Inſita quadam vi ad Principum ſuorum cul-

tum

Digitized by Google

tum proni. 59. Magiſtratuum, ut plurimū etiam circa religionem, obſervantes. p 56. Unicuique hominum ſorti deſtinatos titulos & loquendi normam habent. p. 64. Peregrinos penè contumelioſos habent, & vix inoleſcere ſinunt. p. 57. Eorum ſumma urbanitas, & coëuntium prima amicitia.

Germania. p. 53. Ingens regio. p. 22. & 62. Silvis, montibus, fluminibus, urbibus inſignis. p. 53. Ad Oceanum aut introrſus, multum ejus genii retinens, quem antiqui ſcriptores notaverunt p. 54. Summo Imperio & Aquila inclyta, p. 58. Sub uno ſpiritu unoque Rectore, vel toti Europæ par; & digna Romanæ fortunæ ſpecie p. 61. *Ejus* urbes, domus, hypocauſta, fornaces p. 54. Conviviorum & inprimis potus largitas. *ibid. ſeq.* Magiſtratus p. 56. Principes. V *Imperii Pr.* Nobilitas magnam & ſuperſtitioſam generis ſui curam habet. p. 64 In Germania magna dominantium varietas & numerus. p. 59. Capitalia judicia Dynaſtæ & Reſpubl. ſuo jure ſæpe exercent. p. 62. Patricii Generis ſincerum documentum. p. 64. *Conf. Imperium Rom.*

Germanus & Gallus aliquando compotantes. p. 55.

Guilielmus Auriacus: Belgicorum animorum peritiſſimus. p. 68

Græciæ adhuc florentis mores arteſque p. 17

Græcorum Thracumque calamitas. p. 22. *Conf. Amurath.*

Grenovicum; cum vicina regione. p. 14.

ſpe-

ſpectabilis hic malorum navalium copia *ibid.*

H.

Hiberni ex venatibus veloces. p. 52. Simplici veſte imbrem & frigora tolerant: ab oppidis cultuque remoti, mirâ cujusvis aeris & cibi patientiâ *ibid.* Domos fragiles ad altitudinem hominis excitant, ſibi pecorique communes *ibid.* Ocio & ignaviæ pertinaciter dediti. *ibid.* Soli, deſidiæ amore ad bella durati. *ibid.* Nec in pace quidem, vel communione Anglorum, vel æmulatione Hiſpanici moris ſordes ſuas excutiunt. *ibid.* Deliciarum adeò ignari, ut nec mala ſentiant. *ibid.* Ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur, acres. *ibid.* Nobilitatem magnopere jactant; nec artificia tanquam hanc maculantia exercent. *ibid.*

Hibernia; olim Jerna. p. 51. Navibus portuum occaſione facilis; neque ex quorundam incolarum illuvie æſtimanda. *ibid.* Animalium venenatorum impatiens, araneas quidem ſed innoxias habet. *ibid.* Felicitate ſua multos ex Anglia Scotiaque colonos invitat. *ibid.* *Ejus* Arbores exportatæ nullo ſitu vermes concipiunt; nec incuria araneas admittunt. *ibid.* Fertiles campi incolarum ignavia negliguntur. p. 52. Optimates ignavæ plebi longè diſſimiles. *ibid.*

Hiſpani ingentis fiduciæ. p. 83. In ſuſceptas ſpes pertinaces, præcipuam virtutis partem credunt, malis & periculis non laſſari. p. 80.

Conf.

Conf. 83. Nativum ſuum tumorem & virtutum & vitiorum fontem habent. p.83. In ultima paupertate ſupercilium non omittunt; duabus hiſtoriolis comprobantibus. p.84. Falluntquandoq; tantorum ſpirituũ ſpecie. *ibid.* Admodum frugales in ſuorum nummorum periculo: in alieno ſumptu ad menſarum hilaritatem meliores. p. 83. 84. Literarum ſtudia non ſatis egregie colunt: Graviora amplectuntur; Humaniora negligunt. p. 85. Extra Academias patrii ſermonis libros ut plurimùm amant. p.86. Reconditarum mentium; ad lenta conſilia idonei, & longos agunt cuniculos. *ibid* Arma & pacem ex ſuis temporibus æſtimant: Opibus etiam animos ſubigunt. *ibid.* Ad parandam reverentiam cœlitum nomine uti, & ſpecie ſacrorum; admodum ſolenne habent; more à Ferdiñando & Iſabella accepto. *ibid.* Ad externos Principes Oratorẽ è monaſterio deligunt; & quare? *ibid.* In magna hominum penuria vaſtum tamẽ & diſſipatum imperium ſuorum civium coloniis aut præſidiis tenent; & ærarii famam opulentiæ Indicæ nomine, & ingentib' inſuper verbis caute ſuſtentãt. p.87

Hiſpania. p.80. *ſeqq.* Diſtinctis locis diverſa & ſibi diſſimilis, d. p 80 Oppida non habet frequentia; nec quidem in iis commeatum, ad hoſpitum uſum. Ejus lingua p. 79. Caſus & facinora varia; per diverſa temporum & hiſtoriarum momenta: ſimulque ſtatus ſui & qualitatis diverſa ratio. p. 81. *ſeq.*

Bella

Bella varia inter varios; Pœnos,Romanos. Gothos, Vandalos, Mauros velSaracenos; inprimis bellum Auguſti Cantabricũ. *ibid. Conf. Pœni, Sagunt. Viriatus. Ferdin.&c.*
Hiſtoria ludicra,in confeſſu Principum Saxoniæ. V. *Saxon.*
Hominem bene emi, qui ſalutatione conſtat. p. 69
Homines in libertatem naſci ſimulque ſervire, ſummæ eſt diverſitatis. p. 16-17. Non modò diverſos in corporibus habitus ſortiti ſunt; ſed & animos multis ſimul rebus idoneos, 16. A Regionum quodam Spiritu patriæ ſuæ habitum induunt. V. *Regionum.* Præter Patriæ ſuæ indolem,proprium quid à Natura habent. p. 119. Quidam extemporaneæ ſubtilitatis; duplicis quidem generis. p. 120. *ſeq.* Alii tardioris ingenii & inventionis, p. 125. *ſeq.* Nonnulli inter hæc extrema mediæ cujusdam indolis. p. 126. Alii labore & aſſiduo cultu imbecilliori naturæ ſubſidia quærunt. p. 131. Alii feliciter nati labores ceu ſupervacuos plane negligunt. *ibid.* Alii laboris diuturnitatem tolerantes; alii facilime hebeſcentes. *ibid.* Diligentiores & ipſi in tractandis aut perſequendis rebus diverſi *ibid.* Alii, ſed rariſſimi, tam natura præſtantes quam in labore pertinaces. p. 132. Quidam vel in ipſo ocio negotioſi: qualis olim Coſmus Medicæus. *ibid. Conf. Ingenia.* Qui ſine literis publicis negociis apti, celſioris ordinis cen-

Digitized by Google

cenſendi ſunt, quàm qui literis imbuti, ad illa tamen inepti ſunt. p. 135. *Confer infr. Humani gen.* item *Animi.*

Homo; qui præcipue in varietatis naturæ venuſtatem naſcitur, p. 16. Nullus tam conditis moribus, in quo non aliquid deſideres. p. 21.

Honorum ambitus; Candidati; immodicum pretium, p. 31. 32. *Conf. Ambitus. Dignit.*

Humani generis præcipua in cunabulis cuſtodia. p. 1. In varia ingenia & ſtudia deflexio. p. 20. *Vid. etiam Homines.*

Humanitatis commercia in ultimã Europam quomodo redacta p. 22. Ubi major ſpecies paſſim cernitur, ibi prædonibus trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degenerat. p. 75. *Conf. Italia.*

Humanitas alternis blanditiis mentiens, p. 47

Hungari, magnis animis, nimiumque tumentes. p. 91. equorũ armorumque ſtudioſi. p. 90 Infidi; & in ceteris Italorum ingenia ſequentes. *ibid.*

Hungaria. p. 88. *ſeqq.* Felici ſolo, & cœlo ut plurimum commodo gaudet. p. 88. Paſcuis, bobus, generoſo vino & variis metallis dives. *ibid.* Optimorum altrix equorum. p. 90. *Ejus* vulgus in agris, ſævum & rapax; bello fortè & aſſiduis malis excuſſa ruſticitatis ſimplicitate. p. 89. Nobiles; quorum ſumma in tuendis ſuis prærogativis cura. p. 89. & 90. Proceres, opibus & pro illarum ratione clientibus graves; quibus magna liber-

libertatis veſtigia, p. 89. Inſignior Magiſtratus *Regni Palatinus*; Regibus oppoſitus, ut olim Romanis Conſulibus Tribuni. p. 91

I.

Jacobus Britannicus. p. 47. Sapientiſſimus & diligentiſſimus Rex. p. 50. Uni prius Scotiæ imperavit. 49. Inimicitiarum peſtem tollere in præcipuis curis habuit, & mira felicitate expediit *ibid. ſeq.* (*Conf. Scoti.*) Biennio pôſt ad Angliæ ſucceſſionem vocatus. p. 50. *Conf. Britannia.* Friderici II. R. Daniæ filiam duxit. p. 99. In Norvegia inſenſibili quodam frigore in digito læſus, quo pacto reſtitutus. p. 100

Jactationi immodicæ quinam potiſſimùm obnoxii. p. 162

Janiſſarii. V. *Prætoriani Turc. mil.*

non-Ignorare magis quam tenere. p. 124

Illyrici & Dalmatæ, aliàs Iſtri aut Slavi; gens alieni juris, & diverſis dudum dominis aſſueta. p. 91. Fortitudinis & Audaciæ famã habent, in caſtris præſertim Turcicis; & Conſtantinopoli in *prætorianos* cohortes leguntur. *ibid. Conf. Turca.*

Illyris. p. 91

Imperantium Indoles. V. *Reges. Proceres.*

Imperator Germanorum, non niſi ſummâ potentiâ opulentiſque ditionibus, eligendus. p. 61. Ejus jus & poteſtas. p. 62. Imperatoriæ Dignitatis ſancta & veneranda Majeſtas; per ſuffragia defertur. p. 59

Imperatores etiam olim cauſas dixiſſe. p. 168

Impe-

Imperia plerumque ab initio aut violenta aut invalida, tempore legitima eſſe cœperunt. p. 60

Imperii Romani quædam mutationes; & exinde diverſi ſermonis, artium & ſcientiarũ habitus. p. 17. *ſeqq. Conf. Scientia.* Optimates, V. *Optim.* Septemviri, jus habent Imp. eligendi. p. 61. Principes. V. *Principes Imp.* Civitates plurimæ in ſingulares etiam Reſp. abierunt. p. 61

Imperiti aliis ſincerius quam ſibi credunt. p. 69.

Imperium Rom. delineatur, & moderna ejus facies nonnihil perſtringitur. p. 59. *ſeq.* Plurimum ab antiquo defecit; & quomodo. p. 59. Venerabile ſui ſpecimen in hæc ſecula, magis aliorum pietate quàm ſua fortitudine ſervavit. *ibid. Conf. Germania.*

Inconſtantia aut levitas. V. *Animi* Imperantis & extra metum aut verecundiam poſiti. p. 147.

India, præter Luſitanos, à mercatoribus ſaltem & nautis luſtratur. p. 23. *Conf. Amer.*

Indoles hominum aut mores non ex primis indiciis; nec externo habitu aut geſtu; nec una virtute, unove vitio; nec ex ipſa quidem conſortii aut convictus ſuavitate aut elegantia noſci aut judicari poſſunt. p. 153 *ſeq.* Media, animi capacitate læta. 33. Imperantium. V. *Imperant.* V. *etiam Animi & Ingenia.*

Ingenia varia. p. 119. V. *ulter. Homines.* it. *Regionum.* In civilibus egregia; at literarum in-

incapacia. p. 128. *ſeqq*. Conf. *Literæ*, & *Prudent*. Illa demum abſoluta, quæ ad rempubl. ſimulque ſcientias facta. p. 129. Regiminis publ. modo conformari. p. 76. *Conf. Batavi*, Vivendi etiam ſorte, dignitate vel ſqualore, perfici aut mutari p. 154. *Vid.* & p. 176. *Conf. Imperantium Indol.*
Ingenii ignoti magnitudo non ſemper propitiam habet virorum Principum manum, p. 126. Similitudine juncti cognata caritate amplectendi. p. 169.
Ingenio varii diverſis obſequiis mitigandi. p. 175. *Conf. Lib. Civit.*
Ingeniorum ſi tanta meſſis eſſet, ut diſtributis rerumpubl. negociis, aliquot adhuc vacua ſupereſſent; bene humano generi conſultum foret. p. 169
Ingenium altum, purum, aptumque omni vitæ cuicumque incubuerit, &c. omnia, nec quid nimis audere; rarum in omni vita ac populo. p. 169
Inimicorum malis oculos ſananti nil turpe aut ignobile. p. 49
Inopiâ majus malum, ſimulare divitias. p. 176 & 177.
Inſtituta tolerabili conſilio, in præceps ſæpius abire. p. 32
Inſubres. p. 78
Invenuſtum ac rude V. *Rude*.
Iræ timidæ & degeneres. p. 50
Iſabella Caſtil. V. *Ferdinandus*
Iſter, fl. p. 53 88
Italia. p. 69. *ſeqq*. Græcorum quondam colo-

lo-

loniis,& magnitudine illuſtriſſ. Imperii ce-
lebris. d. p. 69. Etiamnum mater gentium;
omnis vitæ inſtitutioniſque exemplum æ-
ſtimata. *ibid.* Favori hominum & imperi-
torum credulitati plurimum debet. *ibid.*
Totius ferme Europæ juventutem ad ſe al-
licit. p. 73. Ultrò prodigens obſequii cul-
tuſque profuſior, quod eſt ad odiorum im-
manitatem & latronum, in extremum ſæ-
vitiæ abiit. p. 75. [Aliter de Gallis & An-
glia. *ibid.*] *Conf. Humanitatis ubi major ſp.*
Præ ceteris regionibus ſanctiorum virtutū
& pejorum facinorum exempla exhibet. p.
79. *Ejus* propitium fatum & favens famæ
ſuæ fortuna. p. 75. Recordatio juvenibus
peregrinantibus pergrata *ibid.* Solum; vix
per triennium continua felicitate alumnis
ſuis ſatisfacit. p. 70. Paſcua rariora nec ſatis
proba: unde boves tenuiores; & carnes à
noſtris deliciis ferme degeneres, p. 71. Lo-
ca quædam amœniora. *ibid.* Urbes, domus,
templa, hoſpitia. p. 71. Lingua, Muſæ &
ſtudia. p. 79. Populi quidam & Urbes ſpe-
ciatim. p. 76. *ſeqq.*
Italorum indoles: effuſa humanitatis promiſ-
ſio; abſtruſa odia & atrociores inimicitiæ.
p. 74. *ſeq.* Ex Spiritu diverſo & multiplici
(diſtinctarum gentium) varii & diverſi
mores. p. 76. *ſeqq.*
Judæi ubivis ſervi; fœdi, & neſcio quid olen-
tes: in ſummis etiam divitiis ſordidi. p. 117.
Fœneratores flagitioſi; in ſuperſtitione per-
tinaciſſimi. *ibid.* à fundorum & armorum
poſ-

poſſeſſione meritò arcentur. *ibid.* Turcas nobis præferunt. *ibid.*
Judiciorum tumultus humanæ dementiæ ſcenam repræſentare videtur. p. 168. Gratiſſimum ſpectaculum forenſium negociorum vacuis, & libere ſpectantibus; Exemplo Scipionis, Maſiniſſæ & Carthaginenſium prælium ocioſe ſpectantis. p. 167
Judicum quorundam vanitas. p. 164. pravitas & avaritia. p. 165. Familiaribus annuendi facilitas *ibid. Conf. Magiſtr.*
Jura Romana ſeu Civilia apud pleroſque populos obtinent. p. 169. E municipali & barbaro gentium ſcito deſcripta, ingratam reddunt Cauſidicorum artem *ibid.*
Juris & Legum ſtudium. p. 169.
Juriſperiti. V. *Patroni cauſarum.*
Juventus parentum ſæpe indigna laboribus p. 175. 177. Aulicarũ rerum imperita in quas noxas prolabatur. *ibid. Vid. &* *Adoleſcentia.*
Juventutis manuductores optimi. p. 9

L.

Lætarum rerum ſpecies animos ita implent, ut ſeverioris prudentiæ in iis nihil vacet. p. 7
Leges. p. 169. *Conf. Iura.* Angliæ. V. *Angl.*
Legionum è Britannia fortè devectarũ communiora incommoda. V. *Britannia.*
Levitas omnis veli impatiens. p. 32.
Libertas vana p. 32
Libertatis improba ſpecies variis gentibus illuſit. p. 52

Li.

225

Libidinis oſtentatio. p.32
Libido damnata & orienti & Italiæ frequens.
Titulorum. V *Titul.* p.75
Librorum neglectus ſ. incuria. p 18
Literatorũ ingens turba. p 190. duplex claſſis. p.181. Diſcordiæ, & in ſectas nonnunquam digreſſio, *ibid.* Quorundam nimium ſupercilium, & civiles homines, literarum non capaces, nihili æſtimantium. p. 127. *ſeqq.* (*Conf. Prudent. civ.*) *Conf. Muſa*; it. *Scient.*
Lites nullæ; nulla in judicium vocata flagitia, quæ non patronum inveniant; modò ſit advocationi precium. p.172
Litigantium miſeriæ p.165. *ſeqq.*
Litium fortuita & temeraria dijudicatio. V. *Duel.*
Londinum, cum vicinia. p.15.
Luſitani Indiæ pertinacius inhærent. V. *India.*
Luſitania Philippo II. Hiſpano ceſſit. p.82
Lychni umbræque Scholarum. p.124.

M.

Magiſtratus. p. 163. Adulationibus obnoxii *ibid. ſeq.* Candidiores. p. 166. *Conf. Iudic.*
Magiſtratuum mercatura. p. 163. *Conf. Ambitus.* it. *Honor.* Conſeſſus reverentia. p.166
Magnates V. *Optim. ſ. Procer.*
Mahomet Imp. V. *Conſtantinop.* Alius, Religionis Turc. Autor. p 174
Mahometicæ Legis ſpecim. p. 105. 109

Medici & Militum præfecti alieno periculo audent, ſibique gloriam quærunt. p. 136. Illorum temerarii proceſſus. *ibid.*
Mediolanum. V. *Carol. V.*
Memoriæ neglectæ incommoda. p. 5
Mendicitas ſuperba. p. 51
Mentes. V. *Animi.*
Mentium variarum impetus una membrorum ſimilitudine obtecti. V *Natura ditiſſ.*
Metu pœnæ vel ſuppliciorum colere. V. *Supplic.*
Metus in pueris. V. *Pueris.*
Mercatura utiliſſima; prima humanitatem per Orbem circumduxit. p. 30. Gallis vilior, quàm eam deceat. *ibid. Conf. Galli.* In Italia v. & Britannia minime vilis aut deſpectui habita. *ibid.*
Militum præfecti & Medici alieno periculo audent, &c. V. *Medici*
Mores. V. *Indol. Ingen.*
Morum aut habituum gratia vel diſgratia, propitia vel reluctante natura p. 28
Multitudinem accuſari pronũ; plecti autem ubique difficile, & ut plurimum nefas. p. 46.
Munerum furtivorum precium. p. 31
Muſæ nunquam delicarius habent, quàm cum in Scotos incidunt. p. 51
Muſarum ſeverior negligentia, in militaris quaſi nominis ambitum. p. 86. *Conf. p.* 173. Earum & Literatorum arcana vis & potentia. p. 173

N.

N.

Natura in ornando orbe, maximeque variis regionibus, multiformis & variabilis. p. 15 ſeq. Ditiſſima. quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus una membrorum ſimilitudine obtexit. p. 23
Neapolis; & ejus Nobilitas. p. 76. Ferdinando Arragonio ceſſit. p. 82
Nobilitatis apud Gallos vanum quandoque nomen. p. 29
Normannia. p. 98
Norvvegi, gens rudis, & apud multos veneficiis infamis. p. 99
Norvvegia commodiores malis aut navium tabulatis arbores habet. p. 99
Numantia. p. 81
Nummorum pugna. p. 31

O.

Odia à puero concepta horroris quadam conſuetudine ad ſenium deducimus. p. 1
Olivæ Italis in tribus humani generis commodis numeratæ. p. 70
Opes, in cauſis depravatæ religionis. V. *Relig.*
Opulenti triplicis generis; & ſingulorum mores & habitus. p. 178
Optimates. *V. Procer.* Imperii Rom. commiſſas ſibi provincias tandem in Principatus commutarunt; hæreditatis ſuæ fortuna etiam in ſobolem tranſeunte. p. 59 Nunc

etiam jure (conſenſu ſcil. tradentium, & diuturna poſſeſſione) eaſd. obtinent. p. 60. *Conf. Princip. Imp.*
Oratorum & Poetarum diverſi habitus diſtinctis ſeculis. p. 18. *Conf. Secula.*
Ortus ſui ſuperſtitioſus amator. p. 21

P.

Palatinus Hungariæ. Vid. *Hungar.*
Pannonia. V. *Hungaria.*
Paradoxa quædam Philoſophorum. p. 43
Patritii generis ſincerum documentum in Germania. V. *Germania.*
Patroni cauſarum. p. 168. *ſeq* Callidi d. p. 168. A prima tam officioſæ Pietatis inſtitutione longe receſſerunt. *ibid.* Quibus fundamentis nitantur. p. 169. *In Anglia* quales; eorum ſimpliciora rudimenta, & veſtitus. p. 170. *In Gallia*, quæ fundamina artis ponant; in Academiis quippe, ſed diverſiſſimo genio degentes. p. 171. Inutiles & inepti, nihilominus modica pecuniæ ope ad munus Advocationis perveniunt; emptis ſcil. Juriſperitorum ſuffragiis *ibid.* Plurimi venalem etiam patrocinii fidem exercent. p. 172
Pauperes, qui, & quotuplices. p. 176
Peccandi mos public°, veluti permiſſus. p. 163
Pecunia ingens non facile quæritur, niſi ubi effuſiſſimè expenditur. p. 50
Philippus Auguſtus Rex Gall. p. 113. Auſtriacus, in Hiſpanici generis & imperii communionem aſcitus p. 82. Valeſius p. 113.

Picti.

Picti. V. *Scoti.*
Pietatis ſingularis perſuaſio & privatæ ſuperſtitiones. p. 44. *Conf Secta.*
Pœnæ metu colere. V. *Suppliciorum metu.*
Pœni cum Romanis de Hiſpania concertantes. V. *Hiſpan.*
Poëtarum & Oratorum diverſi habitus diverſis ſeculis. V. *Orat.*
Pole Scythicum, quid? p. 92
Poloni ſub aſpero cœlo inconditis moribus agunt, & dure admodum vivunt. p. 93. Ad ferociam & licentiam nati, juſti etiam Regni nomen oderunt. *ibid.* Eadem libidine libertatis in ſenſu Religionis & rerum ſacrarum. *ibid* Infandæ barbariei legem habent à multis ſeculis ſolennem. *ibid* Regem in patrios mores vi & armis adigunt. p. 94. In familiæ ſuæ laudem intenti. *ibid.*
Polonia, per immenſos campos extenſa, è ſeptentrionis vicinia ſævas admodũ hiemes patitur. p. 92. Uberrima ſegete & ſilvis gaudet; & quæ ex his capiat commoda. *ibid.* Ejus diverſoria vaſta & miſera. p. 95
Pompejus non ſæpius in acie, quàm ſub judicibus ſtetit. p. 168
Populare imperium. p. 156
Populi qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine ſervitutis abhorreant, tamen ſinceram libertatem non habent. p. 155
Populorum quorundam confuſa & informis mixtura, unde? p. 22 Genius ſ. indoles. V. *Regionum.*

Potentia, cui Numen arcana vi ſubeſſe mortales imperavit, in quorum gratiam inſtituta. p. 156. Proceribus permiſſa, eſt multiplex Regnum, *ibid.* Improbis ſi obveniat. V. *Procer.* Subita, nec in ſobolem tranſitura. p.167

Potentiæ aut ſummæ Gratiæ felicitatem non uni fortunæ credi; quin ſæpius artificio & calliditate deſtitutos de tanto faſtigio excidere. p. 165. *Conf. Principum grat.* item, *Prudentia.*

Prætoriani Turcarum milites. V. *Turca.* it. *Illyrici.* A veteri diſciplina jam deſueti. p. 111

Precia rerum & ſumptus in unaquaque regione cum auri argentique frequentia conveniunt. p. 50

Precio, ceu omnis patriæ charitatem vincenti, obſequium nunquam deeſt. p.172

Precium furtivorum munerum. V. *Munerum.*

Princeps ut maxime virtutis ſibi conſcius, aut vana credulitate elatus, iis potiſſimum blandimentis decipi amat, aut poteſt. p.164

Principes varii, ſenſu ac moribus diverſi; adque ſingulos Procerum accommodandi habitus & ſtudia. V. *Proceres.* Bonos optare, pietas eſt; damnare etiam nocentes, religio. p. 161

Principes Imperii R. plures: ſed diviſæ inter agnatos ſingularum familiarum opes ingentium titulorum magnitudinem ſæpius non adæquant. p. 62. Provincias ac dynaſtias aliter ac privata bona dividunt. *ibid.*

Judicia capitalia ſuo jure exercent. V. *Germania. Eorum* incrementũ, & potentiæ ſuæ ortus. V. *Optimates Imp.* Reditus & divitiæ quales. p. 64
Principum domus. V. *Regia.*
Principum gratia elabi, eò formidoloſius; quod in eam admiſſi vixinde, niſi in odium aut certe faſtidium, recidere poſſint. p. 165 In Principum familiis, non mòdo ſimulatio ad illorum ſtudia flectenda, ſed & ambiendi, qui gratia apud eos excellunt. p. 175
Proceres vel optimates; duplicis generis. p. 162. Utrique veluti oſtia ad ingens pelagus vota civium ſpeſque deferunt. *ibid.* Diverſis rationibus ad magna producti, non iiſdem ſtudiis nituntur. *ibid.* Summa dulcique amicitia Principum animis inhærentes, quid apud ſingulos cavere debeant, quid ſectari. p. *ead. & ſeq.* Jus libertatis loquendo aut monendo verecunde uſurpent: ſæpius, illos eſſe Principes, quam ſe amicos meminerint. p. 136. locum quem obtinuerunt, ſemper inſiſtere nitantur. *ibid.* Ne ſe Domino, in rebus quibus ipſe excellere credit aut contendit, anteferant. p. 164. Admirationem cum arte ſimulent; & præcipue amorem. *ibid. Conf. Potentia:* vel *Principum Grat.* Ad Reip. verò curam & arcana Principum conſilia admiſſi, quomodo ſe regant & dignitatis ſuæ nervos temperent, p. 165. *ſeqq.* Improbi, ac dum ſe ſuaque reſpiciunt, Reipublicæ obliti. p. 167. Iiſdem hi cupi-

cupiditatibus torquentur; quibus Reges ſuffragio evecti. *ibid.* Optimi, & ſolidæ virtutis. p. *ead.* & *ſeq.* Ab invidiæ telo tuti, eoq; ſe oblectantes. Virilia ingenia oppreſſa ſublevandi, inque ſublimitatis ſocietatẽ advocandi, inſigni pollent prærogativa. *ibid.* Primum in hoc ſeipſos commendant; tum Reip. nervos addunt, nunquam pulchrius quã à ſapientibus gubernatæ. p. 169
Prudentia ſubornata. p 32
Prudentiæ velitatio. p. 121. ſeveritas primo aſpectu moleſta. p. 8. Timidæ cautio. p. 46 Civili dediti; vel negociis publ. idonei. p. 128. *ſeqq.* (egregii etiam, ſi forte literarum incapaces. *ibid.*) *Conf Civil.* item *Literat.*
Prudentiæ ut plurimum eſt, in felicitate poſitos ſe poſſe ſervare. p. 165
Pueri cum ætate ſenſim velut è captivitate deducendi. p. 2. Lenib⁹ rudimentis initiandi. *ibid* *Conf.* p. 4. Linguarum varietatem per colloquentium commercium nanciſcuntur. 5. Multis ſermonibus; mox uberi hiſtoriarum lectione imbuendi. *ibid.* Summa valent memoria. *ibid.* Amore etiam capiuntur. V. *Amor.*
Puerilibus annis eſſe quædam omina vitiorũ aut virtutis. p. 6. *ſeq.*
Pueris aliqua libertas concedenda p. 3. quibus & quatenus. p. 4. Gloriæ ſtimuli à teneris infigendi. p. 2. Virtutum ſemina antiquo præaltoque ſenſu inſinuanda. p. 1. in Pueris metus. p. 3

Pue-

Pueritiæ cultura. p. 1. *ſeqq.*
à Puero concepta odia. V. *Odia.*
Puerorum ingenia inter ægræ cuſtodiæ vincula ſubſiſtere. p. 4
Pugna ad Ticinum. p. 139
Purpurati. V. *Proceres.*
Purpuratorum firmius fulcrum ſeu ſubſidium. p. 29. Suffragia avara. p. 31

R.

Rectitudo omnis diverſis vitiis, plus inter ſe quàm cum media virtute luctantibus, impugnatur. p. 4
Reges primum fuere in Rebusp. quotquot olim viguerunt, p. 156. Diverſi, pro diverſa regnorum aut populorum ſorte & conditione p. 157. Suffragio obnoxii & aliquo modo adhuc privati, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quàm qui ſuum jam à majoribus regnum etiam nepotibus adornant p. 159 Ex ſuis ſi quem in regni ſucceſſione deſtinent, precio & adulatione emenda ſunt ſuffragia, &c. *ibid. Regibus* è rebusp. expulſis & devotis, quæ poteſtas, quo eventu ſucceſſerit, p. 156. De iiſdem plerique populi unde male ſenſerint. p. 157
Regiæ, quid? p. 170. Omnis generis & conditionis homines, opes ibi famâ, amicitias quærentes, alliciunt. *ibid. Earum* cultores

quibus artibus ſtudiiſve inſtructi eſſe debeant. p. 170. *ſeqq*. Non ſint præcipitis animi, aut longæ multipliciſque ſpei impatientis; ſed compoſiti ſemperque fortunam intuentis. p. 173. Curam laboremque aſſiduum ſibi proponant, & occurrentia blandimenta in ſeveriores uſus flectant. p. 170. Ne inter felicitatis fugitivæ ſimulachra obliviſcantur, ſe nondum eſſe felices. p. 171. Egeſtis patrimoniis longæ ſpei miſerias emere nolint. *ibid*. Venationi, non prædæ ſe incumbere teneant *ibid*. Nec in ocio exſpectent, donec ultrò felicitatis ſemina occurrant. p. 173. In Principis familiaribus aliquem præcipuæ notæ mutuo cultu demereantur. *ibid*. Animum etiam verſatilem in diverſa componere, & quicumque juvabunt motus affectusque ſaltem in ſpeciem induere norint. p. 174. In *Regiis* ad felicitatis incrementum parva ſæpe initia ſufficiunt, quæ oculos facilimè lateant, ludo aut ocio intentos *ibid*. Inepti plane, quos velut aliquo carmine attonuit ignava ſeque unam contemplans Luxuries. p. 172

Regiminis modo conformari ingenia. V. *Ingenia*.

Regionum ſingularum Spiritus, patriæ habitum naſcentibus hominibus ingenerans. p. 20. *ſeq. Conf. Homines*. it. *Virtutes & Vitia*. [Ex quo animum inſtruere licet, & variis ſe debite conformare p. 21.] Earum communis error; in inquilinis vel advenis punire naſcendi ſortem. p. 28

Regium

Digitized by Google

Regium Nomen ſæpe invidia afflictum; ſæpe in variis regionibus ingenti clade everſum, ac deinde reſtitutum. p. 156

Regnum. p. 156. *Ejus* opes minùs interdum Regis, quàm ſuorum beneficium fiunt. p. 174.

Regum diverſimode regnantium diverſæ mentes & conſilia. p. 157. *ſeqq.* In novo quidem regno. d. p. 157. In electitio. p. 159. In hereditario. p. 160. Iſtorum (electorum ſcil.) quædam vitia & exceſſus. p. 159. *ſeq.* Horum mentem, ſe ipſam uni Numini debentem, explorare ſacrilegæ fortè ſapientiæ eſſet. p. 160

Reipubl. cara illa ac patrimonium deſtruente ſolicitudine prodeſſe velle, non eſt hujus ſeculi virtus. p. 163

Religionis fictæ Autorum malitia, & in mentiendo procacitas. p. 174

Religionum Autores p. 174. Defenſores & interpretes varii; quales ſedecim illa ſecula Chriſtianæ Relig. plus centum protulere. p. 175. *ſeqq.* Diverſitatis occaſio; & cauſæ corruptæ diſciplinæ p. 176. Servandarum poſterior modus. p 177. Præfecti, diverſæ indolis, morumque diverſorum; in quibus plures ſaltem eruditione ſua uſi ſunt in tuendis prærogativis. d. p. 177. & *ſeqq.* *Conf. quodamm. Scientia Divina.*

Reſponſum cujuſdam è latronum manibus liberati; quo ſcilicet animo mortem illic exſpectarit. p. 3

Reſpublica Paucorum ſ. Optimat. p. 156. *Conf. Potentia.*

Reſpublicæ omnes, olim Reges habuerunt V. *Reges,*

Rhenus. p. 53

Richardus Angliæ Rex. p. 113

Riſus miſerabilis. p. 44

Roma p. 76. A Gallis capta. p. 24-25. Multum de faſtigio ſuo de jecta p. 76. Pontificibus nunc ſubeſt, cum non modica Latii Umbriæque regione. *ibid.* In Gallicis tumultibus nullam Sacerdotibus aut Senibus vacationem conceſſit. p. 25

Romani cum Pœnis de Hiſpania concertantes. V. *Hiſp.*

Romanum Imperium V. *Imper.*

Rude & invenuſtum, vel dignum vel natum majorum moribus judicari. p. 20

Ruſſi; gens maxime rudis p. 95 ad ſervitutem nati; ad omne a. libertatis veſtigium feroces *ibid.* Hoſpites ad ſuum etiam jugum damnant. *ibid.* Ocio quàm bello aptiores; aliquando tamen armis occupati. *ibid.* Acie agunt equeſtri, p. 96. In negociis fraudulenti & mercatoribus vulgò ſuſpecti. *ibid. Eorum* Uxores ſeriò domi continentur; maritorum inſuperbenevolentiā è verberum numero æſtimantes (exemplo Ruſſæ cujusdam Germano viro nuptæ.) *ibid.*

Ruſſia; cujus metropolis Moſco. p. 95. Silvis elata; pellibus, cera, melle ſua peragit commercia, *ibid.*

Digitized by Google

237

S.

Saguntus. p. 81
Sanguinis impetus omni interpellatione triſtitiæ marceſſit. p. 4
Sapientes quondam ſupra pueros, ut poſtea ſæpius infra decus virilis ætatis delirent. p. 4
Sapientia ſubitis fortunæ muneib' aliquando obruitur p. 182. Mutua plurium, ab uni' recta ſententia. p. 19. Sacrilega quædam. V. *Regum diverſim:*
Sapientiæ conſcientia altum quid de iis ſentit, qui jam ante experti juventutem, per eam commeantibus iter oſtendunt. p. 9
Saxones Angli. V. *Angli.*
Saxoniæ quondam diviſio inſtituta; & publico conſeſſui coincidens hiſtoria ludicra. p. 62. *ſeq.*
Scholarum argutiæ. p. 130. *Conf. Diſputandi ſtud.* Lychni & umbræ. V. *Lychni.*
Scientiæ aliquandiu in Rom. Imp. extinctæ. p. 18. denuò revocatæ, quales initio, p. 18. *ſeq.*
Scientiæ Divinæ plures aliquando Candidati; partim veriùs pro factionibus ſuis quam pro veritate depugnantes. p. 180. Hos qui exercent affectus, ſæpius etiam in reliquas Muſarum diſciplinas cadunt. p. 181
Scipio Minor prælium Maſiniſſæ cum Carthaginenſibus ſumma cum voluptate eſt contemplatus. p. 167
Scipionis animus & conſilium trajiciendi in Aphricam. p. 11. Oratio, Marium ad militaris Scientiæ faſtigium deſtinantis p. 173

Scoti corporis habitu ſupra multas gentes; cetera cum Gallis communia habent, præter ſoli ubertatem. p. 47. Vel ſola ſpe ad omnia præcipites p. 50. Ad Humanitatis culturam faciles. p. 47. In quæcunque ſtudia inclinant, miro ſucceſſu inclyti. p. 51. Caſtrenſibus & urbanis negociis pares. *ibid.* Summâ caſtrorum patientiâ & pugnæ audaciâ *ibid.* Muſis gratiſſimi. *ibid.* In iracundiam proni; ſed poſt primos impetus facilè miteſcentes. p. 50. Nullis fide & induſtria cedunt. p. 48. Per diverſas terras opes quærunt. *ibid.* Quærere opes quàm ſervare meliores. p. 50 Multi clari ſanguinis, in egeſtatem unde naſcantur. p. 48. Domi facilimè degunt, plurimis etiam clientibus graves. *ibid.* Vagi quidam nec pro dignitate peregrinantes, ſuæ gentis homines conveniunt. p. 51. Stirpis ſuæ ſemper memores nec in paupertate quidem titulorum & cognationis obliti. p. 48. Vehementiores inimicitias exercent, etiam in heredes tranſeuntes. p. 48. *ſeq.* Modica jurgia in magnos & indignos motus protendunt; & privatas contumelias in familiarum injuriam vertunt. p. 49. Per familias & cognomina diſcreti, ſuarum gentium Principes habent, ferme patria cariores. p. 48. & 49. Pictos deleverunt. p. 37

Scotia p. 47. *ſeq.* Virorum quàm frugum fœcundior. p. 48. Cervorum numeroſos greges alit *ibid.* Quod arboribus ut plurimum caret, odiorum & inimicitiarum facinus puta-

putatur. p. 49. Mercibus cum exteris permutandis non deſtituitur. p. 48. Viginti ſeculis imperii fortunam in unius familiæ hereditatem ſervavit. p. 47. Centum & octo Reges à primo Ferguſio in Jacobum Britannicum numerat. *ibid.* *Ejus* Proceres quondam fide clientum numeroque feroces. p. 49. *Conf. Britannia.*

Scripta certi ſeculi prolixa & incondita; nec non aliunde tranſſumpta. p. 19. *Conf. Secula.*

Scriptorum quondam Vetuſtatis, ſecunda mors. p. 18

Secula ſuum genium habere, qui mortalium animos in certa ſtudia inflectat. p. 17. *ſeqq.* In artibus inprimis & Scientiis. *ibid. Conf. Scient. Orat. Poet.* Sedecim noſtræ Religionis plus centum ingenia novandi ſtudio inſignia peperere. V. *Relig*

Seculorum ætatumque diſcrimina non ex ſiderum motu melius, quàm humani generis in varia ingenia ac ſtudia deflexione diſtingui. p. 20. Nec in literis tantum & Scholis; ſed in regnis etiam & rebus publ. tantæ mutationis indicium exiſtere. *ibid.*

Seculum crudæ & confuſæ eruditionis. V. *Scripta vel Scientia.* Auguſti, Neronis &c. p. 17 *ſeq.*

Sectæ veſanæ vel trium etiam perſonarum; imò tandem unius, poſt inteſtinam proſcriptionem. p 44

Selymus à felici expeditione Syriaca rediens ubi interierit. p. 103

Senectutis dos maxima. p. 11. Ratio ſ. qual. p. 9 ſeq.

Senes ad nimiam domeſticæ rei curam vel ſeriùs intenti. p. 13. Omnia nimis anxia cogitatione verſant. p. 11. Qui à ſuæ ætatis vitiis liberi, iis nihil ad omne conſortium commodius. p. 13

Senum, aſſenſus & obſequii ſibi præſtandi pertinax amor. p. 12. Experientia; ſeu expertæ Philoſophiæ quædam diſciplina. p. 13. Ingens & plerumque indefeſſa loquendi cupiditas. p. 12. Virtutes; maximè conjiciendi futuri ſagacitas. p. 11

Sententia unius recta. V. *Sapientia.*

Septemviri. V. *Imperii Rom.*

Sertorius. p. 81

Servitutis mirum quoddam genus, artiſque pleniſſimum. p. 163. Imaginariæ verba. V. *Verba.*

Simulare divitias, inopiâ majus malum. V. *Inopia*

Simulatio virtutis. p. 32. Admirationis; amoris. p. 164. *Conf. Princip.* vel *Procer.*

Solis utriuſque divitiæ, quo potiſſimùm fatigari potuerint. p. 68

Solymannus Pannoniam invaſit; Budam Ungariæ Metropolim occupavit; Viennam obſedit. p. 103

Sortem ſuam non indignari; pulchro rerum humanarum contemptu. p. 176

Species lætarum rerum. V. *Lætarum rerum.*

Spi-

Spiritus ſingularum Regionum. V. *Regionum.*
Stephani Batorii Polonorum Regis laudatiſſima ſententia p. 160
Sterilis dignitas. V. *Dignitas.*
Studioſorum duorum conjunctiſſima familiaritas, in altero ſubitæ fortunæ vento afflato, vitium fecit. p. 179
Subſidia ſua ſæpius in perniciem humanum genus detorquet. p. 168
Sumptu immodico provectos, palam eſt ambitionis ſtudiis aut ſpe prædæ attineri. p. 163
Sumptus & rerum precia cum auri argentique frequentia ubivis conveniunt. V. *Precia.*
Superba æmulatio, viciniæ vulgare malum. p. 90.
Superbia. p. 141. Timidi ac muliebris animi. *ibid.*
Superſtitionis diverſitas multò acrius Ottomannorum gentem in Perſas incendit, quàm imperii æmulatio. p. 175
Suppliciorum metu quæ colimus, eadem triſti odio averſamur. p. 1
Suſpiriis ſecuris alienis malis ingemiſcere licet. p. 168

T.

Tameſis fl. p. 14
Tartarorum fœdæ ac miſeræ gentis conſortium à noſtris non curatur. p. 23
Te-

Digitized by Google

Temeritas. p. 133. Interdum pro fortitudine colitur. p. 142. Medicorum. V. *Medici.*

Theſeus in tertio Neptuni munere non prodigendo pertinax. p. 174

Timiditas. p. 137. *ſeqq.* Viri Principis. p. 138. Servorum aut civium. p. 138. 139. Cauta quædam & modeſta. p. 139 Raræ timiditatis ſimulque peritiæ militaris exemplum Vide *Voc. Dux quid. bell.*

Titulorum libido. p. 31

Turcæ ruſtica ac demiſſa indole, pecorum & ſupellectilis curam habent. p. 105. Immortalitatem animorum conſtanter aſſerunt; nihilominus flagitiorum, quæ natura etiam ſine lege refugit, licentiã ſibi faciunt. p. 108. Principem ſuum mire colunt, & celſiſſimis prædicatis extollunt. p. 105. conſtantiſſima fide ſunt in atrocem illam, cui ſe damnaverunt tyrannidem. p. 101. A præcipuis honoribus & muneribus veteres Ottomanicas ſtirpes hodie arcent; nec ullos niſi à Chriſtianis parentibus natos, admittunt. p. 104. E Dalmatia & Illyrico pueros ac puellas de Parentum ſinu abreptos, & Conſtantinopoli initiatos & enutritos in numero habent & precio; unde poſtmodum tam Principes & Duces, quàm ſpadones, Reginæ & pellices eligendi. *ibid.* E Turcica ſtirpe non naſci tanti æſtimant; ut & ſumma munera, quæ illi à Chriſtianis nati obtinuerunt, in eorum liberos nuſquam tranſeant. p 105. Legatos noſtrorum vix aſpectu, nedum colloquio dignantur;

tur; minus ſuos etiam in has oras deſtinant. p. 103. Sæviſſimi, & in Chriſtianorum odium quàm maxime obſtinati; qui à nobis in ipſorum impietatem deſciverunt. p. 105. Ad venena paranda ingenioſiſſimi: Cujus ſpecimen dolo Præſidis Alepenſis in deſtinatum ſibi ſucceſſorem editum. p. 106 In omnem libidinem profuſi, nec à crudelitate abſunt: Vel ipſorum Regis facinore docente. p. 109. Spadones & viliſſima ſcorta in honore etiam & deliciis habent. p. 105. 110. Qui Ægypto præſident, maximè ad Memphim collocati, vel ſoli in veteris militiæ decore perſtant: Prætorianis (*Ianiſſariis*) jam plurimùm deficientibus. p. 111. *Eorum* arcus, ſagittæ; & ceſſans hodie admiranda olim jaculandi peritia. p. 112. Ortus, progreſſus, & inſigniores in ſingulos expeditiones. p. 101 *ſeqq. Conf. Amurath. Mahom. Selym. &c.* item, *Damna & clad.*

Typographiæ nitratique pulveris inventum, ambiguum ſane beneficium. p. 58

Tyranni nomen; & unde in infamiam odiumque conceſſerit. p. 157

Tyranni quomodo ſe gerant. p. 158. Acri pavore unde corripiantur. *ibid.* Sortis ſuæ, non ingenii vitio peccant, aut neceſſitate probi ſunt. *ibid.*

V.

Vana libertas. V. *Libert.*

Vanum famæ deſiderium. p. 34. 35. Nobilitatis nomen. V. *Nobil.*

Ve-

Velitatio prudentiæ. V. *Prudentia.*
Venena & damnata libido tam Orienti quàm Italiæ frequentia. p. 75. Venena à Turcis ingenioſiſſimè parantur. p. 105
Venetiæ: harum regimen, & diſciplina. p. 77 Nobilitas omnis gerendæ reip. jus habet. *ibid.*
Ventriculus vim ſuam non habet, evocato in laborantis cerebri præſidium igne. p. 3
Verba imaginariæ ſervitutis. p. 41
Viciniæ vulgare malum, ſuperba æmulatio: p. 90
Viciſſitudine rerum mortalium, ſub iiſdem cauſis quæ ſunt, non eoſdem tamen ſortiti exitus. p. 161
Vienna V. *Solymannus.*
Viriatus. p. 81
Virilis ætatis ratio; & præ ceteris gradibus perfectio. p 10. Gravis illi ante actorum errorum cenſura; admiratio & ſubſequens pœnitentia. *ibid.* Opum honorumque præcipuus amor. *ibid.*
Virtus nulla gratis & ob ſuam pulchritudinem colitur; ſed unaquæque ſub præmiis conciliatur hominibus. p 163
Virtutes & vitia, è patriæ ſeu natalis ſoli ſorte. p. 21. *Conf. Region.*
Virtuti fictæ & adulteratæ illudere; veram autem induſtriam à juſtiſſimis præmiis nō arcere, ſummis hominib[9] incumbit. p. 170
Virtutis ſimulatio. V. *Simul.* Barbara ignoratio. p. 35
Virtutibus iiſdem præſtantes, ex diſſimili even-

Google